

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychologie a patopsychologie

Diplomová práce

Bc. Adam Růžička

Partnerské vztahy a sexualita u středoškoláků

Olomouc 2016

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Iveta Tichá

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně a použil jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci dne 22. 4. 2016

.....

Děkuji Mgr. et Mgr. Ivetě Tiché za odborné vedení, podnětné připomínky, vstřícný a vřelý přístup při zpracování diplomové práce.

Moje poděkování patří také vedení Střední pedagogické a Střední zdravotnické školy v Krnově a všem respondentům za jejich vstřícnost a ochotu účastnit se praktické části mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	6
I Teoretická část.....	8
1 Období dospívání – adolescence	8
1.1 Dospívání z pohledu různých teorií.....	8
1.2 Fáze období dospívání	10
1.2.1 Raná adolescence.....	10
1.2.2 Pozdní adolescence.....	11
2 Vztahy u středoškoláků	16
2.1 Vztahy adolescentů v rodině.....	16
2.1.1 Odpoutání se od rodiny	19
2.2 Vztah ke škole	21
2.3 Vztahy ve vrstevnických skupinách	23
2.3.1 Dyadické vztahy	26
3 Partnerské vztahy u středoškoláků	29
3.1 Počátky partnerských vztahů	31
3.1.1 Přitažlivost a seznamování v kyberprostoru.....	33
3.2 Teorie o partnerských vztazích.....	35
3.3 Od blízkého vztahu k partnerství.....	38
3.4 Soužití v partnerském vztahu	39
3.4.1 Pravidla vztahu	39
3.4.2 Rozpad a ukončení vztahu.....	43
4 Sexualita a sex	48
4.1 Sexuální orientace.....	49
4.2 Sexuální parafílie.....	51
4.3 Sexualita u středoškoláků	52
4.4 Coming out	55

4.5 Homosexuální páry.....	59
II Praktická část	63
5 Cíl výzkumu	63
6 Popis využitých metod výzkumu.....	64
7 Charakteristika výzkumného vzorku a místa šetření.....	66
8 Případové studie	67
8.1 Případová studie: slečna A	67
8.2 Případová studie: slečna B.....	69
8.3 Případová studie: slečna C.....	71
8.4 Případová studie: mladík D	73
8.5 Případová studie: mladík E.....	75
8.6 Případová studie: mladík F	78
9 Diskuse	81
Závěr.....	87
Seznam literatury.....	89

Úvod

Lidé jsou od přírody společenští, narodí se matce a otci a dohromady vytváří rodinu, prostředí, kde se poprvé setkávají s dalšími lidmi. Tehdy začíná proces lidské socializace. Postupně poznáváme členy širší rodiny, blízké okolí a vrstevníky ve vzdělávacích institucích. Přicházíme s nimi do kontaktu, který nás ovlivňuje, a učíme se vzájemnému soužití. V jedné etapě našeho života si začneme uvědomovat vlastní osobnost, postupně ji rozvíjíme a snažíme se být plnohodnotnými členy společnosti.

Pubescence a dospívání se řadí k velmi náročným životním obdobím, kdy dochází k utváření sebe sama. Důležitou roli hraje touha po častějším kontaktu s vrstevníky, který postupem času přerůstá v kontakt osobní. Hledáme k sobě chybějící polovinu v podobě partnera, s nímž se duševně i intimně sblížíme. Partnerský vztah je ideální příležitostí, jak získat potřebné zkušenosti, naučit se novým věcem, důvěřovat druhé osobě či najít v sobě opravdové emocionální a morální hodnoty. Potřebujeme pocítit zpětnou vazbu, abychom se ujistili, zda jednáme správně a bude-li naše chování akceptováno vybraným partnerem i okolím. Začínáme projevovat sympatie k přitažlivému protějšku, dáváme mu najevo své city a snažíme se jej zaujmout. Pokud se nám to podaří, vytvořili jsme správný základ pro možný partnerský vztah.

Priority ve vztazích se různí, jelikož na světě nenajdeme dvě zcela totožné osoby. Třeba si můžou být v lecčems podobné, ale totální shoda nikdy nenastane. Každý z nás prošel odlišnou výchovou, měli jsme různé životní vzory, pocházíme z jiných sociokulturních podmínek a do jisté míry nás ovlivnilo prostředí, ve kterém se vyskytujeme. Z těchto důvodů je možná velice pestrá variabilita kombinací partnerských vztahů a lidí v nich zaangażovaných.

Každý z nás už si zajisté prošel partnerským vztahem, načerpali jsme tak dostatek zkušeností díky experimentování, poznali partnery s odlišnými názory a projevy chování, zažili příjemné chvíle, na které budeme vzpomínat do konce života, ale také okamžiky méně příjemné, z nichž bychom si měli odnést co nejvíce poznatků a osobního ponaučení. Proces hledání ideálního partnera může mít různou délku trvání, někdo najde spřízněnou duši napoprvé, jiný si musí projít těžkými životními zkouškami, než ji najde, a další je tak vybíravý, že promarní ideální situaci. Prostedí střední školy umožňuje setkávání a poznávání nových lidí, s nimiž se kontaktujeme a zkusíme navázat partnerský vztah. Jde o ideální

příležitost, lidé jsou mladí a můžou si dovolit experimentovat ve větší míře, protože jim to společnost promine z důvodu jejich nevyzrálosti.

V diplomové práci si kladu za cíl prozkoumat problematiku partnerských vztahů a sexuality adolescentů navštěvujících střední školu. Práce obsahuje dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická pasáž uvádí poznatky a východiska, která jsou přiblížena ve čtyřech kapitolách. V úvodní kapitole je objasněno vývojové období, v němž se sociální skupina středoškoláků nachází, tedy pozdní adolescence. Následující kapitola popisuje nejdůležitější vazby, které mají středoškoláci a které působí na jejich partnerské vztahy. Další část pojednává o samotných partnerských vztazích, jejich vzniku, průběhu a konci, ale také o vztahových teoriích a přeměně přátelství v partnerství. Poslední kapitola teoretické části je zaměřena na problematiku sexuality lidí s běžnou i menšinovou sexuální orientací. Získané teoretické informace byly ověřeny v praktické části za pomoci případových studií studentů střední školy, konkrétně se jedná o adolescenty ze Střední pedagogické a Střední zdravotnické školy v Krnově.

I Teoretická část

V této části se věnuji různým teoretickým náhledům na problematiku dospívání, formování partnerských vztahů a sexuality. Číním tak proto, abych vymezil vlastní badatelský přístup a blíže specifikoval terminologický aparát, s nímž budu pracovat.

1 Období dospívání – adolescence

Dospívání je přijímáno veřejností jako přechodné období mezi dětstvím a dospělostí. Kdybychom ji měli vymezit věkem člověka, jedná se o dekádu v rozmezí 10. až 20. roku života. Toto období přináší ve všech oblastech osobnosti komplexní proměnu. Mění se somatická, psychická i sociální stránka jedince. Změny jsou podmíněny faktory biologickými, psychickými a sociálními, které jsou neustále ve vzájemném působení a ovlivňují se. Dané kulturní a společenské podmínky předepisují průběh vhodného dospívání a výsledný vztah společnosti k dospělé osobě. Dospívání je speciální etapou života, jež má své charakteristické znaky v celoživotním cyklu a také svůj objektivní i subjektivní smysl. Jedinec se v tomto období hledá, utváří si vlastní názor, postoje a myšlenky, dosahuje sociálního postavení, přijímá nové sociální role a utváří si ideální představu vlastní identity (Vágnerová, 2012).

1.1 Dospívání z pohledu různých teorií

Existuje celá řada psychologických teorií. Každá nahlíží na období dospívání z jiného úhlu pohledu a specificky se zaměřuje na určitou oblast.

- **Psychoanalýza** klade důraz na význam pohlavního dozrávání a následnou progresivní sexuální aktivitou jedince. S touto teorií pracoval nejvíce Sigmund Freud, který prohlásil období dospívání za tzv. genitální fázi. Dochází v ní k opětovnému oživení sexuálního pudu, nyní však na jiné úrovni, než tomu bylo dříve. Směřování osobnosti je pořád předurčováno sexuálními potřebami, ale objekt uspokojení stojí již mimo rodiče, popřípadě člena blízké rodiny. Jedná se o druhé období Oidipovské fáze. Dospívající jedinec si vyhledává a nachází nový, náhradní objekt svého sexuálního puzení. Psychoanalýza vnímá jako cíl adolescence překonání vlastní závislosti na rodičích s důrazem na charakter sexuálních vazeb. Jisté změny si lze povšimnout i v charakteru erotických vztahů. Adolescent je už méně egocentrický a snaží se svému protějšku také něco poskytnout. Anna Freudová považovala období dospívání za významnější vývojovou etapu života než její otec. Za typický rys považovala nárůst

pudových tendencí, které se projektovaly rušivě mezi Id a Ego osobnostní rovnováhou. V této situaci existují dva obranné mechanismy. Intelektualizace působí tak, že přemění sexuální puzení do odlišného stupně energie, která se ukáže prostřednictvím intelektuální aktivity. Následkem je vyšší zájem o umění, estetiku, filosofické otázky a debaty o neuchopitelných a neobjasněných věcech či skutečnostech. Druhým obranným mechanismem je asketismus. Jedinec se přehnaně kontroluje a potlačí veškeré pudové sklony, aniž by je jakkoli nahradil. Tendence k asketismu jsou podle poznatků odborníků čím dál více vzácnější, ale stále se vyskytují. Přestože Anna Freudová přišla s těmito poznatky v roce 1946, jsou stále aktuální i v dnešní moderní době (Langmeier a Krejčířová, 2006; Vágnerová, 2012).

- **Psychosociální teorie** přistupují k adolescenci s ohledem na vazby mezi psychickým zvládnutím a sociálními podmínkami, jež mohou působit pozitivně, ale i negativně. Posuzování jednotlivých životních fází z pohledu jejich vývojového úkolu i případných rizik jejich nenaplnění se nejlépe provádí Eriksonovým modelem epigenetického vývoje. Dle tohoto modelu je období dospívání nejcharakterističtější hledáním vlastní identity, zápolením s nejistotou a pochybnostmi o své osobě nejen vůči sobě, ale také okolní společnosti. Důležitou součástí je vědomí, zda převládá mínění o možné pozitivní perspektivě vlastního směřování, sebejistota. Tou je myšleno přesvědčení o vlastních schopnostech umožňující nám je využít a následná ochota experimentovat. Eriksonův model pokládá důraz na osamostatnění mladých jedinců od rodiny, ale na rozdíl od psychoanalýzy zdůrazňuje psychosociální aspekt. Pudová sexuální stránka je jen jednou, zato významnou kapitolou v kompletní knize identita dospívajícího (Vágnerová, 2012).
- **Teorie sociálního učení** vidí základ ve využití možnosti podporovat rozvoj schopností a dovedností, na nichž je potřeba zapracovat zvláště v adolescenci. Tlak na jedince vyvolává sama společnost prostřednictvím nároků, tužeb a očekávání. Po jedinci se požaduje chování podle zvyklostí. Adolescenti získávají nové sociální role a mnohé z dřívějších rolí se obsahově mění. Musí je přijmout, osvojit si je a naučit se s nimi žít. Dochází i k obměně životního prostoru, nejčastěji se rozšiřuje do okolí. Období dospívání je přechodné, což se může projevit i tak, že není zcela patrné, jaká pravidla pro adolescenta platí, od kdy má jednu sociální roli, od kdy zase jinou, jaká je vůbec jeho role v rodině, škole, společnosti, ale hlavně jaká je jeho existenční role (Macek, 2003).

1.2 Fáze období dospívání

Dospívání chápou psychologové jako přechodné stádium, kdy dochází ke změně závislostí. Myslí tím odpoutání se od nutné závislosti na druhých lidech, zejména rodičích, a přijetí statusu jedince relativně nezávislého na okolí. Existují i různé klasifikace: Macek (2003) dělí adolescenci na tři fáze – ranou, střední a pozdní; oproti němu Vágnerová (2012) rozděluje období do dvou fází, rané a pozdní adolescence. Jelikož se tato práce věnuje problematice středoškoláků, bylo použito dělení dle Vágnerové (2012).

1.2.1 Raná adolescence

Toto období zahrnuje přibližně prvních pět let dospívání a označuje se jako puberta či pubescence. Časově jí lze lokalizovat zhruba od 11. do 15. roku života. Přesné vymezení není možné z důvodu individuální variability každého jedince.

Nejvýraznější je tělesné dospívání, které se projevuje pohlavním vyzráváním. To je znatelné okolí a souvisí i s proměnou zevnějšku. Následně se stane podnětem ke změně sebepojetí i chování. Biologické zrání je motivací pro další změny, na něž musí být dítě adekvátně připraveno. Jde o proces, který má i vlastní psychosociální důsledky. Dochází k přechodu na abstraktní myšlení, a to i v situacích nereálného charakteru. Změny hormonální stimulují proměny emočního prožívání, jehož kolísání mají subjektivní i objektivní vliv a můžou ovlivňovat aktuální hodnocení dospívajícího jedince. Dítě se postupně odpoutává od závislosti na rodičích a začíná u něj růst význam ztotožnění se s vrstevníky. Velkou roli hraje přátelství, parta, ale i první láska, počáteční experimentování s partnerskými vztahy. Starší pubescenti se snaží odlišit od dětí a dospělých, svou rozdílnost demonstrují úpravou zevnějšku, zájmy, životním stylem, názory atd. Zásadními mezníky, co se týče sociálních faktorů, jsou ukončení povinné školní docházky v 15 letech, výběr budoucí profesní orientace a zařazení do nového kolektivu při následném studiu (Berk, 2012).

V rané adolescenci přichází člověk o staré jistoty a hledá, jak by nejlépe stabilizoval nové potřeby. Jedná se o výzvu k osobnímu rozvoji. V dětství zajišťovala jistotu rodina, nyní již splnila účel a dospívající potřebuje změnu jejího charakteru. Je vhodné ponechat větší svobodu v rozhodování, tím se ale sníží pocit jistoty, který ze závislosti na rodině vyplýval. Emancipace podmiňuje rozvoj kompetencí, jímž dospívající krok po kroku dokazují, že už nepotřebují tolik závislosti jako doposud. Jako obrana proti nejistotě slouží potvrzení o vlastní kompetentnosti (Collin, 2014).

S jistotou souvisí potřeba citové akceptace. Ta má v rané adolescenci jiný charakter než v předešlém dětství. Odborníci spíše mluví o potřebě přijatelné pozice ve světě. Jde o širší pojetí, jelikož obsahuje oblast výkonu a sociální akceptace. Svou pozici ve společnosti si musí vydobýt nebo si jí něčím zasloužit. Dochází také ke zvýšení pocitu nejistoty a zpochybnění představy, že svět je pouze dobrý a bezpečný a že je v něm člověk automaticky přijímán a ceněn. Pokud bylo u dítěte v prvních letech života budováno povědomí o trvalých jistotách, pak je předpoklad, že proměny v dospívání budou mít pouze dočasný charakter. Jedním ze základních úkolů rané adolescence je dosažení a osvojení nové přijatelné pozice, která potvrdí určité osobní jistoty jedince (Hoffman a kol., 1994; Langmeier a Krejčířová, 2006).

1.2.2 Pozdní adolescence

Etapa pozdní dospělosti trvá přibližně pět let a navazuje na předchozí období rané adolescence. Lze ji časově vymezit zhruba od 15 do 20 let věku, opět je potřeba zdůraznit jistou individuální variabilitu jedince výhradně v psychické a sociální oblasti. Biologicky je pozdní adolescence vymezena pohlavním dozráním, které se završí prvním pohlavním stykem.

V tomto období dochází ke komplexní psychosociální proměně, zejména v osobnosti dospívajícího a jeho společenské pozici. Ze sociálního pohledu je klíčové ukončení profesní přípravy, následované vstupem na pracovní trh nebo dalším studiem na vysoké škole. S ohledem na pestrou nabídku školských zařízení a možnosti jejich absolvování se výrazně liší doba dosažení ekonomické samostatnosti. Nejdříve jí dosahují lidé v dělnických oborech, nejpozději vysokoškoláci. Naše sociokulturní podmínky považují ekonomickou nezávislost za důkaz dospělosti, následně získá člověk i větší práva (Berk, 2012).

Přijímání speciální adolescentní kultury a životního stylu kulminuje na začátku pozdní adolescence, kdy jsou sdíleny podobné zážitky a osobní hodnoty slouží jako potvrzení příslušnosti ke skupině adolescentů, k přijetí určité sociální identity. Člověku se dostává mnoho různých sociálních rolí, které jsou spojeny s vyšší prestiží než předešlé role v dětství. Emancipace spjatá s rodinou se zpravidla dokončuje, vztahy s rodiči se zklidní a ustálí. Dochází k prudkému rozvoji vztahů s vrstevníky, zejména v citové oblasti partnerství. Jakmile dosáhne adolescent 18 let, nejenže se z právního hlediska stává plnoletým, ale společnost mu přisoudí ze sociálního hlediska dospělost. Dle platných právních norem České republiky získává osmnáctiletý jedinec svobodu v rozhodování, může uzavřít manželství,

svévolně nakládat s penězi, avšak stává se zároveň zodpovědným za své jednání v soukromí a na veřejnosti v plném rozsahu (Vágnerová, 2012).

Druhá etapa dospívání je spjatá s identitou, jejím hledáním a následným rozvojem. Měla by být subjektivně přijatelná samotným nositelem a zčásti se shodovat s jeho vizí. Projevuje se silnější tužbou po sebepoznání, jež se realizuje prostřednictvím vrstevnických skupin poskytujících volbu základního sebevymezení. Experimentem o sebedefinování jsou také pokusy s partnerstvím, když se adolescent projektuje do svého protějšku a obdrží poznatky ve zpětné vazbě. Zásadní proměna spočívá v postoji k seberealizaci a možnosti ovládat svůj život. Také se objevuje úsilí o nejrůznější změny, snaha prosadit je a být za ně kladně ohodnocen (Collin, 2014).

Experimentování s rozličnými vzorci chování a způsoby sebevymezení bývá prospěšné, avšak jsou i případy, kdy se jeví jako rizikové. Dospívající hledá různé alternativy, zkouší posunout hranice možností, a tudíž se občas chová poněkud extrémně. Dosažení dospělosti, spojené s finální volbou, nemusí být pro některé atraktivní, vyhodnotí je jako moc náročné, a proto přednost směřuje k setrvání v již jistém přechodném období. Erikson mluví v tomto případě o adolescentním psychosociálním moratoriu. Jedná se o vyjádření potřeby oddálit rozhodnutí, jež je chápáno jako příliš zavazující a trvalé. Jako aktuální společenský problém vidí Říčan tzv. kult nezralosti, jehož náklonnost k udržení si privilegií a výhod mládí je patrná. Pozdní adolescence je obecně chápána jako velmi svobodné období, ve kterém má člověk volnost a nulovou zodpovědnost. Následná dospělost bývá chápána jako život v omezujícím a stereotypním prostředí, z něhož už není cesty zpět (Erikson, 2002; Říčan, 1990).

Smysl pozdní adolescence se nachází v ponechání dostatku času, aby dospívající porozuměl sobě, vybral si cíl do budoucna a osamostatnil se ve veškerých společensky žádoucích oblastech. V tomto ohledu se dostává člověk do napětí, jelikož rychlost dozrávání biologické, psychické a sociální stránky osobnosti bývá často rozdílná a dospělost není v tomto okamžiku přesněji specifikována. Jako příklad poslouží objemná skupina vysokoškolských studentů. Kvůli její ekonomické závislosti, která je daná prodloužením časového období profesní přípravy, nebývá tato skupina přijata již dospělými lidmi za plnohodnotně rovnocennou. Roli vysokoškoláka tedy jednoznačně chybí postavení dospělého (Langmeier a Krejčířová, 2006; Vágnerová, 2012).

Somatický vývoj se v pozdní adolescenci ukončuje. Růst se nejprve výrazně sníží na nepatrný roční přírůstek v rozmezí 0,5 až 1 cm, až se posléze úplně zastaví. U dívek dochází k ukončení růstu kolem 16 let, naopak u chlapců až kolem 18 let. Zřetelné je

i zmenšení nárůstu tělesné hmotnosti, která je vyšší u chlapců a činí zhruba 2 až 3 kg ročně. Dívky v průměru přiberou 1 až 1,5 kg za rok. Je důležité zdůraznit, že somatický vývoj je individuální a výše uvedené hodnoty jsou průměrné pro současnou populaci (Štefanovič a Greisinger, 1985).

Kognitivní vývoj se projevuje jako výsledek interakce učení a zrání. Je-li dospívající vyzrálý z pohledu neurofyziologického a získal dostatek nutných zkušeností, má předpoklady nadále rozvíjet své poznávací schopnosti. Vývojově podmíněné změny kognitivních funkcí jsou předpokladem pro rozvíjení dalších schopností a jejich vzájemné propojení (Kelnarová a Matějková, 2010). Zde jsou uvedeny nejvýznamnější složky kognitivního vývoje:

- **Vnímání** – dochází k proměně z pubescentní povrchnosti, nepozornosti, markantního zjednodušení a ukvapených závěrů na soustředěnost. Dospívající dokážou účinně využívat schopnosti abstrakce a uplatnit své poznatky a nabitě zkušenosti. Je pro ně jednoduché zaměřit a orientovat se v podstatných stránkách nejrůznějších situací (Čačka, 2000).
- **Intelligence** – v tomto období se nejvíce rozvíjí intelektové schopnosti, ale zajisté definitivně nekončí. Inteligenční výkony středoškoláků nedosahují ještě úrovně zcela dospělého člověka z důvodu nedostatečného množství vědomostí a zkušeností. Je pro ně ovšem příznačná přemíra intelektuální aktivity, která se projevuje jak na jejich výkonu v běžném životě, tak zároveň ve výchovně vzdělávacím procesu (Štefanovič a Greisinger, 1985).
- **Paměť** – paměťové stopy se chápou, uchovávají a vybavují o poznání rychleji než v rané adolescenci. Dospívající upřednostňují logickou paměť, ale paměť mechanická je navzdory krátkodobému efektu stále využívaná a její smysl pro jedince nijak výrazně neklesá (Čačka, 2000).
- **Myšlení** – psychologové vymezují myšlení v pozdní adolescenci jako stadium formálně logických operací. Jedná se o odpoutání ze závislosti na konkrétní realitě. Dospívající je už schopný přemýšlet hypoteticky o možnostech, které nemusí mít nutně reálný základ. Člověk si utváří zásobu různých způsobů uvažování a z ní si vybírá, který způsob bude v závislosti na dané situaci či problému nejvhodnější využít vzhledem k jeho aktuálnímu stavu. Je také možné, že jedinci použijí jinou než formálně logickou úroveň, již lze chápat jako maximum jejich dosavadních možností (Piaget, 1970; Langmeier a Krejčířová, 2006).

Socializace má smysl v tom, že jedinec na konci adolescence vstupuje do dospělosti. Je čím dál více uznáván společností jako dospělý a současně se od něj očekává i odpovídající chování a zodpovědnost. Adolescent se stává dospělým v okamžiku, jakmile přestává být centrem vlastního zájmu a obrací se ve svých aktivitách k druhým lidem. Nelze nalézt jednoznačná psychologická kritéria, která by adolescenty jasným způsobem informovala o tom, že už překročili práh dospělosti. Existují i názory odborníků, že nelze jasně oddělit dospívání od dospělosti, protože mladší dospělost je spjatá se symboly síly, závislosti na druhých (Macek, 2003). Vliv na socializaci mají v tomto období zejména následující faktory:

- **Normy chování** – adolescenti si vybírají normy a hodnoty, ke kterým budou v budoucnu loajální. Občas může dojít i k opaku a jedinec si nechce nic záměrně osvojit. Jako výsledek hledání identity se ukazuje volba norem a hodnot. Adolescent dokáže být věrný takové normě, jíž považuje za důležitou a sám se pro ni rozhodl. Vnitřní regulace neboli individuální přesvědčení obsahuje vyšší vážnost než okolní tlak na dodržování daných norem (Kelnarová a Matějková, 2010).
- **Emoce** – bývá laickou veřejností zaměňována s jiným pojmem, a sice s citem. Emoce vyjadřují specifický způsob prožívání, velice často spjatý s nápadnými tělesnými změnami. Řadí se mezi ně pohyb, ten je reprezentován útekem vyvolaným strachem, fyzickým napadením podmíněným hněvem a dalšími situacemi. Reakce se projevují nejčastěji pláčem nebo smíchem, zčervenáním v rozpacích, ale také zažívacími obtížemi ve stresové situaci či při trémě (Nakonečný, 2012).
- **Konflikty s rodinou** – konfliktní jednání ve vztahu mezi dítětem a rodičem je součástí každodenního života. Jde o neuklizený pokoj, domácí práce, neplnění školních povinností, hlasitou hudbu, nesouhlas s názory či odchody z domova. Spory se nevedou o intimních tématech, které mají vznětlivý potenciál. Konflikty jsou vesměs častější na počátku pozdní adolescence a postupem času mizí, až do přechodu k dospělosti, kdy jejich počet značně ubývá (Atkinson, 2003).
- **Vztahy s vrstevníky** – jsou v tomto období vysoce postavené v žebříčku hodnot. Vrstevníci jsou nápomocní k uspokojování nejrůznějších potřeb. Emoční jistota je představována prostřednictvím stabilního přátelství s člověkem, který zastává podobné, ba shodné zájmy a hodnoty. Adolescenti hledají a experimentují i v oblasti partnerských vztahů, nejčastěji si vybírají protějšek z okolí svých vrstevníků. Následně dochází k prvnímu intimnějšímu sblížení, jež vyústí prvním sexuálním stykem (Kelnarová a Matějková, 2010).

- **Sexualita** – zatímco člověk postupně pohlavně zraje, sílí v něm sexuální potřeba a otázky spjaté se sexem a sexualitou obecně. Adolescent prožívá vlastní sexualitu velmi intenzivně. Bývá propojená s napětím, které je zapříčiněno několika faktory, mezi něž patří pohlavní zralost; disharmonie mezi biologickou pohlavní zralostí, společenskými podmínkami a očekáváním okolí v navazování sexuálních vztahů; a rozpor mezi okamžitými a dlouhodobými sexuálními potřebami a společensky přijatými normami (Kern, 2000).

2 Vztahy u středoškoláků

Mladí lidé pociťují silnou potřebu žít, chtějí využít každý okamžik. Mají potřebu se se svými zážitky ukázat na veřejnosti, zejména před vrstevníky. Vyhledávání nových obohacujících poznatků a experimentování se týká informací, hodnot, norem, rolí a především vztahů. Tyto aktivity jsou více než v mladším věku spojeny s balancováním na hraně rizika, ať už zdravotního či společenského. Hlavním životním mottem je tzv. život naplno, což znamená užívat si silně aktuálního okamžiku a získat z něj pro sebe co nejvíce obohacujících hodnot (Macek a Lacinová, 2012).

Mezilidské vztahy středoškoláků se postupem času rozšiřují. K faktorům, jež ovlivňují nárůst jejich počtu, se řadí převážně aktuální zájmové aktivity, rostoucí význam cestování, více času věnovaného zábavě, nárůst trávení volného času s přáteli, vyšší mobilita studentů a dnes již běžné využívání nových informačních technologií, které umožňují navazování nových kontaktů nejen v reálném světě, ale také ve stále se rozšiřujícím virtuálním sociálním prostředí. K základním oblastem vztahů adolescentů patří vztahy s rodiči a s dalšími blízkými osobami. Dnes je už normální, že mají dospívající vřelé vztahy s rodiči a vrstevníky. Pokud se vazby s rodiči formovaly kontinuálně už od útlého dětství, není pravidlem, že v adolescenci projdou výraznou změnou. Jestliže však vztahy vykazují od dětství dlouhodobě otevřené konflikty, nástupem do období pozdní adolescence se rapidně zvyšuje pravděpodobnost, že se konflikty vyostří a projeví v plné míře (Šmahel a Veselá, 2006; Collins a Laursen, 2004).

Za již překonaný se dnes zdá přístup, který bral působení rodičů, vrstevníků a dalších osob jako nezávislé a ustálené faktory ovlivňující psychosociální vývoj dospívajícího. Současné psychologické názory přistupují ke vztahům adolescentů s důrazem na vzájemnou provázanost mikrosystémů, do nichž člověk vstoupil. Dospívající je ve větší míře než tomu bylo v předešlých letech považován za aktivního člověka s možností volby, kterému je dána šance mít vliv na kvalitu svých vztahů. Současně vstupuje do nejrůznějších vztahů a je v první řadě na něm, jakou jim přiřkládá hodnotu, roli a význam (Macek a Lacinová, 2012).

2.1 Vztahy adolescentů v rodině

Dospívající jedinec tráví s rodinou postupem času menší úsek dne. Snižuje se jejich vzájemná komunikace a sdílení všedních zážitků. Vzájemné působení je poznamenáno napětím, které je způsobeno jinými potřebami a postoji. V počátku pozdní dospělosti jsou častější konflikty s matkou, pravděpodobně z důvodu bližšího citového vztahu z dětství

a hojného příjmu vzájemných kontaktů. Přístup matky a otce k chování adolescenta se mění. Matky nejčastěji žádají, vymáhají či prosí, otcové si zpravidla udržují větší odstup, jednají méně emotivně, avšak ubírají se k mocenským výchovným zásadám. Rodiče se v přístupu projevují genderově typickým způsobem jednání. Jsou ovlivněni svým postavením v domácnosti a kvalitou vztahu se svými potomky. Otcové se uchylují k rozkazu, mají-li v rodině slabší postavení a cítí se ohroženi. Roli rodiče můžou vnímat rozdílně než matky, a proto se se změnami potomků vyrovnávají obtížněji. V období dospívání se mění přístup k oběma rodičům, je prokázáno, že vztah k rodiči stejného pohlaví bývá dočasně napjatější. Je to způsobeno pravděpodobně nedořešeným konfliktem z předškolního věku, kdy dítě trpí Oidipovským či Elektřiným komplexem. Vzhledem k této události může být chování dospívajícího nápadné, odmítavě demonstrativní až agresivní (Možný, 1990; Lamb, 2010).

Vztah k matce se projevuje odmítáním nadměrné péče, hlídáním a předáváním rad. Matky jsou od přírody více emocionálně založeny a umějí se vcítit do svých ratolestí, na druhou stranu mají tendence k afektivnímu jednání. Na nechuť potomků přijímat jejich péči často reagují pocity nevděku a nespravedlnosti. Negativismus a radikální postoje postupem času ubývají, ke konci adolescence zpravidla naprosto vymizí (Možný, 1990).

Vztah matky a dcery se obvykle zakládá na společenství vzájemných opor. K nim řadíme udržování mezilidských vztahů, péči o domácnost a o druhé osoby. Ohrožení přichází ve vzájemné rivalitě, která vyplývá nejčastěji z potřeby dcery ukázat okolí své kvality a z potřeby matky toto nutkání potlačit. Matka je ráda, že se její dcera vyvíjí správným směrem, ale ztrácí jistotu jak v roli matky, tak i ženy. Dcera vyžaduje podporu při přijímání a naplňování ženské role, nepomáhá setrávající přístup k dítěti, nadměrná kritika ani přehlížení projevů. Extrémní podobu může mít tento vztah, pokud nefunguje nebo chybí role otce. V takovém případě je nejtěžší okamžik odpoutání se a osamostatnění, zvláště je-li matka milující, pečující, nebo pokud požaduje po dceři nadměrné nároky (Macek a Lacinová, 2012).

Jiný vztah mívá matka k synovi, bývá tolerantnější, méně kritická, syn snadněji získá svobodu (snížené požadavky na domácí práce). Matka představuje pro syna model ženské role, a proto se syn zkouší prosadit a rozšířit dosah své přibývající mužské dominance. Matka syna chrání a hájí jeho zájmy v okolí. Chybí-li v rodině otec, je matka přehnaně pečlivá a omezuje syna od společnosti. Má touhu připoutat ho jen k sobě, ale syn pocituje potřebu odpoutání se, aby si potvrdil mužskou identitu. Z tohoto důvodu jedná často popudlivě, vznětlivě, někdy až agresivně. Boří stanovená pravidla, odmítá péči a reaguje demonstrativně či negativně. Toto jednání trvá pouze určitou dobu, následně se vztah uklidní a stabilizuje na

nové úrovni. Jestliže zabředne vztah matky a syna do stejných kolejí, impulzivní a odmítavé chování se opět projeví (Gecková, 2000; Vágnerová, 2012).

Vztah k otci slábne o poznání více než vztah adolescenta k matce. Otec je důležitějším vzorem pro chlapce, oporu u něj vyhledává přibližně polovina synů a pouze jedna třetina dcer. Vztahy se oslabují především autoritářskými projevy otce nebo jakýmkoli způsobem jednání, které adolescent nepovažuje za normální. Vztahy se vyvíjí od raného dětství, až v období dospívání mohou vystoupit na povrch nakumulované zkušenosti, ale běžně se jedná o vývojově podmíněné výkyvy (Gecková, 2000; Říčan, 1990).

Vztah otce a syna se vyznačuje důrazem na mužskou identitu, na sdílení sounáležitosti v mužské společnosti s charakteristickými vztahy a loajalitou. Vliv na změnu vztahu má fyziologie, syn často otce předrostle, zesílí a stává se obratnějším. Syn se potřebuje vymezit ve vztahu k otci, přestože je pro něj otec důležitým vzorem, chce se mu vyrovnat, ba ho dokonce předstihnout. Otec by měl podpořit adolescenta v jeho mužské roli zpětnou vazbou, která ho ujistí a současně zkoriguje. Tímto dochází k nastavení mantinelů přijatelnosti chování. Syn dává přednost trávení volného času s vrstevníky, i když otec pro něj neztrácí význam. Pouhé vědomí, že se na otce může obrátit se všemi problémy, mu postačí. Otec může tento stav chápat jako výraz nevděku či povrchní chování (Macek a Lacinová, 2012).

Odlišné jsou vztahy otce a dospívající dcery, kdy otec ustupuje do pozadí a mívá větší odstup. Problematicky přistupuje k otázkám jejího vyžívání, je v rozpacích, neví, co se s ní děje, jak s ní jednat. Mohou se bránit vlastnímu nepříjemnému pocitu případné atraktivnosti, a tudíž se kontaktům vyhýbají. Chování otce vůči dceři je různorodé, odmítá její ženské projevy nebo je přijme a pak dochází k žárlivým projevům na jejím chlapeckém okolí. Dcery vesměs nikterak nepocítují vliv otce na svou osobu. Otec vystupuje jako představitel mužské role, který doplňuje její rozvíjející se ženskou roli. Dcery experimentují s identitou a na otci si kontrolují, jaké chování a reakce vyvolávají. Pokud byl otec přítomen v rodině a podílel se na výchově dcery, měl k ní vřelý a stabilní vztah, tak posléze v dospívání pomáhá rozvíjet její ženskou individualitu (Corneau, 2013; Gecková, 2000; Vágnerová, 2012).

Vztahy se sourozenci působí, ačkoli se to nezdá, na vztahy k vrstevníkům. Sourozenci si poskytují vzájemnou podporu, navzájem se od sebe učí, ale také soupeří a vymezují se vůči sobě. Potomci v rodině patří do stejné generace, která má své hodnoty, postoje a názory. Stabilní vztahy mezi sourozenci podporuje stejné pohlaví a přibližně stejný věk. Narušení vztahu je zapříčiněno poškozením rovnováhy, pakliže jeden dospívá dříve než druhý, prožívá věci a situace odlišně než dříve, má jiné potřeby a reakce. Dojde ke zvýraznění

osobnostních rozdílů, přestávají si navzájem rozumět, jejich kontakt ochabne (Gecková, 2000).

V tendenci k osamostatnění se od rodiny pomáhá i snaha uniknout od sourozence, protože v úvahách adolescenta by se mu měl či mohl podobat. Averzí vůči ztotožnění se se starším sourozencem dáváme najevo snahu o vytvoření vlastní identity. Platí nepsané pravidlo, čím je sourozenec starší, má větší volnost a svobodu, tím víc se mu mladší chce podobat. Pokud je ovšem úspěšný a ceněný, zavládne k jeho osobě nevraživost. Dospívající se za své mladší sourozence často stydí, jelikož jsou dle nich dětinští, nechápaví a vlezlí. Nesouhlasí s tolerantnějším přístupem rodičů k mladšímu dítěti (Gecková, 2000; Vágnerová, 2012).

2.1.1 Odpoutání se od rodiny

Proces separace od rodiny a závislosti na ní by měl být ukončen na konci pozdní adolescence. V ideálním případě jsou pak vztahy stabilizované a rodiče přijmou osamostatnění svého dítěte. Po skončení tzv. přechodné fáze, když si rodiče i adolescent uvědomí smysl nového postavení ve společnosti, dochází k uznání téměř dospělé dcery či syna s veškerými právy a minimem povinností vzhledem k rodičům. Následně klesne počet konfliktů. Dospívající v konečném stadiu pozdní adolescence už se s rodiči nehádá, vzešlé spory spíše ignoruje (Kelnarová a Matějková, 2010).

Model způsobu života představují pro dítě rodiče. Adolescenti jej ve většině případů odsuzují. Vidí nenaplněné a ubohé hodnoty, nelogickou snahu a vzájemný pokrytečný a neupřímný vztah. Dochází ke srovnání s jejich ideální představou, vyhledávají variantu, která by byla přijatelným kompromisem. Takto se utváří vize vlastního budoucího způsobu života. Jakákoli kritika rodičů je nyní součástí určitého hledání. Kontrast skutečnosti a představy je impulzem ke změně myšlení, uvažování a chování. Předjde se opakování stejné varianty, která by znamenala ulpění na starém způsobu, i když i tento přístup existuje. Mnoho nedostatků rodičů vychází z generační odlišnosti, nenaučí se dovednostem, jež jsou pro dospívajícího samozřejmé. Adolescenti mají rádi radikální přístup, neoslní je projev slabosti či nerozhodnosti (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Kontakt s dospělými dospívající vyhledávají. Mají možnost vyzorovat, jak zvládat nejistotu, jak hledat smysl života, jak se uplatnit atd. Adolescenti hledají inspiraci, dospělého, ze kterého vyzařuje přirozená autorita a který se k nim chová jako k sobě rovným. Takový dospělý je jim vhod při poskytování zpětné vazby, autorita pomáhá hledat, kdy je chování

ještě únosné. Dospívající se nespokojí se stanoviskem, že je pouhým objektem poučování a vyškolení. Zájem o imponující dospělou osobu se ozřejmuje jako projev existenciální úzkosti, nezbytnost vyhledat nějakou vnější moc, jež poskytuje oporu a odstraňuje pochybnost. Adolescentní neofilie je potřeba nových postojů a způsobů chování odlišných od překládaných a známých předešlou starší generací. Tento přístup je podložen genetickou výbavou každého jedince. Jsou odmítány veškeré možnosti, volby a vzory, které se jeví zastarale. Touha po novém motivuje odpoutání se od rodiny a vede k vazbám na vrstevníky s podobnými postoji a potřebami (Čačka, 2000).

Když se adolescenti separují, transformuje se u nich postavení k hodnotám uznávaných rodiči. V jejich zájmu není popření a zavržení, ale potřeba přesvědčit se o jejich významu na základě vlastních zkušeností. K následnému přijetí dochází po úvaze, kdy si člověk osvojí jejich smysl. Hodnoty získané se neztratí, ani dojde-li k trvalému rozchodu s rodiči. Přetrvávají ve formě vědomé, nevědomé nebo popřené, kdy se jedná o nástroj zastrašení před tímto řešením životní situace. Transformovaný vztah k rodičům se projevuje často neuvědoměle. Člověk se stále poměřuje rodičovskými hodnotami. Jestliže adolescent odmítá profesní role a odmítá se sloučit se společností, jedná se o generalizovanou negaci všeho, co se mu snažili rodiče vštípit a předat. Takový konflikt se neřeší na bázi vědomé, na racionální úrovni. Dítě trestá rodiče za nevelké množství zájmu a podpory v pro ně důležité oblasti. Eventuálně se jedná o protahovanou potřebu uspět v hodnotě, která je v opozici vůči rodičovské autoritě. Tyto snahy přetrvávají i tehdy, když už se jedinec s rodiči nestýká nebo když už dokonce nežijí (Vágnerová, 2012).

Adolescentní egocentrismus zapříčiňuje nezájem dospívajících o potřeby svých rodičů. Zabývají se pouze tím, co má spjatost s jejich osobou nebo je pro ně zajímavé, poutavé. Domov představuje jistý zdroj obživy, služeb a pohodlí. Neuvědomují si, že každá věc má určitou hodnotu, ať už se jedná o jídlo, úklid, oblečení, peníze aj. Nepřipouští si variantu, že jejich sobeckost rozčiluje i okolí, a nejen rodiče, již jsou považováni za malicherné a omezené. Rodiče vidí přístup svých ratolestí k budoucnosti jinak než jejich děti. Vše, co adolescent udělá v současnosti, má podle rodičů vztah k budoucnosti. Na začátku dospívání si rodič myslí, že jeho dítě nemůže být nikdy samostatné, ale dítě chce být samostatné ve všem a hned. V závěru adolescence jsou rodiče přesvědčení, že je jejich dítě schopné být samostatné a zodpovědné. Rozpor je ovšem v tom, že adolescent má jinou představu o samostatnosti než rodič. Dospělí mívají tendence hodnotit děti v období dospívání příliš kriticky, ale zároveň se o ně bojí. Někdy se s nimi porovnávají, avšak postrádají

nadšení, elán, zanícení a určitou míru naivity. Vnímání odlišných generací se liší, protože mají jiné výchozí zkušenosti a řeší problémy rozdílně (Smith a Mackie, 2007).

Změna vztahů rodiny v adolescenci neprobíhá pokaždé stejně. V případě, že rodina naplní správně své funkce ve smyslu poskytování potřeb bezpečí a jistoty, objevuje se velice často deformovaná vazba na rodiče. Neproběhne řádně proces emancipace, protože dospívajícímu chybí nutné zkušenosti. Stejná situace nastává i tehdy, nežije-li jeden z rodičů s dítětem, jelikož se nevytvoří normální funkční vazby. Nenaplněná potřeba emancipace, kterou si dospívající neosvojil či si ji osvojit nemohl, se projevuje nejrůznějšími způsoby. Krajní variantou je brzký odchod z rodiny nebo uchýlení se do infantilní role. Svědčí o tom vztahy matek samoživitelek a synů jedináčků. Stává se často, že se synové neodpoutají od matky a pozvolna přejdou do role jejího zástupného partnera. Takovýto vztah má jádro již v dětském věku. Matky se převážně jeví jako nezralé osobnosti s minimem vztahů s vrstevníky, neschopné dospět ke spokojenosti obvyklým, běžným způsobem (Langmeier a Krejčířová, 2006).

2.2 Vztah ke škole

Žáci dokončí povinnou školní docházku, a co je čeká dál? Výběr záleží na nich, ale je ovlivněn rodiči, zálibami a především vrstevníky. Největší procento žáků vstupuje na střední školu, kde se setkává s novým kolektivem, učiteli, jinými výukovými formami. Někteří opouští rodiny, začínají bydlet na internátech či později v podnájmech. Získají status středoškolského studenta s méně významným sociálním postavením. Pokud budou dále pokračovat na vysokou školu, jejich sociální status se vůči společnosti značně vylepší. Stupeň primární sociální diferenciacce se mění, jakmile žák vstoupí na střední školu. Adolescent si také uvědomuje své budoucí společenské zařazení. Sociální diferenciacce nadále pokračuje i po ukončení období dospívání, a to v návaznosti na vstup do zaměstnání nebo výběr vysokoškolského studia (Macek a Lacinová, 2012).

Přechod na středoškolský stupeň vzdělávání je důležitým milníkem. Objevují se případy stresu, protože náročné změny přicházejí v mnoha oblastech. Žák prvního ročníku je tím nejmladším na celé škole, nemá žádné zkušenosti s prostředím a prestiž si musí teprve vydobýt. Ocítá se v novém třídním kolektivu, spolužáky vesměs nezná a musí si vybudovat určité postavení. Nový učitel znamená nové nároky na studium, je potřeba přijmout je a vyrovnat se s nimi. Tzv. „top-dog“ fenomén znamená změnu, propad z pozice nejstaršího se zkušenostmi na ZŠ do pozice nejmladšího a nezkušeného na SŠ. Někteří jedinci se začnou

podhodnocovat a přechod nezvládají. Obdobný problém nastává i o pár let později, když člověk po maturitě přechází na vysokou školu. Studium se člověk rozvíjí a utvrzuje si vlastní kompetence, avšak dochází i k riziku špatných výsledků a neuspokojení (Santrock, 2014).

Adolescenti považují za nutné získat vzdělání, přesto na ně někteří rezignují a vzdají se tak výhodnější sociální pozice. Obor si žáci vybírají dle svých dosavadních zkušeností a prospěchu. Žáci s podprůměrným prospěchem se zaměřují na jiné životní hodnoty, které nejpravděpodobněji sdílí jejich rodina a sociální vrstva. Vyberou si nejsnadnější cestu k dospělosti. Mají-li výbavu v jiných silných sociálních a fyzických náležitostech, které mají v jejich případě subjektivní význam, dochází k jejich zdůraznění ve společnosti (Kelnarová a Matějková, 2010).

Intelektuální kompetence si žák potvrdí přijetím na střední školu. Motivace ke školnímu výkonu je u některých konstantní a směrem k maturitě graduje, jinde je silná na začátku a na konci studia nebo je nejvyšší na začátku a postupem času upadá. Předpokládaná hodnota vzdělání jako prostředku k dosažení lepší profesní role a vyšší sociální prestiže není jednoznačná. Výše sociálního statusu a ekonomické postavení neovlivňuje kvalitu vzdělávání. Vzhledem k budoucímu uplatnění nemají pro středoškoláka velkou váhu dosažené známky, motivace ke studiu je tedy spíše slabá. Opakem jsou ti, kteří chtějí dále pokračovat ve studiu na vysoké škole, u nich motivace roste (Macek a Lacinová, 2012).

Lidé v pozdní adolescenci mají snahu vyvarovat se problémů a stanovit si jistý standard, stabilní od prvního ročníku na střední škole. Takový osobní standard se odvíjí od výkonu a sebehodnocení a nikterak nenarušuje vynaložené množství úsilí ani vztahy s vrstevníky či dospělými. Cíl je jasný, projít školou bez problémů a námahy. Tato strategie je vhodná pro současnou normu, kdy se výsledek práce musí umět prodat. Hodnota výkonu je relativní a odvíjí se od sociálního významu. Proto adolescenti takticky vyčkávají, než by se učili cokoli navíc (Erikson, 2002).

Pracovat ovšem dokážou velice usilovně, zejména při úkonech s vysokou mírou osobního významu. Pravdou je, že takové činnosti obvykle nejsou spojeny se školou. Pravidla vzdělávání berou za předepsané, nic s nimi nemohou dělat, a proto se o ně nezajímají. Snaží se jim vyhovět, přežít je či přetrpět. Spojujícím prvkem všech středoškoláků je nadhled a neochota brát školu příliš vážně. Učitel je v jejich očích neotevřený, spoutaný, nemá respekt k jejich názorům. Adolescenti však umějí ocenit komunikativnost a individuální přístup učitele (Čačka, 2000).

Středoškoláci se často dostávají do rozporu mezi touhou dosáhnout úspěchu a potřebou vyhnout se námaze. Pro sebeprosazení je důležité dostatečné množství kvalitních

osobnostních schopností a vlastností, dále větší emoční stabilita a podpora a v neposlední řadě vysoká míra trpělivosti a tolerance. Adolescenti označují za největší zdroj konfliktů školu nebo dění s ní spojené. Existuje jen zanedbatelný rozdíl v pohledu dívek a chlapců. Pouhých 6 % dotázaných středoškoláků nemělo nikdy žádný problém se školou. (Macek, 2003).

Kritika starších adolescentů vůči škole vychází často ze sociální podmíněnosti. Role studenta nevyžaduje velkou opatrnost, dokud nenabude určitého sociálního postavení. Jestliže se student neztotožní se svou školou, je kritika pokaždé vyšší. Může se projevit povrchní akceptací, lhostejností či dokonce nenávistí. K rozdílům dochází u žáků různých škol. Role učně na učilišti nemá významný sociální status. Proč respektovat autoritu školní instituce, když se peníze dají vydělat i jiným způsobem. Motivace neexistuje, protože práce pro ně nemá subjektivní hodnotu a s oborem se mnoho z nich neidentifikuje. Studenti středních škol se identifikují se svými zvolenými obory a jsou sociálně konformnější i vlivem rodiny. Pokud by ji ztratily, snížil by se jejich společenský status a budoucnost by se ocitla v ohrožení. Tuto hrozbu chtějí eliminovat, především proto, že si nechtějí komplikovat život (Vágnerová, 2012).

Střední škola má snahu své žáky sjednotit a vyrovnat rozdíly, které mezi nimi na počátku jsou. Učí je uvažovat v podobných kategoriích, aby bylo jejich chování předvídatelné a odpovídalo nárokům společnosti. Přípravuje žáky na plnohodnotný vstup do veřejné sociální skupiny. Jaký vztah si vytvoří středoškolák ke škole, takový bude mít vztah ke společnosti, jejím normám, hodnotám a zaujetí vlastního místa v ní. Nepřijetí či neosvojení základních pravidel a norem může vést k odmítnutí vzdělání, jako k projevu opovržení hodnot většinové společnosti dospělých. Adolescenti mají jiný způsob uvažování a vesměs sdílí následující ideologii. Chtějí odlišný životní styl, než vede majoritní populace. Tato tendence je považována za projev adolescentního moratoria (Erikson, 2002).

2.3 Vztahy ve vrstevnických skupinách

Kontakt a trávení času s vrstevníky, tedy s lidmi přibližně stejného věku, je podle adolescentů nejdůležitější s ohledem na jejich prestiž, což se děje na úkor vztahů s rodiči. Dospívající se díky tomu sociálně a osobnostně rozvíjejí. Sociální kompetence jsou nesmírně důležité, protože jde o klíčové kompetence umožňující zapojení a fungování ve vrstevnické skupině. Řadíme k nim veškeré sociální, emocionální a kognitivní schopnosti a chování, podstatné pro sociální adaptaci. Každý jednotlivec je vybaven jinými schopnostmi a odolností, proto v sociální adaptaci existují rozdíly, například přístup plachého a sebejistého

jedince. Plachý se nebude cítit příjemně v rušném kolektivu spolužáků, zato v menší přemýšlivé skupině bude vyrovnaný (Macek a Lacinová, 2012).

Vrstevnická skupina je podporou v procesu hledání individuální identity. Uspokojení nachází adolescent právě ve skupině, s níž si vytvoří skupinovou identitu, čímž se sníží odpovědnost za vlastní skutky a současně se zvýší sebevědomí. Tím, že se člověk začlení do určité skupiny, získává sebevymezení a snadno si utvoří obraz sám o sobě. Skupinová identita je nezbytnou součástí individuální identity, která prochází zásadní změnou a není nikterak stabilní. Dochází k uspokojování potřeby stimulace, smysluplného učení, jistoty a bezpečí, akceptace a stanovování vlastních pravidel (Vágnerová, 2012).

Komunikací a setkáváním s vrstevníky nabude dospívající člověk zkušenosti. Experimenty s hledáním řešení, sociálními strategiemi a jejich účinky na různé situace dochází k naplňování potřeby smysluplného učení. Autoritu představuje mínění celé skupiny, ale vůdce bývá napodobován nejvíce, protože se razantně vymezuje vůči roli dospělého. Vrstevníci slouží jako základ pro porovnání zkušeností a zpětnou vazbu. Pozorování ostatních vede automaticky k uvědomění si podobných či odlišných rysů u sebe samého, formuje se reálnější sebehodnocení. Logicky nelze získat takové zkušenosti v rodině, jelikož existuje mezi oběma generacemi více rozdílů než jen věk. K porovnání může dojít, pokud vedle sebe postavíme svou pozici v rodině s pozicí a prožíváním kamaráda. Jde hlavně o míru volnosti, podíl na rozhodování a fungování rodiny atd. Dospívající se chce dostat na vyšší stupeň, než mají ostatní vrstevníci, protože tím dosahuje jisté úrovně nezávislosti (Smith a Mackie, 2007).

Jestliže se adolescent začne odpoutávat od rodiny, oslabí se u něj pocit zázemí. Potřebu jistoty a bezpečí nalezne u kamarádů, kteří mu dávají najevo, že se na ně může kdykoli a s čímkoli obrátit. Dokonce i pouhé povědomí o příslušnosti k dané skupině naplňuje člověka klidem. Snadněji se segreguje od rodiny, pokud ví, že má zázemí i jinde. Vytvoření dvou oblastí bezpečí, rodiny a skupiny přátel, přispívá k lepší rovnováze a kompenzaci nepříjemných zkušeností. Kontaktem, prožitky a aktivitami s vrstevníky se jedinec stimuluje a navozuje si dobrou náladu (Nakonečný, 2012; Janošová, 2008).

Zaujetí pozice ve skupině napomáhá k získání identity a akceptaci. Pro dosažení určitého postavení je adolescent schopen udělat cokoli. Projevy konformity jsou různorodé od obarvení vlasů, stylu oblékání až po přijetí nových hodnot, idejí, stylu života. Normy chování ve skupině se výrazně liší od obecně platných pravidel. Postavení mezi přáteli má subjektivní hodnotu, jelikož závisí na osobnostních kvalitách. Nejvíce záleží na oblíbenosti a vlivu moci. Aby byl člověk oblíbený, musí mít přátelské chování, komunikační dovednosti, smysl pro humor, toleranci, otevřenost a ochotu pomáhat. Je vhodné být i spontánní v sociálním

kontaktu. Oblíbení členové poskytují ostatním jistotu, zájem a solidaritu, nevyvolávají strach v rozumové a citové oblasti. Ten, kdo je oblíbený a sociálně úspěšný už v dětství, bude s největší pravděpodobností přijat podobně i v budoucnu. Vlivný jedinec disponuje vhodnou kombinací schopností a osobnostních vlastností, musí mít dostatek rozumových schopností a sociální inteligence. Takoví jedinci jsou sebejistí, dominantní, vyrovnaní, imponují ostatním, utváří vrstevnický ideál pro okolí. Vlastnosti nemusí být zpravidla kladné, i agresivní a bezohledný jedinec může získat moc a vliv, ač není kolektivně oblíben (Macek a Lacinová, 2012).

Dospívající, který uvažuje, přemýšlí, je sám sebou, si vytváří vlastní normy, jež jsou mu ku pomoci k osamostatnění a k zajištění potřeby určování vlastních pravidel. Normy skupiny jsou radikální, nekompromisní, s tendencemi k extrémnímu hodnocení a řešení situací. Požadavky rodičů a vrstevníků nejsou pokaždé slučitelné, proto adolescent volí, ke komu se přiklonit. Dosažení sociálních standardů potvrzuje žádoucí úroveň a vyspělost jedince. Jedná se o potvrzení fyzické a duševní zdatnosti a získání vyššího sociálního statusu. Něco podobného se děje během celého života, ale v dospívání je pocit, že se jedinec chce vyrovnat ostatním a být jimi akceptován, nejintenzivnější (Vágnerová, 2012; Macek, 2003).

Dospívající skupina vrstevníků má vlastní normy, hodnoty a ideály. Vzorem musí být všemi přijatelná osobnost, obvykle se jedná o zpěváky, sportovce či herce, může jít též o staršího vrstevníka. Volbu ideálního vzoru ovlivňují intelektové a sociokulturní vlastnosti. Středoškoláci si vymezují obecnější ideály s otevřenými možnostmi, nemají sklony k přílišné konkretizaci a identifikaci. Naopak učni jsou ve svých představách až moc konkrétní. Potřeba přiblížit se ideálu postupem času v pozdní adolescenci vymizí a nahradí ji vlastní tužby a sebehodnocení. Jestliže není jedinec skupinou přijat, musí hledat způsoby, jak sám sebe zlepšit. Jednou ze strategií je vnučování se, uplácení, lichocení, přijetí role komedianta či poslíčka, nebo úplná změna zájmu na kohokoli jiného. Často pak nejde o nalezení kamaráda, ale někoho, kdo zbyl a je přijatelný. Sociálně neúspěšný jedinec si najde s největší pravděpodobností druhého takto vyloučeného člověka. Pokud se začlení do podivné skupiny, je naplněna potřeba akceptace, ale dojde k rezignaci na osobní hodnoty a role. Přijímá nové, o které nikdy nestál a dříve pro něj byly nepřijatelné. Rodiče se mohou snažit dospívajícího z této skupiny dostat, ale nemají alternativu v náhradních kamarádech. Osamělost je nepřijatelná a rodina nenahradí vrstevníky (Langmeier a Krejčířová, 2006).

V průběhu dospívání se mění velikost a složení vrstevnických skupin. Na počátku rané adolescence jsou party homogenní, na přelomu rané a pozdní adolescence jsou už skupiny heterogenní a v pozdní adolescenci je skupina kombinovaná různým pohlavím a věkem

členů. Středoškoláci bývají často součástí několika kolektivů, v nichž se cítí dobře. Hádky uvnitř skupiny prožívají hůře dívky, protože jsou více vázané na mezilidské vztahy a výhradně na jednu skupinu (Výrost a Slaměník, 2008).

Socializace s vrstevníky má určité fáze, kterými si projde každý člen. V první fázi adolescent vstoupí do skupiny a adaptuje se v ní. Druhá fáze pokračuje osvojením skupinové identity, dochází ke ztotožnění, pravidla kolektivu jsou přijata a člen si je zvnitřňuje. Pevná fixace na partu po nějaké době odezní, jelikož splní svůj účel, a dochází k pozvolné třetí fázi, odpoutání a osamostatnění. Adolescent začne nesouhlasit se skupinou, kritizuje ji, normy a pravidla pro něj ztratily hodnotu, aktivity se přestává účastnit a vztahy ochabují. Následně se mění struktura a hierarchie skupiny, až z ní vystoupí. Vztahy s některými jedinci zůstávají silné, ale vazba na celou partu vymizí (Janošová, 2008; Vágnerová, 2012).

Když začne dítě chodit na střední školu, musí v novém společenském kontextu prokázat sociální kompetence a upravovat je novými zkušenostmi, musí si vytvořit ideální postavení a získat oblibu okolí. Je na začátku utváření nové skupiny, což bude působit i na jeho chování uvnitř daného kolektivu, veškeré předchozí zkušenosti zúročí právě nyní, ať už jde o pozitivní či negativní záležitosti. Moc vrstevnické skupiny vrcholí v 15 a 16 letech, tedy na počátku pozdní adolescence. Tehdy vrcholí obavy ze zavržení kolektivem. Postupně vliv party ubývá, vytváří se podskupiny a v nich hlubší přátelské vztahy trvalejšího charakteru. Starší adolescenti jsou vyspělí a zkušenější a odpoutávají se ze závislosti na skupině, spíše se věnují individuálním vztahům. Nastává přeměna v zaujatosti, už pro ně není důležitá parta, ale spoléhají se na svůj názor a vyjadřují nesouhlas s rodiči i kamarády. Sociální vyzrálost se projevuje snížením počtu konfliktů uvnitř skupiny i mimo ni. Problémy řeší po zralé úvaze a klidnějším způsobem (Gullotta a kol., 2000).

2.3.1 Dyadické vztahy

Přátelství představuje důležitý emocionální vztah, slouží v kontextu sebepoznání a je zdrojem opory při řešení různých konfliktů. Právě ve vztahu dvou lidí může nastat to nejsilnější, opravdové přátelství, které vydrží i celý život. Vztah s přáteli je podobně uspokojivý jako vztah v rodině. Důležitá je schopnost navázat takový vztah, jednat v něm přijatelným způsobem a brát ho jako spolehlivý. Přátelství poskytuje dospívajícím pocit jistoty a bezpečí, přátelské vztahy vnímají adolescenti za důležitý zdroj emocionální opory a porozumění. Jestliže mají pokojné vztahy s kamarády, odráží se tento stav do úrovně

sociálních dovedností, jež se nadále ve vztahu rozvíjejí. V pozdní adolescenci se dostává do popředí jiný dyadický vztah, a to partnerství (Markiewicz a kol., 2001).

Podle toho, kolik je nám let a jakého jsme pohlaví, se odvíjí počet dobrých přátel. Dívky mají menší počet blízkých kamarádek, zato je jejich vztah pevnější a emotivnější. Chlapci počítají kamarády ve velkém množství, ale vztahy jsou povrchnější, protože má u nich přednost kvantita před kvalitou. Tento rys je patrný od útlého dětství a přetrvává až do dospělosti. Nižší počet přátelských vztahů u dívek je důsledkem větší sociální zralosti a vyšší potřeby hlubokého kamarádství. Dívky vidí v kamarádce nejvýznamnější osobu svého života, která musí všechno a ihned vědět, ovšem i takové přátelství může být pouhou pózou před okolím. Chlapci se na kamarády zdaleka tolik neupínají a nespolehají (Gecková, 2000).

Přátelství je hlubší vztah dvou lidí, který je charakteristický vzájemností, podporou a intimitou. Obsahuje důvěru, potřebu blízkého kontaktu, sdílení zážitků, kladné hodnocení a přijímání informací. Možnost sdílení pocitů, názorů a zkušeností se označuje jako vzájemnost. Dospívajícím pomáhá, když zjistí, že někdo jiný prožívá totožný problém či situaci, lépe se pak vyrovnávají s okolím a vlastními pocity. Díky sdílení emoční a rozumové oblasti se adolescent dovede vcítit do svého kamaráda a pochopit, co zrovna prožívá. Hlubší porozumění utváří jádro navzájem uspokojivého vztahu (Výrost a Slaměník, 2008).

V zátěžových situacích se nejvíce projeví podpora. Ta se buduje postupně, upevňuje se pomocí drobných problémů a poskytováním zpětné vazby. Občas může jít i o opravdovou pomoc. Intimita zahrnuje důvěru v přátele, ze které plyne varianta svěřit se a očekávat podporu. Očekává se naprostá loajalita a udržení tajemství. Intimitu mnozí berou jako výlučnost, tedy jako přátelství, v němž se kamarádi chovají jinak než k ostatním. Blízký kamarád má určitá privilegia, která dalším scházejí. Význam intimity vrcholí okolo 16 let na střední škole (Gullotta a kol., 2000; Santrock, 2014).

Pro jedince v pozdní adolescenci je důležité mít v přátelském vztahu jistotu, vzájemné pochopení a akceptaci. To znamená, že jsou přátelství komplexnější a zahrnují více oblastí současně. Vzájemné ztotožnění a důvěrnost vzniká na základě sdílených zkušeností, shoda v názorech, pojetí života, zkušenostech a cílech je podmínkou pro rozvoj přátelství. Kamarádství s příliš odlišnou osobou potřeby vztahu nenaplní, takový jedinec jednoduše přestává být atraktivní. Rozdílný člověk se může stát kamarádem, ovšem nebude užitečný při hledání a utváření vlastní identity. Přátele si vyhledáváme na základě určité shody se svou osobou. Bývá to také důvodem, proč jsou studenti jiné školy omezeně přitažliví – mají jiné zájmy, cíle, hodnoty, budoucí směřování a nesetkávají se příliš často (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Sociální dovednosti posilují rozvoj přátelského vztahu. Nesdílí se pouze dobré zážitky, ale také ty nepříjemné, které vyvolaly nějaký závažný problém. Kamarádi v pozdní adolescenci ochotně pomohou, jednají nezištně, vzdají se i něčeho pro ně důležitého, aby pomohli v nouzi. Dochází rovněž ke korekci zkušeností. Přátelé se navzájem ovlivňují, proto mohou být jejich stejné postoje nejenom předpokladem, ale i důsledkem vzájemného přátelského vztahu. Blízký kamarád přispívá k osobní rovnováze a upevňuje sebevědomí a sebejistotu. Adolescenti s těmito přáteli sami sebe lépe hodnotí, mají vyšší sebeúctu, jsou více kompetentní a jsou se sebou spokojeni. Lidé s podobnými povahovými vlastnostmi jsou pro vrstevníky atraktivnější, snadněji získávají přátele s pozitivní zpětnou vazbou. Stále platí tzv. Matoušův efekt: Kdo má hodně, dostane ještě víc, a kdo má málo, často přijde i o to (Papalia a kol., 2009).

3 Partnerské vztahy u středoškoláků

S dospíváním zcela přirozeně souvisí i první lásky. Historie zkoumání partnerských vztahů a prvních lásek nemá nikterak hluboké kořeny. Nevelký zájem psychologů o tuto problematiku je dán tím, že partnerství v dospívání nemá trvalý a stálý charakter. V období pozdní adolescence zaujímá láska dominantní část života a je naplněním skutečného i vysněného světa. Když je člověku 15 až 16 let, je partnerský vztah intenzivnější oproti vztahu s rodiči, sourozenci nebo kamarády. Středoškoláci přemýšlí o svém ideálním, potencionálním či aktuálním partnerovi přibližně 5 až 8 hodin týdně (Macek a Lacinová, 2012).

Terminologie na našem území označuje za romantický vztah ten, který je na počátku milostného vztahu dvou jedinců a projevují se v něm prvky zamilovanosti. Termín partnerský vztah se užívá v případě, že už má vztah jistou kvalitu, jde o vztah dvou zaangażovaných jedinců, který je dlouhodobý a oboustranný. Je obtížné rozpoznat, zda se jedná mezi lidmi na střední škole o jeden či druhý typ vztahu, zejména pokud se jedná o prvotní pokusy milostného sblížení, které je krátkodobé, rychle se střídá a jedinci se chovají různě. Anglická terminologie používá pro tento stav označení „dating“, což lze do češtiny přeložit jako „scházení se s někým“. Podle českého úzu znamená slovní spojení „scházet se s někým“ opakované schůzky milostného charakteru. „Dating“ je pojímán v anglicky mluvící populaci jako jednorázová aktivita, setkávání jedinců stejného nebo odlišného pohlaví. Existují ještě další terminologická ukotvení, ale pro tuto práci postačí vymezení na romantický či raný vztah a partnerský vztah (Macek a Lacinová, 2012).

Rozdílnost terminologie je dána rozdílným přístupem jednotlivých kultur – partnerský vztah je ukotven v rámci širšího sociokulturního prostředí. Okolnostmi jsou tradice, genderové role, společenské normy, manželství, mediální představa o lásce atd. Různé kultury přistupují k partnerským vztahům odlišně. Západní společnost zdůrazňuje význam hodnoty vztahu v pozdní adolescenci, zatímco tradiční společnosti jsou proti vztahům adolescentů před manželstvím nebo je zcela zakazují, popř. i trestají. V takových společnostech je běžnou tradicí schvalování partnerského vztahu potomka rodiči, ba dokonce domlouvání sňatků bez účasti dětí. Nastíněné kulturní rozdíly mají vliv na strategie výběru partnera, představy o vztahu, na jeho vývoj a prožívání (Kim a Hatfield, 2004).

První lásky se objevují už v pubertě a vyvíjí se z přátelství vrstevníků. Děti začínají experimentovat s romantickými vztahy. Nejprve jde jen o projevy zvědavosti, ale jak jedinec tělesně dospívá, rozvíjí se u něj erotické pocity, které mají přesah až do pozdní adolescence.

V rané fázi dospívání prožívá člověk autoerotiku a fantazijní prožitky. Zvyšuje se zájem o jedince opačného pohlaví. Vývoj partnerských vztahů začíná již na začátku pubescence. Než můžeme mluvit o párovém kontaktu, začíná se tzv. virtuálním párováním. Jde o jev, kdy skupina dává dohromady dva jedince, upozorňuje na dvojici žerty, nápisy, pokřiky atd. První láska je vázaná na přitažlivost zevnějšku, málo však na chování jedince. Nejdříve se naváže bližší kontakt, pak se dosáhne první schůzky a následně se potvrdí chození za plnohodnotné. O hlubší vztah se nejedná, vyzkouší se spíše jen efektivita použité strategie a přijatelnost vlastních hodnot (Vágnerová, 2012).

První schůzky středoškoláků mají často rozpačitý charakter. Náplň setkání obsahuje konverzaci o všem možném. Výběr místa je důležitou součástí, jak na protějšek zapůsobit. Objevují se první polibky, držení se za ruce a experimentace s prvotními erotickými aktivitami, jimiž jsou doteky a petting přes oblečení. Důvěrnost prověří i vybrané místo schůzky, za veřejné se považuje kino či diskotéka, za soukromé naopak park nebo prázdný byt rodičů.

Vrstevnické skupiny přátel mívají dílčí stupně k dosažení plnohodnotného vztahu a odborníci je nazývají vrstevnické standardy. Patří k nim např. již zmiňované držení za ruce, první polibek, vzájemné doteky. Průběh prvního rande si představuje každý po svém, ale s ohledem na své kamarády, přejímáme jejich standardy za své a podřizujeme se jim. První důvěrnější projevy se očekávají už na druhé schůzce. Hledání partnera může být výsledkem tlaku vrstevnické normy. Ostatní už vztah měli nebo mají a jedinec se jim chce vyrovnat, i když neví, co od vztahu očekává a představu o svém ideálním protějšku ještě nemá utvořenou. Proto někteří jedinci přehání své chování a vymýšlí si nereálné zážitky, aby připoutali pozornost (Macek, 2003).

Lásky v pozdní adolescenci se pojí se silným emočním prožitkem, ať už kladným či záporným, který se může rychle střídát. Čas tráví většina adolescentů zaobíráním se svým působením na okolí a vzhledem, rozhovory s kamarády se točí pořád dokola o stejných tématech a životních úvahách. Jestliže se pár rozejde, nastává situace emoční krize, která může mít různé podoby. Někdo reaguje výbušně na veškeré podněty, jiný se uzavře do sebe a trpí sám v sobě, další brečí při náhodném setkání s bývalým partnerem atd. Dívky jsou v tomto ohledu více expresivně založené, naopak chlapci povětšinou prožívají rozchod introvertně. Po určitém čase si ale obě strany uvědomí, že jim předešlý vztah a rozchod přinesl jistou dávku zkušeností (Smith a Mackie, 2007).

Zájem o sexuální praktiky se projevuje zvědavostí. Dospívající dovedou diskutovat o sexu se svými kamarády, ale s protějškem se téma sexu neprobírá. Nezkušenost vyvolává

nejistotu a většinou jsou informace na bázi teorie. Praktickou část sexuální vzrušivosti si každý zkouší sám na sobě uspokojováním autoerotickými praktikami, tedy masturbací a hlazením. Vše už se odehrává v pubescenci, v období pozdní adolescence se naváže na tyto praktiky a dojde k naplnění partnerského vztahu. Skutečnost mít partnera se stává opravdovou potřebou, jež má aspekt psychologický, sociální a sexuální. Nejde už pouze o sociální nutnost s někým chodit. Vztah se stává studnou poznání sebe, vzájemných odlišností i protikladů. Ve velkém rozsahu se rozvíjí sociální dovednost altruismus, což lze chápat jako schopnost upřednostnit potřeby blízké osoby na úkor vlastních. Partneri se stávají také sobeckými vůči setkávání protějšku s okolím, čímž se projevuje jejich nejistota a strach ze ztráty. Vztahy mají charakter experimentu, jelikož se dotváří osobní identita obou partnerů, a proto nejsou dlouhodobé. Tzv. párová identita se vytváří, pokud vztah trvá delší dobu a přijme se určitá zodpovědnost, tlak a sebeomezení ve prospěch partnera. Na konci pozdní adolescence už vztahy nejsou povrchní a nestabilní, ale stále jde především o získání zkušeností. Objevují se i vztahy, které vydrží několik let či dokonce celý život. Jisté je, že už člověk přestává být zaměřen jen sám na sebe (Vágnerová, 2012).

3.1 Počátky partnerských vztahů

Navazování vztahů se ve 21. století změnilo. Začátky jsou různorodé, někdo se zamiluje na první pohled, další jsou nejprve kamarádi a pak se zamilují, jiní se potkají na internetu v seznamkách nebo na chatu. Sociokulturní prostředí v Severní Americe a v Evropě umožňuje každému kontaktovat ostatní dle vlastní volby, jedinec obvykle projde různými vztahy a sám si vybere životního partnera.

Přitažlivost hraje hlavní roli ve vztahu. Chlapec potká dívku, dívka potká chlapce, chlapec potká chlapce, dívka potká dívku. Přitažlivost je každodenní záležitostí, někteří lidé jsou nám více sympatičtí, druzí méně. Vliv na to, jestli se navzájem lidé přitahují a začnou se blíže poznávat, má spousta faktorů. Patří mezi ně tělesný vzhled, podobné postoje, zájmy a sociální zázemí. Pokud se mají tyto faktory uplatnit v praxi, musí se potenciální partneri nejdříve seznámit (Capponi a kol., 1994; Willerton, 2012).

Nejideálnějším způsobem je **seznámení** tváří v tvář. Středoškoláci se potkávají s lidmi v okolí svého bydliště, cestou do školy, ve škole, ve třídě, na obědě, na internátu a tam, kam chodí často. Pravidelnost a relativně snadné setkávání je ideální k tomu, aby se lidé poznali. V posledních dvaceti letech hraje ovšem fyzická blízkost čím dál menší roli. Prudký rozvoj komunikačních technologií umožnil lidem poznat se bez či s minimem

osobního kontaktu. Důkazem je stoupající význam seznávek a chatroomů. Navzdory těmto technologiím pořád zůstává významným faktorem pravidelný kontakt, jelikož se při něm lidé více poznají. Přináší očekávání, že se dotyční ještě uvidí. Víme-li, že se opět potkáme, stává se pro nás vztah perspektivním, proto nám stojí za to, abychom do něj investovali větší úsilí a protějšek poznali lépe (Willerton, 2012).

První, na co se zaměříme, když potkáme druhou osobu, je **tělesný vzhled**, blízkce spojený s přitažlivostí. Evoluční psychologové tvrdí, že se tělesné atributy podílejí na přitažlivosti mužů i žen, protože lidé chtějí evolučně uspět. V současnosti je názor na krásu takový, že tělesný vzhled se na přitažlivosti podílí malou měrou, ale u jedinců v pozdní adolescenci hraje stále významnou roli. Americký výzkum na Texaské univerzitě v Austinu prokázal existenci všeobecného pojetí krásy, jež si nedefinuje jedinec sám. Dále byl zjištěn fakt, že pokud je někdo označen společností za hezkého, ostatní je k němu chovají vstřícněji a tresty jsou mírnější. Výzkum prokázal posuzování lidí podle vzhledu. Haló efekt bývá častý, protože hezkým lidem automaticky přisuzujeme dobrou povahu, tomuto nás učí už od dětství pohádky (krásná hodná princezna versus ošklivá zlá čarodějnice). Překvapivé zjištění vzešlo z výzkumu, kde se hezké děti chovaly lépe a měly rovněž pozitivnější osobnostní rysy než děti označené za nehezké. Z tohoto závěru by mělo vyplývat, že krása nemusí být jen na povrchu. Lidé se chovají k hezkým dětem vlídněji, a proto se u nich rozvíjí lepší chování a pozitivní osobnostní rysy (Langlois a kol., 2000).

Pro každého člověka není důležitý fyzický vzhled. Některé rozdíly vyplývají z rozdílnosti pohlaví. Adolescenti se silnou sebereflexí intenzivně řeší své působení na okolí a pokaždé chtějí být společensky přijatelní. Takoví jedinci přisuzují fyzickému vzhledu přehnaný význam, zvláště oproti lidem s menším sebehodnocením, kteří směřují svůj zájem na povahové vlastnosti. Vzhled je obecně podstatný pro muže, až 44 % se jím řídí, u žen záleží na vzhledu 22 %. Mezinárodní psychologická asociace prokázala podobný poměr procent ve všech kulturách světa a zjistila, že nezáleží ani na sexuální orientaci. Lesby řeší vzhled partnerky méně než gayové u svých partnerů (Dunbar, 1995; Willerton, 2012).

Komunikace dvou lidí se odvíjí od zájmů a názorů. V sedmdesátých letech minulého století přišel díky svým výzkumům americký psycholog Donn Byrne na zákon přitažlivosti (the attraction paradigm). Označil jím následující stav: čím více někdo sdílí naše názory, tím raději ho pak máme. Vnímání přitažlivosti a sympatií navíc úzce souvisí se vzájemnou podobností v zájmech. Mají-li lidé podobné názory, komunikují automatictěji a plynuleji, dvojice společně tráví více času a ze střetávání má příjemný pocit. Podobný pohled bývá zásadní v jedné intimní otázce, v postoji k sexu. U středoškoláků jde o zkoušení a hledání

společné cesty, jak najít to pravé pro oba. Ke konci pozdní adolescence se už postoj k sexu vyhraňuje a naprostá většina ví, co od něj očekává a potřebuje. Přístup k sexu nabývá na významu u homosexuálních párů. Odlišný pohled nás často vede k nesympatiím vůči některým lidem, ať už se jedná o páry heterosexuální nebo homosexuální (Cupach a Metts, 1995; Sing a Ho, 2000).

V platonických vztazích, prvních láskách a romantických vztazích hraje určitou roli **demografická podobnost**. Obecně pravděpodobná pravidla poukazují na to, že se přátelíme či navazujeme milostné vztahy s lidmi z blízkého okolí, přibližně stejného věku, podobného socioekonomického zázemí a shodného etnika. Souvisí s tím i vyšší četnost vzájemných kontaktů a střetávání se. Dospívající přátelé, z nichž později vzejde milenecká dvojice, jsou lidé podobní v následujících aspektech: náboženské vyznání, etnický původ a zázemí rodiny (Pondělíčková-Mašlová a Raboch, 2005).

V americkém výzkumu z devadesátých let, který byl vytvořen se studenty středních škol, se zjišťovala preference milostného partnera. Zkoumala se čtveřice etnik: Asiaté, Afroameričané, Hispánci a běloši. Všichni respondenti se shodli na preferenci partnera téhož etnika, k němuž sami náleželi. Překvapivě však lidé odlišného etnika byli považováni za vzhledově přitažlivější. Volba protějšku stejného etnika byla vysvětlována faktory jako zohlednění sociální vazby, přijetí partnera rodiči, přáteli a kamarády (Willerton, 2012).

Středoškoláci si hledají partnera podobného věku, jelikož chtějí sdílet podobné zážitky a zkušenosti. Čím jsou dospělejší, tím se věk potenciaálního partnera zvyšuje či snižuje. Většina partnerských dvojic má mezi sebou určitý věkový rozestup. Dívky si převážně vyhledávají muže starší o 2 až 3 roky. Chlapce můžeme rozdělit do dvou skupin. Jedna polovina hledá mladší partnerku a ta druhá starší nebo stejného věku. Jen jedna čtvrtina dívek privileguje ve výběru mladšího partnera (Dunbar, 1995; Willerton, 2012).

3.1.1 Přitažlivost a seznamování v kyberprostoru

Poslední dobou se lidé upínají více na nové komunikační technologie. Je to logické, jelikož se neustále rozvíjejí a každý je v určité míře využívá, ať k práci či relaxaci. Středoškoláci jsou online prakticky neustále, doma, ve škole, na ulici, ten, kdo není, bývá často vytěšňován mimo kolektiv a záleží na něm, jestli se nechá pohltnout a přidá se k ostatním, nebo zůstane sám stranou.

Spousta vztahů začíná v kyberprostoru bez předchozího osobního kontaktu. V současnosti došlo k rapidnímu nárůstu internetových seznamek, které hlásají, že právě tam

lze najít ideálního partnera, s nímž budete spokojeni. Dochází ke ztrátě důležitých sociálních informací, jako je výraz tváře a neverbální komunikace. Internetové prostředí poskytuje větší kontrolu nad tím, jaký dojem uděláme na druhou osobu, proto je pro lidi zajímavým a lákavým prostorem pro potkávání a seznamování se (Brace a Westcott, 2008).

Komunikace na internetu je zprostředkovaná nesynchronizovaně, to znamená, že si lidé nepovídají v reálném čase, ale posílají si zprávy. Přečtení není okamžité a má určitou časovou prodlevu. Lidé se věnují vymýšlení vzkazů delší dobu, protože mají tendenci se prezentovat v nejlepší světlo. V menším rozsahu platí totéž v situacích přímé textové zprávy, i zde si lidé mohou promýšlet odpověď. Kdyby šlo o setkání tváří v tvář, museli by odpovídat okamžitě (Šmahel a Veselá, 2006).

Tělesný vzhled nehraje při navazování kontaktu v kyberprostoru zásadní postavení, důležitějším se stává projevování pocitů a myšlenek, styl psaní a množství emotikonů. Prvotní vizuální kontakt je zprostředkován prostřednictvím pečlivě vybraných fotografií, které jsou různě upravovány nebo nepatří dané osobě. Posléze se mohou zapnout webové kamery a lidé se poprvé vidí. Internetem zprostředkovaná komunikace pomáhá lidem utvářet kladný osobní profil. Může být ovšem zavádějící, protože potenciaální partneři se občas prezentují jako starší nebo mladší, movitější či atraktivnější než doopravdy jsou (Willerton, 2012).

Motivace lidí navazovat vztah pomocí internetových seznamek je různá. Existuje spousta důvodů, proč si zvolili toto médium. Někteří hledají pouze přátelství, jiní útěchu v současné krizi a další nového partnera po rozchodu. Lidé se shodují, že jim tento typ seznamování nabízí více svobody oproti osobnímu setkání. Jedná se o svobodné rozhodnutí, jakým stylem se prezentovat, a odpoutání od stereotypů prvních vzájemných schůzek. Výhodou je potenciál mít zároveň několik paralelních vztahů. V online prostoru je snadné ponechat si tzv. zadní vrátka k budování vztahu s jinou osobou. U skutečných setkání tomu tak zdaleka není. Seznamování na internetu má výhodu v tom, že jsou lidé oproštěni od tlaků a pravidel spojených s osobním setkáním (Lawson a Leck, 2006).

Jak se snaží lidé zapůsobit na internetových seznamkách? Pomocí svých profilů. Určitá skupina lidí užívá záměrný a cílený způsob vlastní prezentace za účelem vyvolat pozitivní dojem či protějšek ohromit. Záleží také na množství a rozsahu poskytnutých informací, které požadují k vyplnění seznamovací portály, kvalitu si už musí hledající zjistit sám. Je na každém uživateli seznamky, do jaké míry se odhalí ve veřejně přístupném profilu. Na základě vyplněného profilu si lidé dle svého uvážení vybírají ideálního partnera. Existují i seznamovací portály, které hledají protějšek na základě požadavků, jež jsou důležité pro hledajícího. Zajímavým zjištěním je fakt, že se lidé při internetově zprostředkované

komunikaci rychleji svěřují s osobními a intimními informacemi než při osobním setkání (Macek a Lacinová, 2012).

Obrovský rozmach zažil v posledním desetiletí sociální prostor na sítích, jakými jsou Facebook či MySpace. Jedinečnost těchto stránek tkví v tom, že se lidé nejprve seznámí osobně a až poté si přidají osobu jako přítele k svému profilu. Birnbaum (2009) zkoumal ve své disertační práci právě uživatele na Facebooku. Zaměřil se na prezentaci osoby podle sestaveného profilu a profilové fotografie. Zjistil, že se studenti představují pomocí několika způsobů, a nazval je fasádami. Následuje výčet nejzákladnějších fasád:

- **1. fasáda:** Dravec ve společnosti – působí přátelským dojmem, jeho profil je obsáhlý a fotografie zveřejněné na internetu jsou pořízeny s přáteli. Nechybí usměvavost a přímé pohledy očí.
- **2. fasáda:** Dobrodruh – z profilu je zřejmé, že se člověk zajímá o odvážnější adrenalinové akce buď ve společnosti, nebo v přírodě.
- **3. fasáda:** Komik – jedná se o rozesmátou tvář, která se objevuje na každé fotografii. Na jeho profilu bývají nejrůznější příspěvky a vtipné komentáře vlastních i cizích statusů.
- **4. fasáda:** Unikát – takový jedinec vystupuje z řady pokaždé, ať už se jedná o zprostředkované informace, sebe prezentaci či atypické fotografie.
- **5. fasáda:** Všední člověk – jde o člověka, který je součástí široké společnosti a shoduje se se vším, co skupina odsouhlasí.

Jednoznačným cílem facebookových profilů je navodit dojem a prezentovat se zajímavě, jednak pro naše kamarády, a rovněž pro lidi, kteří by o nás mohli mít eventuálně zájem. Kombinací všech fasád vznikne ideální student, jenž bude přijímán všemi členy kolektivu. Internetové portály dopřávají lidem větší pocit kontroly nad svou prezentací a vyvolávaným dojmem u potencionálních partnerů. Lidé se osvobozují od forem klasických prvotních schůzek, které často vnímají jako omezující. Jak naloží dvojice se vztahem, když se přesune z online do reálného prostředí, záleží už pouze a jen na nich (Birnbaum, 2009).

3.2 Teorie o partnerských vztazích

Dva lidé jsou si navzájem sympatičtí a zároveň se přitahují. Bylo by ideální, kdyby společně svůj vztah utužovali a dlouhodobě jim vydržel. Ovšem je známo, že řada vztahů ztroskotá hned na začátku nebo vzájemný náboj vyprchá, i když se lidé vzájemně přitahují. Důvodem takového selhání může být dřívější vztah s jinou osobou či obezřetnost vůči lidem

po předchozím zklamání; někteří jsou racionálnější založeni a vycouvají z praktického hlediska. Problém nastává při nesouhlasném vyjádření rodiny a přátel, avšak středoškoláci tomuto názoru zdaleka nepřisuzují zásadní důležitost. Naopak někdy ze vzdoru naváží vztah za účelem pomsty nebo tzv. na truc. Jakmile vztah vyprchá, ztrácí časem funkčnost a oba partneři změní své přístupy. V minulosti byly vytvořeny též teorie o pozvolném rozvíjení vztahů osob, jež se navzájem přitahovaly (Willerton, 2012).

- **Hypotéza slučitelnosti** byla vytvořena v šedesátých letech minulého století. Vychází ze dvou předpokladů. Zaprvé, pokud je jedinec sociálně atraktivní, vyhledává podobný protějšek. Je podmínkou, aby měl atraktivní vzhled, byl důmyslný a finančně dobře situovaný. Zadruhé, je-li pár složen ze dvou podobně sociálně atraktivních jedinců, jsou oba šťastní a jejich vztah bude v budoucnu stabilní.

Studie, které se snažily hypotézu slučitelnosti potvrdit či vyvrátit, přinesly několik zajímavých poznatků. Všichni lidé, bez ohledu na svoje postavení ve společnosti, mají rádi sociálně atraktivní jedince. Pozorováním bylo zjištěno, že míra atraktivity bývá u obou partnerů tvořících dvojici stejná. Lidé si přejí ten nejatraktivnější protějšek, ale něco uvnitř osobnosti jim říká, aby si hledali osobu stejné úrovně. Dokonce i kamarádi ze skupiny jsou si svou přitažlivostí podobní. Z teorie slučitelnosti vyplývá, že atraktivita je poněkud složitějším jevem, protože se netýká jen fyzického vzhledu, roli hraje také intelekt, bohatství a osobnost. Mladší ženy a dívky na konci pozdní adolescence si mohou najít movitého partnera, jelikož nemají dostatek finančních prostředků. Partner je méně přitažlivý, dochází k náhradě vzhledu penězi. Hypotéza slučitelnosti nám pomáhá porozumět, proč spolu začnou páry chodit (Sprecher, 1998; Willerton, 2012).

- **Model filtru** pracuje s vývojem počáteční přitažlivosti vzhledem k následnému dlouhodobému vztahu. Faktory kontaktu, podobnosti a věku nabývají v průběhu času jiné důležitosti než na začátku vztahu. Ze souboru potencionálních partnerů se výběr postupně zužuje na malou skupinu, z níž posléze vzejde vhodný partner, který má tzv. soubor žádoucího jedince. Jinak řečeno, vybíráme si partnera přes svůj vlastní filtr.

Takový osobní filtr má tři stupně. Do prvního řadíme demografické poměry, tedy věk, místo bydliště, podobnost, socioekonomickou třídu, a nejsme si ho zprvu vědomi. Vybereme si skupinku přátel a známých a druhý stupeň filtru se aktivuje, jakmile s těmito lidmi začneme více komunikovat. Záleží na podobných názorech a společných hodnotách, dle nichž se přefiltruje skupina lidí, jež se dá počítat na

desítky. Pokud si s jedním rozumíme více než s ostatními, zapojí se třetí filtr a o druhé osobě zjišťujeme mnohé další informace. Takto jedinci nachází partnera.

V dlouhodobé studii středoškoláků, kteří spolu chodili přibližně 18 měsíců, bylo zjištěno, že názorový soulad je nejdůležitějším faktorem od počátku přibližně do 18. měsíce, pak se do popředí dostává duševní a povahová slučitelnost. Kolem 21. měsíce se zapojí i plnohodnotné naplnění potřeb (Corneau, 2013; Barrett a kol., 2002).

- **Teorie zisku** se zamýšlí nad tím, z jakého důvodu vzniká vztah mezi dvěma lidmi. Má-li se vztah posunout z raného stádia, musí být dvojice vzájemně dobře motivovaná. Vztah se svátá dlouhodobějším, pokud oba posílí a získávají příslib lepších zítřků. Bylo stanoveno šest zisků, které pramení ze vztahu: láska, informace, služby, peníze, hmotné věci a status partnera. Odměnou je zajisté i vývoj milostného vztahu.

Existuje zde spojitost s klasickým podmiňováním, více nás přitahuje člověk, s nímž se pojí zisk. Potřeby se musí ve vztahu naplňovat, jinak hrozí jeho nabourání a pozdější zánik. Čím více naplňujeme potřeby své i partnerovy, tím je vztah plnohodnotnější a trvalejší. Můžeme konstatovat, že zisky jsou zásadní při představě trvalého společného života.

Partneři si zajišťují zisky nejčastěji dvěma způsoby. V prvním jde o výměnu něčeho za něco, např. Když já ti udělám dnes masáž, tak ty mě zítra pozveš na večeři. Druhý způsob je lidštější, jde o snahu udělat druhému radost (přinést kytku, upéct bábovku atd.). Těmto způsobům se také říká výměnné a sdílené vztahy, přičemž posun od výměny ke sdílení vede k prohloubení vztahu (Sprecher, 1998; Smith a Mackie, 2007).

Uvedené teorie považují za základ dlouhodobého vztahu naplňování vlastních a partnerových potřeb. Teorie zisku vzešla ze sociální psychologie, konkrétně z experimentálního přístupu, a kloní se k názoru, že vztahy poměřují lidé na bázi následného zisku, který se stává jejich motivací. Na rozdíl od modelu filtru a hypotézy slučitelnosti přistupují ke vztahu jako ke kombinaci faktorů sociálních a kulturních. V hypotéze slučitelnosti se pracuje s hodnotou člověka a hledaného protějšku, model filtru pracuje s demografií a následně hodnotovými složkami. Všechny teorie vznikly v minulém století a počítají s osobním kontaktem páru, dnes ovšem výraznou měrou zasahují do vztahu a volby

partnera i nové komunikační technologie, které ovlivňují sociální faktory výběru (Willerton, 2012).

3.3 Od blízkého vztahu k partnerství

Běžné setkávání se časem může stát blízkým vztahem, spojí-li se silná a prakticky stálá vzájemná závislost v nejrůznějších oblastech života. Kdy k tomuto zlomu dochází, nelze přesně časově určit ani stanovit. Sociální psychologové se shodují na hranici myšlenkové. Ta se projeví tehdy, přejde-li jedinec v myšlení a tužbách z já na myšlenkovou rovinu my. Hlavním faktorem je sdílení osobních informací mezi partnery. Začínají se o sobě navzájem dozvídat čím dál tím víc intimnější informace a překonávají tak úroveň běžného kontaktu. Akt sebeodhalení před partnerem je projevem důvěry v něj. Vzájemnost tkví v tom, že sdílení intimních informací je oboustranné. Vztah se prohlubuje zvyšující se vzájemnou závislostí na myšlenkách, jednání a pocitech. Psychologové definovali tři hlavní hlediska vzájemné závislosti:

1. **Vzájemná závislost v prožívání** – znamená oboustranné ovlivňování pocitů a prožívání. Tíží-li protějšek jakýkoli problém, lze předpokládat, že to bude mít vliv i na prožívání partnera. Dvojice společně sdílí kladné stránky života, ty negativní vzájemně překonává.
2. **Vzájemná závislost v chování** – jakmile jeden ovlivňuje plány a jednání druhého, druhý začne ovlivňovat také. Partnerská dvojice tráví spolu mnoho času a podniká společně spoustu aktivit.
3. **Vzájemná závislost v myšlení** – jedná se o tzv. úhel pohledu na vztah dvou jedinců. Závislost se stává vzájemnou, jakmile začnou oba uvažovat v myšlenkové rovině my (Smith a Mackie, 2007).

Páry přistupují k vzájemné intimitě různými cestami. Některé vztahy se prohlubují rychleji, jindy se jedinci musí nejprve více, dlouhodoběji poznávat. Na základě popisu oslovených párů byly vyvozeny čtyři cesty k vzájemné intimitě:

1. **Rychlý rozjezd a stop** – vztah byl ze začátku rozvíjen velmi rychlým způsobem, oba partneři si byli jistí dlouhým trváním vzájemného vztahu, ale posléze se vývoj zpomalil a zastavil. Pár společně trávil veškerý volný čas.

2. **Rychlý rozjezd** – loajalita je východiskem systematického směřování vztahu. Pár si velice rychle rozdělil povinnosti (domácí práce, nákup, výběr filmu, rozhodování o jídle, výletu atd.)
3. **Průměrný rozjezd** – pozvolné vzájemné poznávání a sblížování. Hádky se objevují zřídkakdy. Lidé zpravidla žili ve velké míře dle svého uvážení, citové pouto se zpočátku nejeví, avšak časem vyplulo na povrch.
4. **Vleklý rozjezd** – jedná se o nejkomplicovanější vztahy, protože jde o velmi bouřlivé citové spojení. Vztah má velice kolísavou tendenci, v jednom okamžiku se pár miluje nejvíc na světě a najednou je díky maličkosti oheň na střeše (Smith a Mackie, 2007).

Je zřejmé, že páry rozvíjí a udržují své vztahy na základě odlišných okolností. Málo zkoumanou oblastí je přechod od přátelství k milenectví či přerod platonické lásky v milostný vztah, který může probíhat mnoha způsoby. Kamarádi, kteří se vzájemně přitahují, se začnou snažit o milostný vztah nebo jej plnohodnotně naplňují, jakmile se rozejdou s dosavadním partnerem. Protipólem může být tzv. vztah s výhodami, kdy spolu jedinci udržují sexuální vztah, ale o vztah v pravém slova smyslu se nejedná. Přátelé, kteří se přitahují, ale svůj vztah neprohlubují, se nechtějí bavit o stávajícím či bývalém vztahu, aby nikterak nenarušili křehkou hranici přátelství (Sprecher a kol., 2008).

3.4 Soužití v partnerském vztahu

Společné fungování dvou lidí ve vztahu se řídí určitými pravidly. Existuje množství teorií zaměřených na pravidla a soužití partnerské dvojice. Jako nutné se jeví dodržování určitých pravidel vztahu, protože pokud budou neustále porušována, hrozí ukončení vztahu a hledání nového partnera.

3.4.1 Pravidla vztahu

Součástí každého vztahu je sounáležitost. Ekonomické teorie o vztazích se zaměřují na investice a zisky, které dávají přehled o vkladech jednotlivých partnerů. Tyto teorie mají za úkol nastínit udržování partnerského vztahu a snahu o jeho zachování, obleví-li se na blízku nějaký problém. Jde o tzv. teorii řízení vztahů, jelikož se zabývá příčinami setrvání ve vztahu a důvody pro ukončení partnerského soužití. Základním faktorem udržitelnosti vztahu je komunikace příslušné dvojice. Prozrazuje nám vzájemné působení, soužití a řešení konfliktů

uvnitř vztahu (Willerton, 2012). Níže jsou uvedeny ekonomické teorie, které mají význam i v současné době.

- **Ekonomická teorie udržování vztahů** – udržování je flexibilní proces. Jádrem jsou adaptační dovednosti vůči měnícím se potřebám a cílům daného vztahu. Cílem může být chápáno udržení funkčnosti, stabilita vztahu, prožitek spokojenosti, řešení konfliktů a problémů či náprava a stabilizace vztahu. Pro udržení partnerství je důležité přizpůsobit se vzájemným potřebám, měnit se a reagovat v nejrůznějších situacích. Projevuje se také hledisko experimentální sociální psychologie, jelikož zkoumá varianty přemýšlení o vztazích, následné posouzení a hodnocení. Důležitým faktorem setrvávání lidí ve vztahu je věrnost a loajalita vzájemného soužití. Věrnost partnerů lze rozdělit dle okolností. V prvním případě jde o okolnosti motivující zůstat ve vztahu, protože jedinec tak dosahuje specifických zisků, v druhém případě jsou okolnosti bránící v odchodu, jde tedy o lidské bariéry (Sprecher a kol., 2008; Macek a Lacinová, 2012).
- **Teorie sociální směny** – je východiskem ekonomických přístupů. Homans tvrdí, že je vztah založen na dávání a přijímání. Zisky jako pohoda, spokojenost či sex jsou pro něj příjemným zdrojem, zato doplněk v podobě nákladů vidí negativně. Protože je každý člověk jiný, máme rozdílné spektrum zisků a nákladů. Dále lze předpokládat, že základem vztahů je vzájemnost a výměna zisků mezi partnery. Proto Homans pracoval s bilancí, která znárodňovala rozdíl mezi náklady a zisky. Záporná bilance nastane, pakliže převládají náklady nad zisky, a kladná bilance je tehdy, pokud jsou vyšší zisky než náklady. Lidé jsou v tomto ohledu sobečtí, protože chtějí maximalizovat zisky a minimalizovat náklady, v souvislosti s tímto hovoříme o tzv. minimaxovém principu. Jedinec, který vnímá vztah neustále v záporné bilanci, hledá řešení nápravy nebo přemýšlí o ukončení vztahu, totéž se může stát, i když převyšují zisky, jelikož jedinec chce neustále více (Kurdek, 2005; Willerton, 2012).
- **Teorie rovnosti** – se zabývá opět ekonomickou stránkou. Pracuje rovněž jako předchozí teorie se zisky a náklady, ale dodává vzájemné srovnávání a vnímání bilancí obou partnerů. Jak bylo uvedeno v předešlé teorii, jedinci jsou sobečtí, a proto chtějí, aby byla bilance partnerů vyrovnaná, a tudíž spravedlivá. Obecně to lze vysvětlit následovně: to, co lidé ze vztahu získávají, by se mělo rovnat tomu, co do něj vkládají. Pokud nepadne rovnováha, dochází často ke konfliktům, které mohou vyústit v rozchod, což se obvykle stává v krátkodobém vztahu, tedy zejména v období

pozdní adolescence. Má-li dojít k vyrovnaní bilance, musí se změnit vklady a přijímání odměn (Výrost a Slaměník, 2008; Willerton, 2012).

- **Teorie vzájemné závislosti** – jde o poslední ekonomickou teorii. Rusbultová vidí soudržnost partnerského vztahu v investici a věrnosti. Investice jsou podle ní nevratné vklady, které dělíme do dvou skupin. Interní investice jsou vloženy rovnou do vztahu (informace a čas), zatímco externí investice jsou věci, které si pár pořídil společně (zážitky, vybavení bytu, zvíře atd.). Oddané páry zůstávají společně delší dobu, protože na sebe partneři postupem času více spoléhají a prožívají subjektivní pocit oddanosti a loajality. Faktory, které ovlivňují takové soužití, jsou spokojenost ve vztahu, investice ve vztahu a kvalita dostupných možností uvnitř vztahu (Výrost a Slaměník, 2008; Willerton, 2012).

Uvedené ekonomické teorie se zaměřují na uvažování o vztahu a polemizují o tom, jaké úsilí je potřeba vynaložit k partnerskému vztahu. Opomíjejí průběh běžných každodenních činností a procesy s nimi spojené. V současnosti se klade důraz na význam komunikace a konfliktů, protože podle nich můžeme předpokládat, kdy a za jakých okolností se může partnerská dvojice rozejít (Willerton, 2012).

Konflikty jsou pro vztah potřebné, na jejich základě se partneři sblíží. Zdrojů pro konflikt může být celá řada, vnitřní faktory (nemoc), vnější faktory (zaměstnání, finance) či společenské normy (dělba domácích prací). Důležitý není výskyt konfliktu, ale způsob jeho řešení. Způsoby zvládání partnerského konfliktu lze rozdělit do dvou strategií na základě vyrovnaní se s nespokojeností partnera (aktivní a pasivní přístup, prospěšná a neúčinná strategie). Kombinací tohoto systému vznikají čtyři způsoby zvládání konfliktů ve vztazích:

1. **Hlas** – jedná se o aktivní prospěšnou strategii, která má za cíl zvládnout nespokojenost pomocí diskuse a projevené aktivní snahy nějakým způsobem vyřešit konflikt.
2. **Loajalita** – jde o pasivní prospěšnou strategii. Ta se vyznačuje čekáním na to, až se vztah zlepší. Objevuje se v ní touha zůstat v současném vztahu.
3. **Únik** – je aktivní neúčinná strategie, vyznačuje se odchodem ze vztahu. Prvky prospěchu se objevují jen pro člověka, který jí využije. V celkovém pohledu na vztah je ovšem jasně destruktivní.
4. **Opomíjení** – můžeme vyjádřit jako pasivní neúčinnou strategii. Projevuje se ignorováním a odmítáním hovořit o konfliktu. Upozorňuje na nedostatek zájmu vůči partnerovi a vztahu (právě takto je postoj protějšku vnímán).

Partneři často volí různé způsoby zvládnání konfliktů, proto občas dochází k nabalování dalších problémů, které vztah oslabují. Jde například o kombinaci strategie hlasu a opomíjení. Je prokázáno, že ženy volí nejčastěji strategii hlasu a muži se přiklání k oběma pasivním variantám. Z tohoto důvodu se ženy domnívají, že o ně partneři nejeví zájem, a muži vidí projev žen jako způsob nátlaku a výhružky. Takto dojde lehce k nedorozumění, a proto by měli partneři užívat pestrou škálu komunikačních vzorců, aby lépe a účinně zvládali společné problémy. Středoškoláci často neznají sebe a své okolí, a tudíž se uchylují ke strategii úniku, který představuje rychlé řešení konfliktu, ale nepomůže jim zvládat krizové situace v budoucnu. Proto je únik posledním možným řešením, avšak ani to nemusí být pokaždé špatné (Smith a Mackie, 2007; Willerton, 2012).

Typ připoutání má vliv na to, jak se jedinec zapojuje do vztahu a jak je schopen zvládat konflikty. Připoutání se v chování běžně neprojevuje, ale pokud dojde na stres, vyplouvá na povrch. Bezpečně připoutaní jedinci jsou během konfliktu prospěšní, dokážou se přizpůsobit partnerovi a změnit vlastní chování, oproti tomu nejistě připoutaní lidé reagují neúčinně, emoce je ovládnou a vybuchnou. Ambivalentně připoutaný typ se projevuje zvýšenou pozorností, značnou úzkostí a citovou závislostí, vyhýbavý typ připoutání menší vřelostí a podporou vůči partnerovi (Smith a Mackie, 2007).

Gottman a Levenson zkoumali vliv komunikace na partnerský vztah. Přišli na vzorec negativní komunikace u nespokojených párů složený ze čtyř faktorů, které symbolizují rozpad vztahu:

- Kritika – verbální osočování a ponižování protějšku.
- Obhajoba – přesvědčování druhé osoby o tom, že je mé vlastní jednání oprávněné a správné.
- Opovržení – partnerovi se dává najevo despekt.
- Nespolupráce – člověk nepřijímá a neuznává problémy ve vztahu, odmítá o nich zásadně diskutovat.

Dochází-li pravidelně k výskytu a kombinaci jednotlivých faktorů negativní komunikace, lze očekávat, že se partnerský vztah dříve či později rozpadne. Člověk už nemůže snášet neustálý nátlak na vlastní osobu, a proto se rozhodne odejít ze vztahu nebo si najde jiného člověka, se kterým se bude cítit dobře a vzájemná komunikace bude probíhat v příjemném oboustranném duchu. U osob v pozdní adolescenci se komunikace za posledních pár let proměnila, mluva je jednodušší a kratší. Významnou roli hraje v současné době také internet, protože značná část středoškoláků řeší partnerské konflikty prostřednictvím sociálních sítí. Vytrácí se tudíž osobní

kontakt. Impulzivita je patrná u dívek, jelikož se nechají snadněji ovládnout emocemi, nejčastěji používají kritiku či nespolupracují. Chlapci jsou v tomto ohledu jiní, dokážou potlačit vlastní emoce, a proto nejednají tak impulzivně. V negativní komunikaci užívají převážně obhajobu a opovržení (Willerton, 2012).

Spokojenost ve vztahu je dána snahou o jeho udržení a dobrým prostředím. K chování podporujícímu vývoj vztahu řadíme: pohodové jednání, projevující se přiměřenou reakcí na hrubé nebo bezohledné chování partnera za účelem zamezit vyhocení hádky v konflikt; ochotu něco obětovat, ustoupit ze svých záměrů a cílů a akceptovat vzájemné kompromisy; a devalvování alternativ, tedy snížení hodnoty aktivních možností a nepřijetí jiných nabídek. Smith a Mackie stanovili dva faktory spokojenosti ve vztahu. Zaprvé je důležité, aby byly naplňovány a uspokojovány potřeby obou partnerů, a zadruhé, aby vztah naplňoval obě strany vzájemným propojením. Pár společně nastaví vysokou hodnotu a tvoří dohromady symbiózu jedinečnosti a nenahraditelnosti, což se u středoškoláků děje až ve vztahu, který má delší dobu trvání (Smith a Mackie, 2007).

Vztahy existují v jisté sociální rovině, nejsou oddělené od vlivu společnosti. Převážná většina lidí má kolem sebe síť kamarádů a rodinných příslušníků, která rovněž působí a ovlivňuje naše prožívání spokojenosti. Právě rodina a přátelé pomohou tehdy, vyskytnou-li se ve vztahu potíže, přispějí praktickou a emoční podporou, pokud je to zapotřebí. Bylo zjištěno, že spokojenost a stabilita vztahu souvisí se vzděláním a zaměstnáním. Lidé s vyšším vzděláním a adekvátní prací mají stabilnější vztahy. Silná závislost je i v napojení na společenskou síť. Oba partneři jsou spokojení, pokud mají stejné přátele a rodina je nakloněna jejich vztahu. Partnerský vztah je tedy více než pouhé pouto mezi dvěma lidmi, navzájem se překrývají a působí na sebe rozsáhlé rodinné a kamarádské sítě obou partnerů. Středoškolákům záleží na tom, jak jejich vztah vnímá vrstevnická skupina, rodina nehraje v jejich případě tak zásadní roli (Smith a Mackie, 2007; Willerton, 2012).

3.4.2 Rozpad a ukončení vztahu

Každoročně skončí v naší republice tisíce a ve světě milióny vztahů. Jedna dvojice se rozejde v klidné atmosféře po vzájemné dohodě, jiná se od sebe oddělí za velice nepříjemných a vyhocených, emočně zabarvených situací a to i tehdy, nehraje-li roli majetek či potomci. Sociální psychologie se v této oblasti zabývá příčinami a realizací rozchodu. Evoluční teorie vidí za rozpadem vztahu odlišné dispozice, s nimiž vstupují jednotliví muži či ženy do partnerství, a teorie připoutání zkoumá důvody v prvopočátcích vztahu. Rozpad partnerství

prožívá každý člověk odlišně. Pomocí kvalitativních výzkumů se zkoumá, jak lidé přijímají, prožívají a vysvětlují vlastní krachy v soužití. Podnět k ukončení dává v převážné většině ten, kdo chce ze vztahu odejít (Willerton, 2012; Macek a Lacinová, 2012).

Během studia na střední škole řada vztahů tzv. vyšumí, protože už je vztah vyčerpán, neposunuje se kupředu a experimentování je faktorem nutícím jedince hledat někoho dalšího. Na střední škole se rozejde 45 % dvojic a podněcuje ho v 85 % jeden člen párů. Nejčastějšími příčinami rozchodu jsou:

- Nedostatek volnosti – touha po větší svobodě.
- Nedostatek v podobnosti mezi partnery.
- Uzavřenost jednoho partnera před druhým, neschopnost mluvit o vlastních citech a prožitcích.
- Nedostatek citové opory.
- Nespravedlnost a nerovnováha ve vztahu.
- Malé množství času, které společně dvojice trávila.
- Vymizela prvotní zamilovanost a pravá láska to nebyla.

Nespokojenost ve vztahu vyplývá z neuspokojování potřeb, vzájemná sounáležitost vyprchá a očekávaný vývoj nenastane. Dívky uvádí za příčinu ukončení vztahu nejčastěji touhu po svobodě, nedostatek podpory a intimity. Chlapci vidí příčiny v nedostatku vášně a vymizení zamilovanosti. Podobně ovšem hodnotí obě pohlaví jako příčinu konce vztahu nedostatečnou podporu od protějšku. Genderové rozdíly mezi pohlavími podporují evoluční pohled na ženu, která hodnotí vztah podle citového aspektu, a muže, který vidí důležitost ve vášni a vzrušení (Baxter, 1986; Duck, 2007).

Rozdíl mezi krátkodobým a dlouhodobým vztahem je vzájemná míra závislosti a intenzita sil držící partnerství pohromadě. Rozchod je bolestivý v každém případě, jenomže krátkodobý vztah v sobě nemá tolik praktických překážek jako společná domácnost, společný majetek a děti. Především tyto tři faktory jsou důvodem, proč se lidé v dlouhodobých vztazích snaží rozchodu předcházet (Macek a Lacinová, 2012).

Predisponující osobní faktory, též individuální faktory, jsou ty, které si přinášíme do vztahu. Podporujícími faktory rozumíme vzdělání a zaměstnání, naopak faktory předvídajícími neúspěšné zakončení vztahu jsou nešťastné dětství, labilita, neurotičnost, úzkost a rizikové chování. Věk partnerů tvoří zásadní součást soužití, dojde-li na sňatek v období pozdní adolescence, můžeme pravděpodobně očekávat, že manželství skončí rozvodem (Macek a Lacinová, 2012).

Naše společnost a kultura očekává od partnerské dvojice model sexuální výjimečnosti, což znamená, že intimní vztah probíhá pouze mezi nimi. Při porušení se jedná o nevěru, která mívá vyústění v rozchodu páru. Dle OSN se v důsledku zjištění nevěry protějšku rozhodne každá pátá žena a každý desátý muž takovýto vztah ukončit. Muži se rozhodují na základě počtu opakované nevěry, jestli vztah opustí. Ženy s atraktivním zevnějškem ukončují vztah i kvůli menším prohřeškům partnera, zato ženy méně atraktivní dokážou přetrpět i závažnější formy nevěry, protože se bojí odloučení a hledání nového partnera. Svou roli hraje majetek a děti. Dalším faktorem naložení s nevěrou je způsob, jakým se tento fakt jedinec dozví (Pondělíčková-Mašlová a Raboch, 2005). Dělí se na následující čtyři kategorie:

- Oznámení od třetí osoby.
- Přistižení při nevěře.
- Přímý dotaz na partnera.
- Přiznání partnera.

Právě způsob, jakým se o nevěře dozvíme, je pro naše rozhodování, co dále se vztahem, klíčovým faktorem. Pokud nám tuto skutečnost oznámí někdo jiný nebo přistihneme záletnou osobu, spěje vztah často ke konci. V případě, že se protějšek přizná, dochází k přehodnocení celé historie vztahu a stanovují se nové podmínky fungování, za kterých může soužití páru dále pokračovat. Středoškoláci podléhají snadněji tíze okamžiku, neovládnu své touhy, a proto se mohou stát nevěrnými. Po odtajnění záletnictví, ať už jde o jednorázovou nebo opakovanou záležitost, přichází brzký konec partnerského vztahu (Pondělíčková-Mašlová a Raboch, 2005).

Logickým vyústěním soužití lidí ve vztahu je vzájemná závislost, proto je těžké rozhodnout se ukončit ho. Duck vypracoval model fází podílejících se na rozchodu. Různé věci se dějí v různých chvílích. Model obsahuje čtyři fáze a tři zásadní rozhodnutí, které na sebe navazují. Rozhodnutí nebo také prahy jsou body zvratu, při nichž dojde k významným změnám ve vztahu a vzájemnému dialogu.

- 1. Intrapsychická fáze** – začíná v okamžiku, kdy si jeden partner uvědomí, že je ve vztahu nespokojený. Tímto začíná proces rozchodu. Nejprve přemýšlí člověk o své nespokojenosti sám nebo si promluví s blízkým přítelem. Intrapsychická fáze může trvat i delší dobu, protože jedinec své trápení tají. Lidé jsou nešťastní a nechtějí na sebe upozorňovat, zejména investovali-li do vztahu mnohé ze sebe. Pokud

nespokojenost přetrvává a ještě se vygraduje, dojde na sdělení partnerovi a nastává další fáze.

- Rozhodnutí – **Už to nevydržím.**

2. Dyadická fáze – dochází ke konverzaci o nespokojenosti a otevírají se závažná témata. Dvojice se pohádá, každý si stojí za svým chováním a názory, hovoří se o dosavadním vztahu, probírají se změny k vyřešení situace. Lze vyhledat i odbornou psychologickou pomoc, která může vztah zachránit, pokud nevázne komunikace a chtějí oba věc řešit. Pakliže se problém nedaří vyřešit, začínají se objevovat úvahy o možnosti rozchodu.

- Rozhodnutí – **Mám plné právo odejít.**

3. Sociální fáze – problém partnerů se dozvídá okolí. O možném rozchodu se informují kamarádi, rodina a kolegové v práci. Každý z partnerů podává svou variantu a na jeho stranu se přiklání lidé, aby získal potřebnou oporu. Dozvídají se rady, možnosti řešení, vnější pohled, ale také je jim nabídnuta pomoc. Objevují se hlasy, které se snaží vztah zachránit, ale i ty, které mají snahu jej skončit. Rozchod je už blízko, ale vše se dá ještě zachránit, dokud jeden nezačne realizovat svůj odchod.

- Rozhodnutí – **Myslím to naprosto vážně.**

4. Fáze úpravy hrobu – poslední fáze začíná oznámením o rozchodu a pokračuje ukončením společného soužití. Každý se snaží překonat rozchod po svém a prezentuje se tak, aby si nechal otevřenou cestu k jinému budoucímu vztahu. Partneři mají potřebu opodstatnit rozpad vztahu a „pohřbít“ jej, následně totiž chtějí po určité době hledat dalšího partnera. (Duck, 2007).

Lee vypracoval podobný model rozchodu. První fáze je nespokojenost, stejně jako u Ducka. Následně se přechází do druhé fáze ventilace nespokojenosti za hranice vztahu. Následuje fáze vyjednávání o setrvání nebo skončení partnerského života. V případě, že je možné problém vyřešit a začít znovu, nastává fáze usmíření, avšak pokud nedopadne vyjednávání dobře, přejde se k poslední fázi ukončení (Sarason a Duck, 2001).

Je patrné, že se modely obou autorů vzájemně prolínají, a můžeme je oba aplikovat na dlouhodobé partnerství. Komunikace hraje významnou roli v obou případech a její kvality působí na setrvání či ukončení vztahu. Odlišnost je v tom, jak autoři nahlíží na rozchod. Lee se zaměřuje na celý pár a Duck na jednotlivce a jeho sociální kontext. Právě sociální kontext (rodina, kamarádi a zejména sociální sítě) je v současnosti silným hybatelem partnerského soužití. Rozchod by se měl s postupem času brát jako součást typického cyklu změn

a návazností, k nimž dochází po celý život. Ukončení jednoho vztahu přeci znamená začátek něčeho nového. Krátkodobé vztahy středoškoláků končí většinou náhle a mají jasný konec, vyjednávání se v průběhu rozchodu spíš neobjevuje. Někdy dochází k rozchodu pomocí zaslání textové zprávy na mobil nebo pouze změnou statusu na Facebooku ze zadaný na svobodný.

4 Sexualita a sex

Terminologie v oblasti sexuality se odvíjí od základního pojmu sex, jenž pochází z latinského „sexus“, což znamená pohlaví. Veřejnost používá tento pojem přeneseně, může být synonymem pro erotiku nebo bývá užíván jako zkratka namísto slovního spojení „mít pohlavní styk“. Sex lze definovat jako fyzický kontakt mezi lidmi spojený se sexuální vzrušivostí, jehož cílem je pudové uspokojení základní potřeby člověka. Nejtradičnější formou sexu je koitální styk mezi mužem a ženou, existuje i nekoitální styk, aktéry nemusí být jedinci odlišného pohlaví. (Capponi a kol., 1994; Zvěřina, 2012). Je možné na sex nahlížet z několika hledisek:

- **Biologické hledisko** – cílem je dosažení reprodukce. Jedná se o sexuální chování muže a ženy za účelem rozmnožit se a uspokojit své sexuální pudy prostřednictvím pohlavního styku.
- **Sociální hledisko** – úlohou sexu je fungovat v soužití obou pohlaví jako prostředek sociální komunikace. Pomocí sexu se předává a sdílí láska, vzájemná náklonnost partnerů, někdy může jít i o nástroj k usmíření konfliktů. Sex je zároveň nástrojem projevů vztahu.
- **Hledisko fyzického prožívání** – sex je zdrojem příjemných pocitů a slasti během pohlavního aktu. Každý člověk je ovlivněn potřebou sexuálního uspokojení, a to od sexuálního dozrání až do konce života. Potřeba fyzického spojení se individuálně liší díky mnoha činitelům, zkušenostem a dalším faktorům. Zdrojem fyzického potěšení je sexuální kontakt a jeho eroticko-slastná funkce (Borneman, 1994; Kolektiv autorů, 2014).

Sexualita podněcuje naše chování a reakce na libé podněty. Odborníci ji definují jako prvek lidské biologie, jenž primárně zastává reprodukční účely a sekundárně zprostředkovává fyzicky příjemné pocity. Člověk je připodobňován ke zvířeti, které prochází mechanismy přírodního výběru jako všichni savci, avšak sexualita člověka je v porovnání se zvířaty specifická. Takovým projevem je ženský orgasmus nebo neznámá doba říje, jedinec je sexualizován během celého roku. Platí pravidlo: čím vyšší vývojový živočišný druh, tím je jeho sexualita a sexuálně socializační proces složitější. Sexualitu ovlivňuje mnoho různých vlivů, které působí vždy ve vzájemné spolupráci. Sexuální chování je biologicky podmíněno potřebou rozmnožování a s ní spojenými rozdíly mezi mužem a ženou (Weiss a Zvěřina, 2001).

Kultura ovlivňuje celou skupinu lidí v ní žijící jak společensky, tak historicky a morálně. Sociální role ve svém jádru udává formu společenského chování jedince, podmíněnou trvalými i nepsanými pravidly, tradicemi, modely a tabu, předpisy, chováním okolí atd. Uvedené vnější podmínky výrazně ovlivňují postoje a chování lidí nově narozených do společnosti, která utváří koncept celkově vyžadované sexuality, dále také pohlavní role, pohlavní identity, koncept partnerských vztahů a sexuální morálky jedince, čímž přímo působí na pudovost člověka. Během života ve společnosti si vytváří jedinec různé normy, jednou z nich je i sexuální chování, podřízené ve všech kulturách obecně uznávaným právním a mravním normám. Společnost předurčuje vlivem kultury, politiky, geografického a demografického uspořádání sexuální normy v ní platné a činí tak s ohledem na právo a mravy (Chmelík a kol., 2003).

4.1 Sexuální orientace

Většinová společnost má vžitou představu o sexuální orientaci člověka jako o základním pojmu, od něhož se odvíjí sexualita. Jestliže se hovoří o lidské sexualitě, je nutné uvažovat o rozšíření tohoto obzoru. Rozlišují se tři hlavní aspekty sexuality, jimiž jsou orientace, identifikace a chování.

Orientace nebo též preference označuje způsob, jakým dosahuje osoba sexuálního uspokojení. Zařazují se sem i objekty, k nimž člověk eroticky inklinuje a zároveň ho vzrušují. Standardní uvažování lidské populace se omezuje na vymezení, zda daného jedince sexuálně přitahuje muž či žena. Následně se rozvíjí vztah a zamilovanost do bližšího soužití (Kolektiv autorů, 2014).

Sexuální **identifikace** znamená sebepojetí, tedy pocit vlastní příslušnosti k pohlaví a sexuální orientaci. Jde hlavně o pocitovou úroveň, jedinec se cítí jako muž, nebo žena. K uvědomění si vlastní identifikace slouží převážně období pozdní adolescence, kdy dochází k prvním sexuálním sblížením. Společenské genderové stereotypy předurčují již od raného věku dítěte role chlapce a dívky, což ovlivňuje proces kognitivního a sociálního učení. Pohled sám na sebe, sebeobraz, vzniká v průběhu kontaktu, setkávání a poznávání ve společnosti, ale také přejímáním různých sociálních rolí. V kognitivní rovině utváří identifikaci nabitě poznatky, informace a zkušenosti jak o blízkém okolí, tak o celém existujícím reálném či virtuálním světě (Weiss, 2008).

Sexuální **chování** je nejpatrnější součástí sexuality, dle níž rozpoznáváme aktivity člověka. Jedinci však mohou své chování v určitých situacích ovládat či ovlivnit a právě

z tohoto důvodu lze polemizovat o opravdové sexuální orientaci, popř. identifikaci, neboť ta může být chováním maskována (Pondělíčková-Mašlová a Raboch, 2005).

V rámci ontogeneze se sexuální chování vyvíjí do specificky individuální formy. Experimentování se sexualitou začíná už v dětství, děti si oblékají oblečení a boty od rodičů nebo starších sourozenců, mnohdy si i porovnávají vlastní genitálie, a tyto signály nejsou předurčující k deviantnímu chování v dospělosti. Někdy se takto chovají i normálně dospělí jedinci. Zkoušení sexuálního chování působí podnětně na rozvoj psychického a pohlavního dospívání, děje se tak i v dospělosti, když si pár či jednotlivec zpestřuje sexuální prožívání (Langmeier a Krejčíková, 2006).

Na sexuální chování působí rovněž moment situačního faktoru. Podlehnutí homosexuální epizodě může běžně člověk, pokud se ocitá dlouhodobě v jednopohlavním prostředí, čistě mužském nebo ženském, a neznamená to, že najednou objevil svou homosexuální orientaci. Zapůsobí na něj tíha okamžiku, odloučení a sexuálně se projeví vůči jedinci stejného pohlaví. Děje se tak často kupříkladu ve věznicích (Pondělíčková-Mašlová a Raboch, 2005; Weiss, 2008).

Sexuální orientace a identifikace nelze vědomě ovlivnit, jelikož jsou podmíněny přirozeně vrozenými faktory. Působení výchovy a zisk sexuálních zkušeností může projevy vrozených dispozic utlumit nebo naopak povzbudit, ale nelze je nikterak odstranit. Výchova v homofobním ladění ovlivní chování člověka, zasáhne i do jeho sebeobrazu, avšak vrozenou orientaci a identifikaci nezmění. Dále se bude s termínem sexuální orientace operovat ve smyslu zastřešujícího pojmu nad zmíněnými termíny sexuální orientace, identifikace a chování (Weiss, 2008; Kolektiv autorů, 2014).

Již Maslow zařadil do své pyramidy potřeb síly motivační a ovlivňující život člověka, mezi něž počítal i samotnou lidskou sexualitu. Ta patří dle autora k projevům sexuálního pudu a potřebám fyziologickým, které zajišťují přežití jedince, a pokud nejsou uspokojovány, projevují se značnou tenzí. K fyziologickým potřebám řadíme i pocit hladu. Veškeré bazální potřeby pudového typu můžeme ovládat pomocí své vůle jen do určité míry. Naplnění a ukojení sexuální orientace a identifikace lze potlačit pouze určitou dobu. Trvá-li tento stav zapírání dlouhodobě, je možné předpokládat negativní následky na psychickém i fyzickém zdraví (Drapela, 2011).

4.2 Sexuální parafilie

Termín sexuální parafilie shrnuje všechny kvalitativní změny v sexuální motivaci lidí. Jde o odchýlení od normálu v činnostech objektu, který je jádrem vzrušení a uspokojení. Lze také říci, že se jedná o odlišnosti v sexuální identifikaci, sexuální orientaci, sexuálním chování, prožívání emocí a reakcích na sexuální podněty. Někteří odborníci nepoužívají výraz sexuální parafilie, ale sexuální deviace nebo perverze. Nenahlíží na deviaci jako na nevhodné či patologické chování, pracují s ní ve významu jisté odlišnosti. Typy sexuální orientace se označují z medicínského pohledu za sexuální parafilie nebo deviace. Většinou orientací je bezesporu heterosexuality, která je současně srovnávací normou pro odlišné menšinové sexuální orientace. Následuje členění základních sexuálních orientací (Zvěřina, 2012).

- **Heterosexuální orientace** je dle světových i tuzemských statistik většinová. Jedinec s touto orientací identifikuje sám sebe jako heterosexuála, což znamená, že se zamilovává a zároveň je sexuálně přitahován osobou opačného pohlaví (Weiss a Zvěřina, 2001).
- **Homosexuální orientaci** má jedinec, který se ztotožní jako homosexuál. Přitahuje ho stejné pohlaví, a podléhá lásce stejného pohlaví. V populaci se objevují homosexuálové jak na straně mužů, tak na straně žen. Těžko lze zjistit přesné zastoupení této orientace ve společnosti. Důvodů je hned několik, nesnadno se sestavuje zkoumaný vzorek, dále jde o strach a neochotu respondentů či obtížné rozdělování komponentů orientace, identifikace a chování. Nejčastější udávání počtu je vyjádřeno procentuálně, odhaduje výskyt na 4 až 6 % mužů a 1 % žen v každé populaci. Běžně používanými označeními jsou gay pro homosexuálního muže a lesba pro homosexuálně orientovanou ženu (Procházka, 2002).
- **Bisexuální orientace** znamená mít sexuální náklonnost k oběma pohlavím. Odborná veřejnost se neshoduje na tom, že bisexuální orientace existuje. Někteří zastávají názor, že bisexualita je sexuální orientací vymezující se jako celoživotní, neměnný, trvalý a člověkem nezvolený stav, další mají bisexualitu za přechodnou fázi při ujasnění vlastní orientace, jiní ji berou jako ochranu před homosexualitou, která není přípustná ani pro samotného jedince-homosexuála (tzv. egodystonní homosexualita). Ve starší literatuře se pojem bisexualita používal k vyjádření dvojpohlavnosti, člověk má zároveň mužské i ženské pohlaví, dnes se v tomto významu již neužívá (Capponi a kol., 1994).

- **Intersexuální orientace** se projevuje u člověka následovně: necítí se patřit k mužskému ani ženskému pohlaví a není schopen si ujasnit, kdo ho přitahuje. Intersexuál je lékařský výraz pro jedince, který není pohlavně vyhraněný a současně se u něj vyskytují ženské i mužské pohlavní znaky, nejvíce ty sekundární. Sociologie zase vidí pod tímto termínem člověka, který se převléká a upravuje svůj zevnějšek a chování tak, aby okolí nepoznalo, zda se jedná o muže, nebo ženu (Chmelík a kol., 2003).
- **Transsexuální orientace** neboli též inverzní sexuální orientace je stav, kdy se muž identifikuje s ženskou a žena s mužskou identitou. Fyzické a psychické pohlaví je zcela odlišné. Lze také říci, že transsexuálové berou sami sebe jako jedince opačného pohlaví. Patří sem i vystupování ve vysněné roli, odpor k vlastním genitáliím a nutkání po chirurgické přeměně pohlaví (Pondělíčková-Mašlová a Raboch, 2005; Zvěřina, 2012).

Variabilita podob lidské sexuality je dle nastíněného přehledu značně široká. Pro menšinovou komunitu osob, tedy komunitu lidí s jinou orientací než heterosexuální, začali odborníci používat uceleně dvě zkratky. První zkratkou se LGBTI, která integruje všechny lesby, gaye, bisexuály, transsexuály a intersexuály. Druhým označením je jednopísmenný výraz Q, což je zkratka výrazu „queer“, který sjednocuje veškeré menšiny s odlišnou sexuální orientací než majoritní (Weiss, 2008; Stehlíková a kol., 1995).

4.3 Sexualita u středoškoláků

Touha někoho si najít, trávit s ním volný čas a pohlavně se s ním sblížit vrcholí v období pozdní adolescence. Důležitou součástí života se stává partnerský vztah. Před tím, než spolu pár má pohlavní styk, experimentuje s různými způsoby uspokojení (jednotlivce i páru).

Autoerotika je vyjádření zájmu o své tělo. Jde o cílenou manipulaci s částmi těla za účelem uspokojit vlastní sexuální potřebu, byť se jedná pouze o přechodný způsob. Projevem autoerotiky je masturbace, při níž má člověk příjemné, libé pocity a dochází k uvolnění tělesnému i duševnímu (Weiss, 2008).

Pokusy dvojic kamarádů na homoerotickém stupni jsou dalším přechodným stadiem zaměřeným na sběr netradičních zkušeností. Takový způsob sexuální experimentace chápeme jako proměnu autoerotiky se zaměřením na člověka, který je nám podobný. Tento způsob je dle dostupných studií vzácný, přiznalo jej 1 % středoškoláků. Konkrétně jde pouze o dívky ve

věku 17 až 19 let. Dívčí přátelství jsou velmi blízká a intenzivní, tělesný kontakt prostřednictvím autoerotiky (líbání a hlazení) není nikterak opovrhující. Je samozřejmé, že homoerotickou zkušenost nepřizná každý, kdo ji určitým způsobem prožil. Středoškoláci v posledních letech přecházejí od autoerotiky k pohlavnímu styku rychleji než dříve (Macek a Lacinová, 2012).

Heterosexuální erotika, její zkoumání a touha po ní začíná být u lidí rozvíjena již v rané adolescenci. Přitažlivost opačným pohlavím a náznaky biologicky podmíněného vzrušení ústí k prvotním pokusům o heterosexuální kontakt, jehož průběh se dělí na určité fáze. Dvojice začíná držení se za ruce, líbáním, francouzskými polibky, které symbolizují koitus. Následně se pokračuje mazlením, nejprve neckingem a pak pettingem, dále nastává čas na orální sex a vše se završí samotným pohlavním stykem. Do fáze pettingu dospějí často již raní adolescenti, i když jsou výjimky, které si prožijí i dvě finální fáze. První sexuální zkušenost zakončená pohlavním aktem je zásadním mezníkem v životě dospívajícího středoškoláka. Význam má jak v rovině biologické, tak psychosociální. Ze subjektivního hlediska jde o prožitek symbolizující jasný přechod z dětství do dospělosti. Adolescenty bývá často chápán jako důkaz vyrovnání se dospělým. Počátek sexuálního života je ovlivněn tím, z jaké sociální vrstvy daný jedinec pochází. Z průzkumů je patrné, že k prvnímu sexuálnímu styku dochází v průměru mezi 17. a 18. rokem života. V 17 letech má již za sebou sexuální zkušenost 64 % středoškoláků a v 18 letech již 75 % dívek a chlapců na středních školách (Gullotta a kol., 2000; Kalman a Vašíčková, 2013).

Prvotní sexuální akt nese u středoškoláků hluboký sociální význam, protože se jím upevní pozice ve vrstevnické skupině. Avšak význam tohoto činu se pro posouzení jedince mění. Za zcela normálního považují osmnáctiletého člověka bez sexuální zkušenosti celkově dvě třetiny českých středoškoláků a 43 % z nich se ztotožňuje s názorem, že má takový jedinec pevný charakter a ví, co od života očekává. Někteří dokonce nepřijímají sexuální chování za jednoznačné ztotožnění se s dospělou vrstevnickou skupinou. Sexuálně partnerské vztahy se považují za zcela intimní (Willerton, 2012).

Občas se stává, že se terčem posměchu stává sexuálně nezkušený jedinec. Reakce výsměchu může u adresáta vyvolat zvýšenou motivaci vyrovnat se ostatním a získat potřebnou sociální normu ve skupině. Také se stává, že nezkušený záměrně lže a demonstruje všem, čeho se svých smyšlených situacích dosáhl. U středoškoláků jde však o výjimečný stav, protože prokazují jistou intelektuální úroveň (Vágnerová, 2012).

Pozdní adolescence je brána jako polygamní stadium sexuálního vývoje. Objevují se nutkání experimentovat, výsledkem je získání zkušeností s několika různými partnery, ale také

lepší sebepoznání. Polygamní stádium sexuálního vývoje počítá s promiskuitou, která vyjadřuje nevázanost, nestálost a střídání sexuálních partnerů. Vztahy nejsou nikterak vážné a zavazující. Společenský stereotyp působí na vnímání promiskuity a prakticky ji toleruje u chlapců – jsou považováni za skutečné samce, kteří musí vyzkoušet vše. Oproti tomu na promiskuitní dívku se pohlíží jako na zkaženou a bezcharakterní nevěstku bez budoucnosti (Macek a Lacinová, 2012).

Středoškoláci rozlišují partnerské vztahy podle toho, co obsahují, zda v nich jde jen o erotiku, nebo sehraává významnou roli láska. Rozlišují, zda jde o sexuální uspokojení, nejčastěji jednorázového charakteru, nebo o chození, dlouhodobý partnerský vztah. Přijímají obě varianty, ale nemají pro ně zdaleka totožnou hodnotu. Romantický vztah se cení více, protože je komplexní, týká se výhradně jen dvou lidí a uspokojuje několik potřeb současně (Říčan, 1990; Macek, 2003).

Erotická experimentace je období, které předchází samotné dospělosti, v níž je zodpovědnost pokládána za nezbytnou součást partnerského vztahu. Sexuální promiskuitu můžeme považovat za jakýsi projev psychosociálního moratoria. Až příliš nutková potřeba promiskuity, kdy už neprobíhá žádný výběr protějšku, je označována právě tímto pojmem. Cílem není pouze sex, ale i potřeba oddálit řešení partnerského vztahu na pozdější dobu, až se jedinec bude cítit zralým. Jsou mezi námi lidé, kteří pociťují nechuť k trvalému závazku, na nějž nejsou připraveni. Mají představu o vztahu jako o trvalém omezení osobní svobody bez pozitivní stránky věci. Pokud dochází k častému střídání partnerů, riziko vzájemné fixace se razantně snižuje. Pozdní adolescenti jsou přesvědčeni o své nezranitelnosti, a proto u nich stoupá promiskuitní a rizikové sexuální chování (Říčan, 1990; Macek, 2003).

V sexuálním chování středoškoláků dochází v poslední době ke změnám. Tendence k promiskuitě klesá, jelikož 62 % adolescentů v pozdním období tvrdí, že měli jednoho či dva sexuální partnery. Svědčí to o zvyšujícím se počtu monogamních vztahů a o větší osvětě používání kondomu, jelikož pro 64 % středoškoláků se stal samozřejmou a běžnou součástí každodenního života. Specifické změny současné mladé generace nejsou jen pozitivní, zvýšil se výskyt tendencí k sexuálnímu násilí, 13 % adolescentů zažilo nucení k sexuálnímu aktu proti vlastní vůli. Nemění se jen reálné chování, ale také dochází ke zvyšování sebevědomí mladých lidí, proto chápou nucený sex jako zcela nemístný a nepřijatelný (Weiss a Zvěřina, 2001).

4.4 Coming out

Anglický výraz coming out chápe společnost jako sdělení menšinové sexuální orientace světu, zveřejnění vlastní orientace a plné ztotožnění se s ní. Pokud budeme na tento termín nahlížet z dlouhodobějšího hlediska, jedná se o „*proces rozpoznání, sebevědomění, přiznání své sexuální orientace a schopnost sdělit ji důležitým osobám*“ (Procházka, 2002, s. 26). Můžeme k němu přistoupit i z pohledu přijetí odlišností vlastního já nejvhodnějším možným způsobem.

Stehlíková má coming out za konflikt internalizované homofobie, což znamená vnitřní rozpor mezi zažitým a zvnitřněným negativním postojem k homosexuální orientaci s vědomím, že jedinec sám je homosexuál. Coming out není pouze přiznání orientace, ale pochopení a přijetí vlastních potřeb bez výčitek svědomí. Někteří autoři operují s pojmem outing, který znamená vyzrazení sexuální orientace někým jiným (Procházka, 2002; Stehlíková a kol, 1995).

Proces coming outu probíhá individuálně a má rovněž individuální výsledek. Každý coming out nemusí být zakončen přijetím společnosti nebo nositele, z čehož následně plyne spousta problémů v dalším životě. Člověk s egodystonní sexualitou nepřijímá vlastní sexuální orientaci a má snahu ji změnit. Navozuje heterosexuální vztahy, často bývá promiskuitní, zevnějšek si upravuje tak, aby byl přitažlivý pro opačné pohlaví, verbálně se chová k homosexuálům odmítavě (Pondělíčková-Mašlová a Raboch, 2005).

Další cestou k nepřijetí vlastní orientace je homofobie, což je strach, nedůvěra až odpor k homosexualitě jakožto k nepřirozené a odpudivé. Jedinec je ovlivněn stereotypy, předsudky, chová se posměšně, nadává, reaguje vulgárně a agresivně. Homofobie se stala součástí společnosti na celém světě již dávno. Proces socializace může neblaze působit na člověka s homosexuální orientací tak, že zaujme homofobní postoj vůči své osobě. Coming out se tím výrazně poškodí a jedinec začne trpět psychickými problémy, které se časem zhoršují a můžou vést až k pokusům o sebevraždu (Weiss, 2008; Zvěřina, 2012).

Kdybychom chtěli určit, kdy dochází u lidí ke coming outu, musíme brát v potaz věk, fázi růstu a celkový vývoj. Coming out znamená přijetí a ztotožnění se s vlastní orientací, jde o období zjišťování vlastní sexuální identity, s nímž souvisí experimentování a navazování prvních vztahů. S ohledem na vývojovou psychologii se jedná o konec pubescence a následnou adolescenci. Přijetí a zpracování faktů o odlišnosti vůči majoritní populaci může trvat i delší časový úsek, než trvá běžné vyžrání. Současná mládež si uvědomuje vlastní sexuální orientaci mezi 12. a 16. rokem života. Veřejná fáze coming outu probíhá

u menšinové orientace později, kolem 19 až 23 let. Obecně lze říci, že chlapci středoškoláci prochází coming outem o 2 roky dříve než děvčata, i když poslední dobou dochází k vyrovnání. Coming out může v souvislosti s osobností jedince proběhnout kdykoli během života, dalšími ovlivňující faktory jsou kultura, společnost a aktuální dění (Chmelík a kol., 2003; Vágnerová, 2012).

Pětistupňový model coming outu vytvořil americký sexuolog Eli Coleman. Tento model zachycuje faktory ovlivňující individuální coming out. Následuje nástin Colemanova modelu:

- **Precoming out** – jedinec ví, že se něčím liší od běžné společnosti, ale nedokáže pojmenovat čím. Vztahy s vrstevníky bývají složité a narušené, také vztah k otci je značně křehký. Problémy ve vztazích celkově negativně ovlivňují sebevědomí a sebehodnocení.
- **Coming out** – jedinec už ví, že se od okolí liší sexuální orientací, a jsou mu známa očekávání společnosti v roli svého pohlaví. Souhlasí s veřejností a vlastní orientaci odmítá. V tomto stupni je nejvíce citlivá psychika osobnosti, může dojít k jejímu narušení.
- **Exploze** – člověk přijímá orientaci za svou, začíná testovat sám sebe v krátkodobých vztazích a sbírá první sexuální zkušenosti. Na řadu přichází nová socializace, tedy sžití se se společností jako homosexuál, jedinec hledá nové přátele stejné sexuální orientace a utváří nové vztahy.
- **Partnerství** – dochází k navození prvního trvalejšího vztahu a k uspokojení oblasti citové a sexuální. Tento vztah je ovšem křehký, jde o první vážnou známost. V důsledku malého množství zkušeností dochází k přeceňování a vysokým nárokům na partnera, nebo naopak skepsi až odporu vůči vztahu.
- **Integrace** – v posledním stupni se sjednotí sexuální orientace a partnerský život. Ustálí se hodnotový žebříček jedince, ten je nyní spokojen sám se sebou a pocituje své místo ve společnosti (Procházka, 2002; Kolektiv autorů, 2014).

Za dalším modelem procesu coming out stojí americký psychoterapeut Rik Isensee. Zaměřuje se na reakce okolí a byl primárně vytvořen pro homosexuální muže, autor však postupem času zjistil, že model lze aplikovat i na osoby s jinou menšinovou sexuální orientací (Willerton, 2012).

- **Pozorování nonkonformity s pohlavím** – začíná dříve, než si člověk uvědomí vlastní odlišnost od většinové společnosti. V situaci, kdy se jedinec nechová podle představ a má jiné zájmy, jej za to dospělí a vrstevníci trestají nejčastěji posměšky. Jedinec tak dostává informace o odmítavém přístupu k menšinovým orientacím.
- **Konflikt se sebeobrazem** – na odlišnost se nepohlíží přívětivě. Doprovází ji veřejné verbální a urážlivé komentáře, které působí na identitu jedince. Ten zaujímá k vlastní menšinové orientaci negativní postoj, je přesvědčen o svém nechutném, zavrhuje uvažování, prožívá konflikt touhy a sebehodnocení. Sexuální orientaci vnímá jako utajené stigma.
- **Zmatek a stud** – nikdo nechce být vnímán populací za špatného, nemocného, úchylného či jinak hanlivě označeného, přitom však není možné své citové prožitky neustále tajit. Lidé pocíťují stud, zmatek a chtějí tyto pocity zvládnout. Následně dojde ke dvěma možnostem, jak se zachovat. Buď své touhy celkově potlačí, nebo naopak identitu plně podlehnou a chovají se naschvál provokativně. Někdy může takovéto chování přerůst v karikaturu, která se stane nedílnou součástí člověka.
- **Popření a projekce** – takto reaguje ego, aby se uchránilo před vnitřním či vnějším konfliktem. Úkolem je udržet člověka v psychické rovnováze a stabilitě. Pokud ale člověk dlouhou dobu potlačuje vlastní já a brání vrozeným faktorům v projevu, dojde později k vyšší míře aktivity po uvolnění vlastního já napovrch. Při projekci si jedinec představuje kolem sebe vyšší výskyt osob stejné orientace, u popření se zase chová přehnaně v roli jiné orientace. Často dochází ke snaze změnit vzhled a chování tak, aby jedinec zneviditelnal vlastní sexuální orientaci a její projevy.
- **Racionalizace** – je obranný mechanismus, ve kterém hraje roli myšlení. Jde o hledání vysvětlení, proč se jedinec takto chová, když takový není. Situaci racionalizuje (*Měl jsem něco se stejným pohlavím, protože jsme kamarádi, opili jsme se nebo jsem dlouho neměl sex* apod.). Do popředí se dostává představa, že je lepší přiřadit se k bisexuální orientaci, než být čistě homosexuálem.
- **Pokusy o změnu** – nastávají tehdy, když už jedinec ví o své orientaci, ale ještě s ní není smířen. Pokouší se o heterosexuální vztah, popř. vyhledává odborníky a očekává vyléčení. Většinou však dochází k přijetí vlastní sexuální identity.
- **Smutek nad ztrátou heterosexuálního sebeobrazu** – nastává hrozba narušení duševní i fyzické stránky jedince, který zná svou orientaci, ale neumí s ní žít.

Nastávají pocity zmaru, beznaděje či selhání; můžou vést až k pokusu o sebevraždu ze strachu před reakcí blízkých a společnosti.

- **Přijetí** – smíření s orientací a začátek tzv. nového života. Jedinec poznává osoby se stejnou sexuální orientací, učí se naplno být sám sebou. Sebeřijetí posiluje citově naplňující sexuální zkušenost. Internet je v tomto ohledu dobrým prostředkem pro podporu a nalezení blízké komunity.
- **Coming out** – dojde k přiznání orientace sobě a svému okolí. Nejprve se svěří člověk nejlepším přátelům, pak rodině a posléze širokému okolí. Jde o celoživotní fázi, protože v různých nových situacích (práce, škola, přestěhování aj.) člověk zvažuje, jestli je vhodné lidově řečeno přiznat barvu.
- **Navazování vztahů** – jedinec si hledá partnera, dozrává do plnohodnotné sexuální orientace, jde o tzv. druhou adolescenci. Dochází opět k separaci od rodiny, hledání přátelství, sexuální experimentaci, sběru nových zkušeností atd. Tím vším jedinec upevňuje a posiluje sám sebe (Capponi, 1994; Weiss, 2008; Pondělíčková-Mašlová a Raboch, 2005; Proházka, 2002).

Proces coming outu ovlivňuje spousta faktorů (vnitřních nebo vnějších) a každý jimi bývá do jisté míry ovlivněn. Celkový postoj společnosti má na osobnost jedince výrazně problematické účinky. Stereotypy, předsudky, opovržení a nesnášenlivost vůči osobám s menšinovou orientací jsou obsaženy v každé společnosti, z tohoto důvodu mají lidé strach z reakce okolí. Dalším faktorem je míra zkušeností, díky níž člověk poznává vlastní sexuální identitu. Rozvíjí se experimentováním ve vztazích, sexuálním kontaktem a pokusy seznámit okolí se svou orientací. Socializace je dalším faktorem, umožňuje jedinci přijímat různé sociální role, kterým se učí nápodobou. Člověk vyhledává ve společnosti vzory, aby mohl napodobovat jejich chování a postoje. Pro osobu chystající se na coming out je těžké najít si vzor a zároveň patřit do vrstevnické skupiny tak, aby se nikterak nevyčleňoval. Proto inklinují k vyhledávání přátel a komunity na internetových sítích, kde pocítují anonymitu a snáze sdílí pocity s lidmi, kteří mají podobný problém nebo už coming outem prošli. Na internetu mohou sdílet pocity, zážitky, obavy a hledat kamarády (Stehlíková a kol., 1995; Pondělíčková-Mašlová a Raboch, 2005).

Vrozený pud sebezáchovy jedince upozorňuje, že na základě menšinové sexuální orientace může být z komunity vyloučen. Nastává určitá krizová situace, kdy se jedinec rozhoduje, kterou cestou se vydá. Buď může sdělit okolí a světu, jakou má orientaci, nebo se uchýlit do bezpečí kyberprostoru a žít dvojitý život. Existuje i další varianta, a to kombinace

obou cest, člověk získá sebedůvěru na internetu, řekne blízkým o své orientaci a pak hledá partnera v reálu i na sociálních sítích (Kolektiv autorů, 2014; Vágnerová, 2012).

4.5 Homosexuální páry

Vztah homosexuálního páru vzniká a probíhá v jiném sociálním kontextu než vztah heterosexuálního páru. Počátek vztahu je ve valné většině bez podpory rodičů, často se stává, že rodina ani partnera dlouhou dobu nezná nebo ho dokonce nikdy nepozná. Studie porovnávala podporu rodiny nově vznikajícího vztahu. Vztahy menšinových orientací nemají v rodině takřka žádnou podporu, naopak se jí dočkají u svých přátel a na sociálních sítích (Kurdek, 2005; Weiss a Zvěřina, 2001).

Soužití homosexuálního páru bývá spravedlivé a panuje zde rovnost. Patrné je to zejména v domácnosti, kde dochází k dělbě práce. Gayové si jí rozdělují vyjednáváním, oproti tomu lesby se zpravidla o domácí práce dělí rovným dílem, protože považují rovnost za základ vztahu, s čímž souvisí i vzájemná věrnost a spokojenost. Odmítají tradiční postoj heterosexuálního vztahu, v němž se objevuje mocenský rozdíl mezi mužem a ženou. Gayové nepotřebují ve vztahu rovnost tolik, jako jejich ženské kolegyně, avšak mají jiné priority, například rozdělení povinností dle povahy a dohody mezi oběma partnery (Zvěřina, 2012; Willerton, 2012).

V homosexuálním vztahu chybí genderové rozdíly a tento fakt ovlivňuje zvládání konfliktů. Ty zapříčiňují záležitosti okolo peněz, lásky, sexu, domácích prací či řízení auta, podobně jako u heterosexuálních párů. Homosexuální páry konflikty řeší lépe, protože užívají méně komunikačních stylů (Kurdek, 2005). Pozorováním párů byly stanoveny dvě strategie řešení problémů:

- Požadavky/stažení – jeden partner požaduje, aby byla vykonána určitá činnost nebo změna. Druhý partner ustupuje do pozadí a snaží se protějšku vyhovět.
- Pozitivní komunikace – jde o podporu partnera a schopnost mu ji vřelými projevy ukázat.

Homosexuální páry používají zejména strategii pozitivní komunikace a heterosexuální páry zase strategii požadavku a stažení. Lesby a gayové umějí lépe řešit problémy, protože se neutápějí v klasickém genderovém vzorci, jenž kombinuje požadavky a tendence mužů a žen (Kurdek, 2005).

Odborníci chtějí zkoumat problematiku homosexuálních párů více, ale naráží na skrytou povahu těchto vztahů. Ve velké míře se setkávají s urážkami a diskriminací, a proto je

jejich ochota účastnit se výzkumu omezená. Pokud se najde ochotný pár, jde zejména o vzdělané lidi v registrovaném partnerství nebo dlouholetý pár. Do budoucna by bylo vhodné získat k dalším výzkumům celé spektrum nejrůznějších kombinací párů dle věku, vzdělání, sociálního původu, délky vztahu atd. Důraz by se měl klást na pozorování chování doma a na veřejnosti, čímž by došlo k většímu uznání veřejnou společností (Kurdek, 2005; Willerton, 2012).

Seznamování mladých lidí, kteří jsou homosexuálně orientováni, probíhá různě na základě společnosti a kultury, v níž vyrůstali. Jedinci žijící v zemích bývalého Sovětského svazu či s diktátorským režimem se seznamují a sbližují až po odchodu z domova. V zemích západní společnosti je tolerance homosexuálních párů na vysoké úrovni. Mnohem dříve zde byly otvírány bary a kluby pro lesby a gaye, a tak se lidé scházeli a navazovali vztahy snadněji. Je prokázáno, že mladí Australané s homosexuální orientací začínají být sexuálně aktivnější v dřívějším věku než heterosexuálové. Činí tak proto, že si chtějí vyzkoušet a ujasnit vlastní orientaci. Diskriminace těchto párů je v lidech zakořeněná, jelikož běžné veřejné projevy lásky, jako držení se za ruce nebo líbání, jsou považovány za nepřirozené a vyvolávají slovní útoky a nadávky (Procházka, 2002; Kurdek, 2005).

Preference, podle nichž si vybírají partnera heterosexuální a homosexuální jedinci, jsou často podobné, ne-li totožné. Muži kladou vždy důraz na tělesnou přitažlivost, oproti tomu ženy zaujme více intelekt. Vychází to i z inzerátů, které podávají muži, chtějí totiž hlavně přitažlivý vzhled a o finanční zázemí protějšku nejeví zájem. Důležitou součástí hraje do jisté míry také věk. Obě skupiny mužů na konci pozdní adolescence vyhledávají partnery buď o pět let mladší, nebo o pět let starší. Málopočetné jsou mužské homosexuální páry stejného věku, zato homosexuální ženy preferují partnerku přibližně stejného věku, velké věkové rozdíly jsou u nich výjimkou (Willerton, 2012).

Středoškoláci se se svou menšinovou sexuální orientací svěřují postupně. Nejdřív se skutečnost dozvídají nejlepší kamarádi, pak partner, o kterého dotyčný jeví zájem, následně kolektiv ve třídě. Naposledy se zpráva sděluje rodičům, kdy dochází k největšímu napětí, zda bude tento fakt akceptován nebo nastane jistá forma trestu. Samozřejmě záleží na tom, jaké klima panuje v rodině (Pondělíčková-Mašlová a Raboch, 2005).

Načasování se jeví z pohledu středoškoláků obtížně, neví, kdy je optimální doba říct o své orientaci, proto dochází k protahování a vnitřnímu trýznění. Někteří vyhledávají pomoc odborníka, který jim poradí, jak správně načasovat sdělení, jak připravit dopředu rodiče či jak formulovat zprávu, aby byla srozumitelná. Může pomoci i sourozenec nebo někdo z rodiny, s kým má osoba dobrý vztah a kdo o její orientaci už ví. Je zde i možnost zprostředkovaného

sdělení. Jde o variantu, v níž jedinec není v přímém kontaktu s rodiči. Využije nových komunikačních technologií, mail, sociální sítě, Skype, nebo napíše dopis, odejde z domova a čeká na reakci. Tímto postupem oddálí konfrontaci z očí do očí a poskytne rodičům čas na vstřebání informace. Následné střetnutí má klidnější atmosféru a umožní oběma stranám se na rozhovor připravit. Existuje mnoho různých reakcí, ale je důležité, aby pravda o sexuální orientaci byla přijata a rodiče přistupovali ke svému potomku stejně jako dříve (Procházková, 2002; Macek, 2003).

V případě potíží homosexuálního vztahu nelze hledat oporu ani praktickou pomoc v rodině. Problematika nevěry u gayů není považována za zradu, jelikož spousta z nich má tzv. otevřený vztah. V takovémto vztahu můžou partneři prožít milostnou avantýru s jiným jedincem, následně o ní společně mluví a někteří ji dokonce vyžadují. Z londýnské studie vychází fakt, že 56 % homosexuálních párů má otevřený vztah a 44 % žije monogamním životem. Homosexuální muži komunikují o sexuálních vztazích s jinými muži častěji než homosexuální ženy, páru to celkově ubere depresivní náladu, a naopak dodá spokojenost a vylepší soužití (Pondělíčková-Mašlová a Raboch, 2005).

Lesby po ukončení vztahu zůstávají v kontaktu a stávají se z nich kamarádky, což se u heterosexuálních dvojic příliš nestává. Existují ovšem i podobné znaky s heterosexuálními páry, zejména na bázi komunikačních vzorců. Pár v prvním komunikačním vzorci s neusměřňovanými pozitivními a negativními afekty se rozpadl po sedmi letech a dvojice v druhém komunikačním vzorci s neutrálním afektivním stylem ukončí vztah až o několik let později než pár předchozí. Objevují se rovněž negativní emoce a hádky po skončení dlouhotrvajícího vztahu (Willerton, 2012).

Vývoj postoje společnosti k osobám s menšinovou sexuální orientací se dá rozdělit do tří etap. První je etapa dekriminace, kdy došlo k ukončení právních postihů těchto párů, v druhé etapě nediskriminace jde o přijetí homosexuálních párů společností a sžití s ní, a v závěrečné etapě o legalizaci partnerských vztahů gayů a leseb, kdy společnost uznává a přijímá tyto jedince stejně jako páry heterosexuální a jsou jim poskytnuta stejná práva (Pondělíčková-Mašlová a Raboch, 2005).

První zemí, která zahájila dekriminaci, byla Francie v roce 1791, tehdy došlo k vyjmutí homosexuálního styku z trestního řádu. Československá společnost ke stejnému názoru dospěla až v roce 1961. Rok 1990 přinesl plné zrovnoprávnění homosexuálního styku s běžným stykem a zákonem byla stanovena hranice prvního pohlavního styku na 15 let. Nediskriminace je chápána přijetím antidiskriminačního zákona do právního systému jednotlivých států, u nás byl přijat v roce 2009 v souladu s předpisy Evropské unie. Třetí fáze

začala u nás kupodivu dříve než druhá, protože byl v roce 2006 přijat zákon o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví. Tímto se stala Česká republika moderní evropskou zemí s vysokou mírou tolerance, ovšem podobný stav jako u nás nepanuje po celém světě. Například země Pyrenejského poloostrova a Skandinávie jsou o stupínek výše, ale existují státy, které stále homosexuální páry diskriminují a dokonce i kriminalizují (Kolektiv autorů, 2014; Stehlíková a kol., 1995).

II Praktická část

5 Cíl výzkumu

Z prostudovaných zdrojů, konceptů a dat o partnerských vztazích a sexualitě je patrné, že partnerství a sexualita se navzájem doplňují a společně tvoří ucelený kooperující svazek. Zkušenosti, které jedinci načerpají během mládí, většinou ovlivní, jakým směrem se bude ubírat jejich celoživotní partnerský vztah, ať už jde o manželství nebo tzv. život na psí knížku.

První vážnější vztahy přichází v adolescentním věku. Jedinec si zkouší různé role a učí se od partnera, rodiny, přátel, vrstevníků, společnosti, ale zejména sám od sebe. Snaží se s partnerem trávit společný čas, hledá společné zájmy a přizpůsobuje se tak, aby podpořil vzájemné soužití. Je-li adolescent ve vztahu nespokojen, často jej ukončí a hledá něco, co mu ve vztahu chybělo. Proto mají studenti na střední škole v krátkém časovém úseku větší množství partnerských vztahů než kdy jindy v životě. Lze tvrdit, že vše, čím si během vztahu projdeme, nás do jisté míry obohatí v budoucnu.

Hlavní výzkumná otázka:

- **Jak hodnotí středoškoláci svůj současný partnerský vztah?**

Dílicí výzkumné otázky:

- Jak ovlivňuje rodina partnerský život středoškoláků?
- Kdy začínají studenti středních škol navazovat partnerské vztahy?
- Kdy začínají středoškoláci objevovat vlastní sexuální orientaci?
- Co si středoškoláci myslí o lidech s menšinovou sexuální orientací?

6 Popis využitých metod výzkumu

Praktická část diplomové práce byla vyhotovena pomocí kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum se zaměřuje na opravdový život zkoumaných subjektů, díky němu máme možnost pozorované jevy blíže prozkoumat a porozumět jim. Za základní cíl se považuje zjištění, z jakého důvodu jedná jedinec v určité situaci a prostředí daným způsobem. Přínos kvalitativního výzkumu tkví v podrobném nazírání na posun a vývoj v chování zkoumaného člověka v prostředí, v němž se obvykle vyskytuje.

Hlavním znakem takového zkoumání je jistá míra flexibility, díky níž sbíráme, hodnotíme a rozebíráme získané informace. Ty se během delšího sledování doplňují o nové poznatky, se kterými pozorovatel posléze nakládá. Sběr informací probíhá v přirozeném prostředí (terénu) za běžných okolností. Nezbytnou součástí výzkumu je také popis lokality, tedy místa, kde se samotné šetření realizovalo, neboť i místo může být výzkumníkovi nápomocno při pochopení dané situace. Pozorovatel provádí ucelený záznam dle toho, koho nebo co studuje, jde-li o konkrétního jedince, skupinu vrstevníků či situaci. Jednotlivé zápisy z rozhovorů a pozorování, výňatky z deníků, případná fotodokumentace, jednoduše vše, s čím se pozorovatel setkal, se posléze stává daty kvalitativně postaveného šetření. Tento druh výzkumu má řadu odpůrců, kteří mu nedůvěřují, kvalitativně získaná zjištění jsou dle nich neobjektivní, protože na jejich zpracování má vliv subjektivní pohled pozorovatele (Hendl, 2005; Švačírek a Šed'ová, 2007).

Za pomoci mluveného a psaného slova výzkumník obdrží od sledovaného objektu informace nezbytné pro zpracování výzkumu. Nejčastěji se jako zdroj dat užívá pozorování, rozhovor a studium dokumentů či dalších písemností. Typickým příkladem kvalitativního výzkumu je případová studie, která se cíleně zaměřuje na velké množství informací a detailní popis daného případu. Pakliže si pečlivě prostudujeme případovou studii a porozumíme situaci i nastíněnému problému, budeme v budoucnu schopni podobný případ snadněji chápat a rovněž i rychleji řešit (Hendl, 2005; Švačírek a Šed'ová, 2007).

Každý výzkum, jenž probíhá kvalitativní formou, postupuje dle předem stanovených kroků. Někteří autoři pracují s čtyřfázovým přehledem, další s dělením na pěti či šestifázové a další dokonce s osmifázovým rozdělením. Šestifázový model dělení poskytuje úplný náhled a jeho použití se jeví jako optimální. Fáze jsou uspořádány následovně:

- **1. fáze** – stanoví se hlavní a dílčí výzkumné otázky,
- **2. fáze** – vybere se vhodný případ,
- **3. fáze** – zvolí se vhodná metoda výzkumu,

- **4. fáze** – dochází ke sběru informací,
- **5. fáze** – data se analyzují a následně interpretují,
- **6. fáze** – vyhotoví se případová studie (Švaříček a Šed'ová, 2007).

Pro účely diplomové práce byl použit výše představený šestifázový model, který nejlépe vystihuje záměr praktické části. Čtyřfázový model byl velice strohý a osmifázový zase příliš podrobný.

Obecně se s případovými studii pracuje už po staletí, jejich kořeny sahají až do dávné antiky, kde byly použity v pracích zabývajících se právem, teologií, filozofií a etikou. Současné vědecké disciplíny jako sociologie, psychologie či pedagogika operují s označením kazuistika, jejímž cílem je kvalitně a precizně nastínit zkoumanou situaci. Řadí se mezi metody neexperimentální, podobně jako dotazník, rozhovor a pozorování. Kazuistika je „*systematické zkoumání jednotlivce prostřednictvím pozorování a rozhovoru, umožňující detailní poznávání chování, vývoje a rozvoje jeho osobnosti. Získané poznatky nelze zobecnit (generalizovat)*.“ (Musilová, 2003, s. 10). Takto vyhotovená zpráva nám dává ucelený pohled na vývoj zkoumaného člověka a závěr platí jen pro něj, nelze ho použít na případu někoho jiného. Pedagogická a psychologická kazuistika by měla zahrnovat anamnézu osobní, rodinou a školní, dále popis současného stavu sledovaného chování, prožívání či dosaženého vývoje a v neposlední řadě také ovlivňující faktory a prognózy (Musilová, 2003).

7 Charakteristika výzkumného vzorku a místa šetření

Místem výzkumu se stala Střední pedagogická škola a Střední zdravotnická škola Krnov, která je příspěvkovou organizací a zřizuje ji Moravskoslezský kraj. V tomto zařízení jsem vykonával pedagogickou praxi, seznámil jsem se podrobně s chodem školy a jednotlivými třídami. Výhodou bylo, že jsem na tuto střední školu sám chodil, a tudíž jsem se snadno mohl doptat pedagogů na jednotlivé studenty.

Školské zařízení má ve správě dvě budovy, jedna se nachází v klidné části města v blízkosti sídliště, druhá u hlavní silnice spojující město se sousedním městem. V minulosti existovaly školy dvě, pedagogická a zdravotnická. Za přispění zřizovatele byly školy sloučeny v rámci ekonomických opatření kraje v roce 2005. Nastalo sjednocování a prolínání studentů i pedagogů, nyní škola funguje jako jedna vzdělávací instituce, integrace se tedy zdárně povedla. V posledních letech prochází celá škola řadou stavebních úprav, aby bylo zajištěno plnohodnotné pedagogické i zdravotnické vzdělání. Studenti mají možnost navštěvovat studijní obory:

- Předškolní a mimoškolní pedagogika,
- Pedagogické lyceum,
- Sociální činnost,
- Zdravotnický asistent.

Studenti pochází nejen z blízkého okolí, ale také ze vzdálenějších obcí Moravskoslezského či Olomouckého kraje. Při škole je zřízen internátní dům pro studenty, kteří nemohou denně dojíždět. Složení žákovského kolektivu je výhradně dívčí, avšak každým rokem se zvyšuje počet chlapců.

Výzkumný vzorek nebyl vybírán náhodně, výběr byl naopak záměrný, aby byla praktická část diplomové práce různorodá. Už během praxe jsem seznámil vedení školy se záměrem uskutečnit výzkum právě zde. Dostalo se mi kladné odezvy a bylo mi dovoleno oslovit k rozhovorům studenty a studentky z vyšších ročníků. Oslovil jsem celkem sedm třídních kolektivů a obeznámil je se zkoumaným tématem. Někteří byli pohoršeni, jiní neprojevili zájem, ale přibližně polovina se nabídla a s ochotou se chtěla výzkumného rozhovoru zúčastnit. Po čase jsem následně vybral šest jedinců vhodných pro účel této práce. Jedná se o tři dívky a tři chlapce ve věku od 18 do 20 let, kteří navštěvují různé studijní obory.

8 Případové studie

8.1 Případová studie: slečna A

Základní údaje: slečna 18 let, 3. ročník SŠ

Získ informací: rozhovor a pozorování během praxe

Osobní anamnéza:

Slečna A je společenská. Nemá problém s navazováním komunikace. Má přítele, se kterým je tři roky. Jejím cílem je dokončit střední a zkusit se dostat na vysokou školu. Ráda by pracovala s dětmi předškolního věku. Jejimi zálibami jsou čtení romantických příběhů, aerobic, sborový zpěv a hra na klavír. Ráda tráví čas s přítelem, kamarádkami a mladším bratrem.

Rodinná anamnéza:

Slečna A žije ve společné domácnosti s rodiči. Má dva bratry, staršímu je 20 let a žije s přítelkyní, mladšímu je 6 let a chodí na ZŠ. Otec pracuje u státní policie a matka je učitelkou na prvním stupni ZŠ. Rodina žije v panelovém bytě 3+1. Je patrné, že už od malička byl nastaven klasický model rodiny. Soužití rodiny je klidné, bez známek závažných problémů. Rodiče mají stabilní práci a slečně A i jejímu mladšímu bratrovi se věnují. Starší osamostatněný bratr pracuje ve strojírenství a žije v malém bytě společně s přítelkyní. Prarodiče z obou stran jezdí na pravidelné návštěvy. Slečna A pomáhá rodičům s mladším bratrem, píše s ním úkoly a někdy ho vyzvedá ze zájmových kroužků.

Školní anamnéza:

Na základní škole patřila k lepším žákům. Střední škola jí nabízí možnost zlepšit schopnosti ve hře na klavír a sborovém zpěvu. V humanitních předmětech je její silná stránka, výborných výsledků dosahuje i v biologii a výchovách. Lehké obtíže má s matematikou a cizími jazyky. V hodinách je pracovitá a plní všechny zadané úkoly v termínu.

Volný popis rozhovoru:

Slečna A přišla na rozhovor včas. Ze začátku se tvářila trochu překvapeně, ale za pár minut se počáteční ostych vytratil. Nejprve jsme si povídali o její rodině. Ta je prý normální, až na občasné přehnané nároky rodičů, kteří chtějí, aby „*byla furt dobrá ve všem, co dělá*“. Velice hezky mluvila o mladším bratrovi, ráda s ním vytváří praktické úkoly do školy, protože jí to samotné pomáhá v pochopení smyslu práce s dětmi, jimž se chce v budoucnu věnovat. Když má čas, vezme bratra i s přítelem do kina na animovaný film. „*I když mě občas štve, pořád ho mám ráda. Je to můj mimózní bráška,*“ říká na závěr o bratrovi.

Následně jsme se bavili o jejích zálibách a koníčcích. Kolektiv třídy hodnotí jako „*totální slepičárnu*“. Navštěvuje dívčí pěvecký sbor a reprezentuje tak školu po celé republice. Do školy chodí ráda a těší se na práci učitelky v mateřské škole. Pak přišel čas na otázky týkající se jejího soukromí. Vysvětlil jsem jí, k čemu bude výsledek našeho rozhovoru použit, a ujistil ji, že nikde nebude figurovat její jméno.

Slečna A začala nejprve odpovídat v jednoduchých větách a cítil jsem, že se občas stydí, postupem času se rozpovídala a rozhovor se nesl v příjemném duchu. Kluci se jí začali líbit už na základní škole, byla zakoukaná do jednoho blondatého kluka z vyšší třídy. Na konci devátého ročníku začala chodit se svým spolužákem. První rande měli v cukrárně a nejlepší na tom bylo, že když ji šel doprovodit domů, chytil ji po cestě za ruku. Tehdy to pro ni byl projev zamilovanosti. První polibek přišel na řadu v den, kdy dostali poslední vysvědčení na základní škole.

Střední školu navštěvuje každý z páru jinou, ale ve stejném městě. Partner chodí slečnu A vyzvedávat ke škole a teď, když už má auto, pro ni i jezdí a tráví spolu více času. Zatím nenastal žádný velký problém ve vztahu: „... *jasně, že se občas pohádáme, ale milujeme se. Víš, jak je hezké, když ti donese kytku a koupí luxusní parfém...*“. Rodiče mají přítele slečny A rádi, mamka mu napeče buchty a mladší bráška s ním hraje pořád nějaké hry. Otec byl zpočátku zdrženlivý a dceru se snažil chránit, jelikož chlapci nedůvěřoval, časem si na něj zvykl a teď je rád, že si našla tak spolehlivého kluka.

Pár tráví společně dostatek času, přes týden se schází odpoledne po škole, o víkendech jsou většinou u rodičů slečny A, protože tam mají víc místa. Chlapec žije v malém bytě s rodiči a má společný pokoj se starším bratrem. Slečna A vnímá, že ji mají rodiče přítele rádi a dokáže si s nimi popovídat. Pokud je pár spolu, sledují filmy, společně vaří, chodí do kina, jezdí na výlety do přírody a za památkami, schází se se společnými kamarády atd.

Slečna A stále miluje svého přítele a cení si na něm, že je věrný, pracovitý, spolehlivý a pozorný. Partner by ovšem mohl být více upovídaný, protože si slečna A myslí, že „... *pořád mluvím jenom já [slečna A], jako on mě vyslechne, ale mohl by nějak zareagovat nebo si mi taky postěžovat, co ho žere.*“

Už odjakživa si je jistá svou sexuální orientací, líbí se jí kluci. Její současný přítel je zároveň i jejím prvním sexuálním partnerem. Poprvé se milovali na podzim, když spolu chodil půl roku, a oběma bylo 16 let. Od té doby vedou spokojený sexuální život, vyhovují si. Slečna A nechtěla v tomto choulostivém tématu zacházet nijak daleko. Je přesvědčená, že se

milují a vztah jim vydrží. Dokonce se zmínila o plánování společné budoucnosti. Letos v květnu společně oslaví třetí výročí.

Na závěr jsme se dostali k tématu sexuálních menšin. Lidé s homosexuální orientací jí nevadí, vnímá je jako normální, běžné lidi. „*At' si každý dělá, co chce. Vždyť to jsou stejní lidi jako my,*“ dodala na závěr.

8.2 Případová studie: slečna B

Základní údaje: slečna 18 let, 3. ročník SŠ

Získ informací: rozhovor a pozorování během praxe

Osobní anamnéza:

Slečna B působí velmi energickým dojmem. Je otevřená, rázná a dokáže se ozvat, když se jí týká nějaký problém. Velmi často se snaží prosadit vlastní názor, a pokud se to nepovede, dává znatelně najevo, že není spokojená. Má spoustu kamarádek a známých, je populární po celé škole. Jejím cílem je dostat se na vysokou školu, vystudovat jí, sehnat práci v pedagogickém oboru a stát se ředitelkou školy. Mezi zájmy radí módu, aktuální trendy ve světě, práci s barvami a randění. V jejím životě je velmi vysoko řazeno to, jak vypadá a působí na okolí, jak ji okolí vnímá.

Rodinná anamnéza:

Slečna B žije s matkou a mladším bratrem, kterému je 16 let, v malém bytě 2+1. Otec od rodiny odešel, když jí bylo 5 let. Našel si novou partnerku a s ní založil rodinu, kontakt s dětmi z prvního manželství omezil na několik návštěv ročně a dokonce přestal platit výživné na obě děti. Matka si nového trvalého partnera nikdy nenašla, až v posledním půlroce se pravidelně schází s kolegou z práce. Otec pracuje jako osoba samostatně výdělečně činná a matka vykonává práci pokladní v jednom celostátním obchodě. Slečna B se schází také s babičkou z matčiny strany, prarodiče z otcovy strany na jeho první potomky zanevřeli. Je jasné, že dívce chyběl mužský vzor, konkrétně od jejích 7 let, kdy zemřel otec její matky, tedy dědeček. Vztah s bratrem je klidný, vyrovnaný. Slečna B má ještě další dva nevlastní sourozence, sestru 14 let a bratra 12 let, s nimiž se vůbec nestýká.

Školní anamnéza:

Školní prospěch se dá zařadit jako lepší průměr. Zpočátku měla problém s autoritami, ale po incidentu, který se na půdě školy řešil i s matkou, se uklidnila a pochopila, jak by se měla chovat. Slečna B je velice nadaná na jazyky, ovládá angličtinu, němčinu a základy ruštiny. Největší problém jí činí matematika, kde se příliš nesnaží a spokojí se

s klasifikací dobrý. Talent se nezapře ani v pohybových aktivitách. V hodinách působí nepřítomně, baví se s kamarádkami, čte si časopisy, píše SMS zprávy a občas se začne hlasitě smát.

Volný popis rozhovoru:

Slečna B přišla později, neomluvila se a sebevědomě se usadila. Nastínil jsem jí průběh rozhovoru a začal se vyptávat. Nejdřív jsme se dostali k jejímu vztahu s rodinou. Matku označila za „*uťáplou ženskou se zastaralými názory*“, o otci se moc nechtěla bavit, protože pro ni nic důležitého neznamena. Bratra má vcelku ráda a snaží se mu dohodit nějakou holku, „*aby začal konečně naplno žít*“. Nejvíc vřelosti projevila k babičce, kterou označila za dámu s vystupováním. Když přišla řeč na záliby, rozpovídala se a takřka nešla zastavit. Je zřejmé, že ji móda a trendy opravdu baví.

Pak jsme přešli k tématu přátelství. Kamarádky hrají v jejím životě významnou roli. Tráví spolu čas ve škole i ve volných chvílích. Je přesvědčená o svém dominantním postavení v kolektivu a snaží se všechno řídit. „*Jsem prostě vůdčí typ a vždycky mám pravdu..., jasně, občas musím použít svoje přesvědčovací schopnosti, ale pak je všechno OK.*“ Třidu bere jako malé zrůdičky a přirovnala se tak sama k Lady Gaga.

Následně jsme přešli k povídání o partnerských vztazích. S prvním klukem začala chodit ve 13 letech, ale byla to podle ní „*jen taková prkotina*“ bez hlubšího významu. Druhý a třetí kluk byl prý to samé co první, až její čtvrtý kluk v patnácti, to byla opravdová láska, stal se také jejím prvním sexuálním partnerem a chodili spolu skoro jeden rok. Vztah ukončila slečna B, protože přišla na partnerovu nevěru. V tomto okamžiku bylo patrné, že u ní začíná převládat zlost, špatná zkušenost ji do jisté míry ovlivnila. Její další partner byl o 5 let starší než ona a začala s ním chodit, jelikož měl už vlastní byt, auto a vydělával peníze. Začala u něj bydlet o víkendech, ale po 4 měsících se s ní rozešel. Důvod byl takový, že se stěhuje do Prahy za lepší práci. Následně se slečna B už nechtěla příliš vázat, a ačkoliv měla další krátkodobé vztahy, začala si užívat naplno života. Přiznala, že ráda flirtuje s kluky a baví ji, když za ní dolézají a snaží se s ní seznámit. Proto chodí často na diskotéky a do hudebních klubů.

V současnosti nemá žádného trvalého partnera, ale byl jsem překvapen její upřímností. „*Občas se s někým vyspím a znám ho třeba jen jeden večer*“. Dělá to, protože si chce jednoduše užít. S jedním klukem, 20 let, má vztah založený čistě jen na sexu, je milý, občas koupí víno a působí na ni celkem inteligentně. Je to vysokoškolák, který jezdí na víkendy domů. S kluky se seznamuje v klubu nebo na internetu, kde si zadá potřebné parametry a začne si s nimi psát. Když je jí sympatický skrze vzkazy a konverzaci, zajde

s ním na kávu nebo na večeři. Pak už záleží jen na něm, jak ji okouzlí. Svůj současný stav hodnotí jako „*partnerský vztah bez partnera*“.

Svou heterosexuální orientací si je slečna B naprosto jistá, ale nebrání se představě zkusit něco víc s dívkou. „*Už jsem se líbala s holkou a nebylo to divný,*“ ovšem nic zvláštního nepocítovala. Má však kamaráda gaye, se kterým probírá módní záležitosti. „*Je to suprovní kluk, mám ho fakt moc ráda, někdy mi přijde, že mi rozumí víc než moje nejlepší kamarádka...*“ tvrdí o něm. Občas spolu jedou nakupovat a přitom společně hodnotí a pozorují kluky.

Slečna B působila během celého rozhovoru sebejistě, vše se snažila obhájit a chtěla by do budoucna, aby byla celá planeta jednotná: „*... víš, ten svět je fakticky strašnej, proč se všichni nedohodnou a nechtějí konečně klid? Já bych to dokázala změnit,*“ dodala.

8.3 Případová studie: slečna C

Základní údaje: slečna 19 let, 4. ročník SŠ

Získ informací: rozhovor a pozorování během praxe

Osobní anamnéza:

Slečna C je velmi přemýšlivý typ osobnosti. Dává si záležet na vyjadřování, vše si nejprve promyslí, než aby vychrlila nějakou hloupost, která by snížila její intelektový kredit. Jako malá bývala často nemocná, v pubertě jí byl diagnostikován diabetes mellitus neboli cukrovka. Toto onemocnění zasáhlo do jejího života zejména po stránce stravovací a sportovní. Ráda čte knihy, zajímá se o historii a pěstuje bylinky. Jejím hlavním životním cílem je stát se psycholožkou a otevřít si vlastní ordinaci se specializací na dětskou klientelu.

Rodinná anamnéza:

Slečna C žije s matkou v prostorném bytě a nemá žádného sourozence. Otec se s matkou před pěti lety rozvedl a žije sám. Rozvod byl zapříčiněn vyprcháním lásky a rozdílným pohledem na společný život. Matka pracuje jako hlavní účetní ve státním podniku a otec podniká s oblečením, obuví a doplňky. Do 18 let měla slečna C nařízenou střídavou péči, lichý týden bydlela u matky a sudý u otce. Po dovršení osmnácti let žije trvale u matky, s otcem kontakt nepřerušila, stýká se s ním, ale už u něj nepřespává.

Školní anamnéza:

Prospěch této slečny se vynikající, dá se říci, že se jedná o premiantku třídy. Zatím neobdržela na vysvědčení jinou známku než jedničku. Nejsilnější stránky má v humanitních oborech, zejména v psychologii, pedagogice, dějepise a základech společenských věd. Je

často vybírána, aby školu reprezentovala na soutěžích a olympiádách. Její vědomosti přesahují znalosti spolužáků. Předmět, ve kterém nevyniká, je tělesná výchova, a to z toho důvodu, že v něm má značné úlevy zapříčiněné cukrovkou. Během hodin se spíš neprojevuje, ale pokud je kladena otázka na studenty, odpovídá a má ráda úvahy všeho druhu, zejména však o logice, principech, zákonech a společenských normách.

Volný popis rozhovoru:

Slečna C se krátce zpozdila, při příchodu se hned omlouvala a podávala vysvětlení, proč se zdržela. Jakmile se vydýchala, mohl začít náš rozhovor. Slečna projevila kladný vztah k oběma rodičům, nedává nikomu za vinu, že se rozvedli, jen ji tato skutečnost mrzí, ale už si zvykla. Je ráda, že mohla vyrůstat v takové rodině, jelikož ji děsí, co se děje v okolní společnosti. Trochu jí vadilo, že se dříve musela stěhovat každý týden od jednoho rodiče k druhému. Doma u matky má rybičku, protože je to podle ní „*ideální zvíře, o které se dokáže postarat*“. Třída je podle ní rozdělená na skupinky dle specializací, ale dokáže se dohodnout. Slečna C si myslí, že ji spolužáci vnímají pozitivně, a nevadí jí občasné narážky na její prospěch. Ráda jim pomůže, poradí a popovídá si o čemkoliv.

Následně jsme hovořili o vztazích a sexualitě. Vysoká mentální úroveň slečny C jí ponechávala po celou dobu v klidném rozpoložení. Když jsem se začal vyptávat na první vztahy, zastavila mě a sdělila mi svou sexuální orientaci. „*Jsem bisexuálka, nebude to vadit v tvém výzkumu?*“ Uvítal jsem její otevřenost a ujistil ji, že bude naopak velkým přínosem.

První vztah měla s klukem v 16 letech, on byl o rok starší a chodil na stejnou střední školu. „*Jednou mě zastavil na chodbě a zeptal se mě, jestli bych s ním někdy nešla ven,*“ objasnila začátek vztahu. Po pár schůzkách se dali dohromady a začali spolu chodit. Na společné chvíle vzpomíná v dobrém a ničeho nelituje. Byl zároveň jejím prvním sexuálním partnerem. Vztah popsala jako krásné chvílky s možností poznat nového člověka. Kladné stránky na partnerovi byly důvtip, dochvilnost, sebejistota a věrnost. V záporech uvedla nepořádnost a také jeho rodinu. Ta ji nikdy nepřijala, protože „*... nebyla z dobře situované rodiny a to jí dávali najevo*“. Vztah po 8 měsících skončil, protože rodiče mladíka pořád přesvědčovali o jejích chybách.

Na konci druhého ročníku přišla do její třídy nová spolužačka. Pocházela z vesnice a její rodiče zakládali novou firmu. Dívky se spolu začaly bavit, pak si sedly do stejné lavice a staly se z nich kamarádky. Následující prázdniny trávil takřka veškerý volný čas společně, měly stejné zájmy, podobné názory a styl oblékání. V zimě ve třetíku jela celá třída na lyžařský kurz a bylo jasné, že budou mít jako nejlepší kamarádky společný pokoj. Jednou večer se opily a sblížily se ještě víc. Byla to jejich první sexuální zkušenost s osobou stejného

pohlaví. Pak spolu začaly chodit, ale nikomu nic neřekly, aby nebyly vystaveny posměchu. Všechny projevy partnerství skrývaly za kamarádství. Občas jim nějaký kluk nadal do „teplých kalhotek“.

Slečna C se se svojí sexuální orientací svěřila matce, která nejdřív nic nechtěla slyšet a vše popřela. Časem si ale uvědomila, že dceru nechce ztratit a přijala ji i její partnerku za své. „*Holky moje!*“ volá dnes matka na dívčí pár. S otcem byla úplně jiná situace, ten reagoval klidně a prý pronesl: „*Myslel jsem si to.*“ Nejhorší bylo sdělit fakt o orientaci třídě. Slečna C nechtěla předstoupit před třídu a něco jim vysvětlovat. Největší „*drbně*“ všechno řekly a ta to roznesla nejenom v třídním kolektivu, ale také po celé škole. Nejhuř reaguje na dívčí pár okolí, zejména mladí kluci a senioři, kteří je slovně napadají na ulici. To je podle ní to nejhorší, vulgarity a pronikavé pohledy. „*Nemůžeme si dát ani pusy, aniž by se někdo neozval...*“ a proto minimalizují projevy lásky na veřejnosti, aby na sebe zbytečně neupozorňovaly. „*Společnost by se měla zamyslet nad tím, jak nás vnímá, protože je opravdu nepříjemné schovávat se, když jsem nic protizákonného neudělala.*“ Slečna C by uvítala změnu společenského klimatu.

Partnerský vztah trvá stále, obě dívky se hlásí na vysokou školu do stejného města a plánují společné bydlení. Slečna C si váží na partnerce společných zájmů, ochoty pomoci každému, inteligence. Působí zamilovaně, nic by na přítelkyni neměnila a věří, že pokud se nestane nic závažného, zůstanou spolu. Po celou dobu rozhovoru byla slečna C v dobré náladě a občas působila hrdě, že dokáže mluvit otevřeně o svém soukromí. Na závěr mi podala ruku a popřála hodně štěstí do života.

8.4 Případová studie: mladík D

Základní údaje: mladík 19 let, 4. ročník SŠ

Získ informací: rozhovor a pozorování během praxe

Osobní anamnéza:

Mladík D dbá na to, aby se líbil holkám. Působí jako „*frajer*“, který si namlouvá slečny a obletuje je. Dbá o svůj zevnějšek, chce se zalíbit a dělá pro to maximum. Často se ozývá, pokud se ho týká nějaký problém, ale nechce jej vyřešit, jen na sebe upozornit. K holkám ve třídě se chová jako generál, snaží se je řídit. Neváhá použít svého šarmu, aby dosáhl cíle. Jeho koníčky jsou automobily, posilovna, počítače a holky. V budoucnosti chce mít vlastní dům, pěkné auto a krásnou ženu.

Rodinná anamnéza:

Mladík D bydlí s oběma rodiči v rodinném domě na vesnici, má dvě starší sestry, kterým je 26 a 24 let. Otec před 4 lety od rodiny na pár měsíců odešel, protože si našel milenkou, ale vrátil se, omluvil a od té doby je vše v pořádku. Matka pracuje ve školství, jako učitelka na druhém stupni ZŠ, otec podniká s automobily. Nejstarší sestra už u rodičů nežije, bydlí v podnájmu v krajském městě a pracuje v jedné nadnárodní firmě jako asistentka ředitele. Druhá sestra bydlí částečně doma a částečně na vysokoškolské koleji, studuje fyzioterapii. Vztahy v rodině nejsou příliš pokojné. Nejstarší sestra se s rodiči nestýká ani je nekontaktuje, jelikož má o 15 let staršího přítele, kterého rodiče nepřijali. Objevují se konflikty otce se synem, ten má zastání u matky.

Školní anamnéza:

Ve škole je průměrným, někdy až podprůměrným žákem. Neprojevuje snahu o učení, ani o studijní obor. Silné stránky projevuje v hodinách tělesné výchovy, protože může zapůsobit na děvčata svými výkony. Největší obtíže má v předmětech cizí jazyk, matematika, ekonomika a český jazyk. Objevuje se časté záškoláctví, ale omluvenky si už píše sám. Hlídá si ovšem nutný počet absolvovaných hodin, aby byl klasifikován. V třídním kolektivu je oblíbený, vede jej. Letos vykonává maturitní zkoušky, ale pedagogové nevěří v jeho úspěch.

Volný popis rozhovoru:

Mladík D přišel na rozhovor po hodině matematiky, ve které se mu příliš nevedlo, a působil rozladěně. Nejdřív jsme konverzovali o jeho rodině. Vnímá ji jako kteroukoli běžnou rodinu ve společnosti. Je si vědom toho, že mu matka splní každé přání. „*Tatka má furt něco, pořád mě buzeruje a něco po mně chce,*“ tvrdí mladík. Nejlepší by z jeho pohledu bylo, kdyby otec odešel, i když nemá s matkou problémy, prostě mu jednoduše vadí. Nejstarší sestru moc neřeší, ale tu druhou má rád, občas ho namasíruje a dokáže mu poradit i nějaké dobré cviky na zpevnění postavy. Škola pro něj představuje nutné zlo, chce si dodělat maturitu a užívat si života, dokud je mladý. Nepodal si přihlášku na žádnou vysokou školu, protože „... *se nechce zahrabat a ztrácet někde čas*“.

Během povídání o rodině se uklidnil a přestal odsekávat, poté přišla řeč na jeho partnerské vztahy a sexualitu. První pohlavní styk měl v 15 letech se svou první holkou, která pocházela z vedlejší vesnice. Byl to podle něj normální vztah, který ukončil po půl roce, protože ho slečna přestala bavit. Pak často střídal partnerky, třeba i na jednu noc. Druhý vážnější vztah měl v 17 letech, tehdy začal chodit s holkou z jiné třídy, ale stejného ročníku. „*Byla fakt moc pěkná, pěkná postava, prdelka...*“ a pokračoval v líčení dalších dívčích předností. Bylo patrné, že mu rozhovor na toto téma nedělá problém a občas se chtěl

pochlubit svými úspěchy. Vztah skončil z její strany, protože si mladík D začal psát na internetu s jinou holčkou a tehdejší přítelkyně na to přišla.

V současnosti má přítelkyni a jsou spolu půl roku. Nejčastěji tráví čas v barech, prochází se přírodou, chodí do kina nebo společně lenoší a koukají na filmy či seriály. Poznali se na diskotéce a bydlí se stejné vesnici. Paradoxní je, že se spolu nejdřív vyspali a až pak spolu začali chodit. Při jejím popisu bylo zřejmé, že si mladík D vybírá přítelkyně podobného zevnějšku. Nejvíce si na ní cení jejího úsměvu, smíchu, oddanosti a poslušnosti: „... *jsem s ní spokojenej, ale...*“, nedokončil větu. Doptal jsem se, proč přestal, a on odpověděl, že je to osobní. Řekl jsem, že mu rozumím, ale nikdo se nedozví, kdo mi informace podával, a tudíž si ho nikdo nespojí s tímto výzkumem. Po chvíli váhání a ticha se opět ujistil o diskrétnosti a smyslu tohoto rozhovoru. Následně mi přiznal, že svou současnou přítelkyni několikrát podvedl a tajně se schází s jinou dívkou. Ve vztahu mu chybí vášeň a náboj vzrušení. „*Je to tak, víš, jaký to je adrenalin...*“, doznal a opětovně se ujistil, zda bude udržena jeho anonymita. Paralelní vztah mu dopřává chybějící vášeň a volnost, slečnu poznal na internetu a měla být jednorázovým zpestřením, ale něco se stalo a schází se pořád. Slečna ví, že má přítelkyni a nevdá jí takové fungování ve vztahu. „*Každá má něco, obě jsou moc sexy, ale nedokážu se rozhodnout pro jednu, je to fakt těžký*“, dodal na závěr.

Ke konci rozhovoru jsme přešli na téma menšinové sexuální orientace. „*Je to hnus, koukat na to. Na škole pár buzerantů a lesbiček je..., ... ale ať si to dělají doma a neukazují se na veřejnosti, vždyť je to nechutný, jak se obližujou*“, hodnotí stav kolem sebe. Má dokonce i zkušenost, že se s ním chtěl seznámit v baru jeden kluk, ale mladík D mu vynadal a pohrozil fyzickým útokem. I na internetu ho oslovilo pár mužů, jejich příspěvky hned smazal a uživatele ignoroval. Závěrem jsem mladíkovi D poděkoval za jeho cenný přínos k výzkumu a ještě naposledy ho ujistil o anonymitě.

8.5 Případová studie: mladík E

Základní údaje: mladík 18 let, 3. ročník SŠ

Získ informací: rozhovor a pozorování během praxe

Osobní anamnéza:

Mladík E má příjemné vystupování. Chová se zdvořile k okolí a je přátelský. Dokáže řešit problémy s chladnou hlavou a uvažuje nad věcmi racionálně. Je dochvilný, drží slovo a umí podpořit kamaráda v nouzi. Mezi jeho záliby patří sportovní aktivity, hlavně vytrvalostní běh, ve kterém dosahuje značných úspěchů. Rád by pokračoval v běžecké kariéře

i na vysoké škole. Svůj životní cíl vidí ve sportovní práci s dětmi, dále by chtěl také udržet svůj dosavadní partnerský vztah.

Rodinná anamnéza:

Mladík E žije s oběma rodiči v rodinném domě v malém městě. Má mladší sestru, které je 10 let. Rodina žije harmonickým životem a nenastal dosud žádný vážný náznak konfliktu. Otec pracuje u Lesů ČR a matka je zdravotní sestra v nemocnici. Rodina tráví svůj volný čas společně, aktivně všichni sportují a jezdí na výlety. Sourozenecký vztah je na výborné úrovni, mladík se o svou sestru stará a pomáhá jí s úkoly hlavně do předmětu matematika. K jejich společným aktivitám patří sport. Rodina se často schází i se širšími členy rodiny. Na návštěvy chodí prarodiče obou rodičů a také jejich sestry a bratři s protějšky a potomky.

Školní anamnéza:

Prospěch mladíka E je v pásmu lepšího průměru. V hodinách se nezapojuje, ale dává pozor a vnímá otázky pedagoga. Pokud je vyzván, odpoví smysluplně a v jeho verbálním projevu se objevuje také vtip. Kolektivem je velice oblíben, vykonává ve třídě funkci „stmelovače“ kolektivu a účelně dokáže řešit konflikty ve třídě tak, aby byla spokojenost na obou stranách. Mezi jeho silné stránky patří přírodovědecké i humanitní obory. Vyniká v matematice, biologii, zeměpise, ale také v cizích jazycích a základech společenských věd. Jeho pohybový talent je patrný v tělesné výchově, kde občas pomáhá pedagogovi se slabšími spolužáky a dává jim cenné rady. Pravidelně reprezentuje školu v lehké atletice (skok do dálky, skok do výšky a běh na 1500 m), vytrvalostním a orientačním běhu.

Volný popis rozhovoru:

Mladík E se dostavil na rozhovor včas, působil vyrovnaným a klidným dojmem. Už během praxe se mě vyptával, jak to chodí na vysoké škole, zajímal se o prestiž jednotlivých škol. Na počátku jsem mu nastínil, o čem bude tento výzkum a k jakému účelu bude sloužit.

Rodinu vnímá jako pospolitou společnost s prvky pohody a rodinného zázemí. Velice hezky se vyjadřoval o mladší sestře a popisoval společné sportovní činnosti. Chodí spolu pravidelně běhat a v létě jezdí na kole. K oběma rodičům chová úctu, je jim vděčný za to, co pro něj dělají. „*Platí mi školu, ubytování, jízdy na závody... jednou jim to budu muset oplatit,*“ řekl na účet svých rodičů. Jelikož mladík E bydlí daleko od školy a nemůže dojíždět každý den, přebývá ve školním internátním domě. Je tam spokojený, kolektiv vychovatelů a vychovatelek je příjemný a dá se s nimi domluvit. Na pokoji bydlí s dvěma dalšími kluky. Společné soužití je velmi kladně hodnoceno, poslouchají podobnou muziku, hrají hry na

počítači a lidsky si sedli. Třídní kolektiv má rád, je v něm spokojený a tvrdí: „*Nemohlo se mi stát nic lepšího, než se dostat do třídy s tak super holkama.*“

Poté jsme přesunuli náš hovor na sexualitu a partnerské vztahy. Slečny se mu líbily odjakživa. Jak sám tvrdí, „*už od školky měl nějakou holku*“. První vážnější vztah navázal v devátém ročníku se spolužačkou z vedlejší třídy. Společně podnikli první experimenty, co se týče líbání a hlazení. Vztah skončil, protože šli každý na jinou střední školu do jiného města. Ve druhém ročníku SŠ začal chodit s dívkou z prvního ročníku. Stala se jeho první sexuální partnerkou. Bydlela taky na internátu a trávili společně spoustu času, ale po 4 měsících si našla jiného kluka a mladíka E opustila. Její vysvětlení bylo, že „*prý nebyl ten pravý chlap*“.

Na začátku třetího ročníku se seznámil s novou dívkou z prvního ročníku, které bylo 16 let. „*Nejdřív jsem kolem ní chodil a říkal si: ‚To je fakt kočka!‘*“ pak ji pozval do kina a následně spolu začali chodit. Dívka je štíhlá bruneta se smyslem pro humor. Společné chvíle tráví procházkami, sportováním a cestováním. Občas se taky kouknou na film. Po lidské a sexuální stránce si rozumí. „*Celá třída nám přeje, ať nám to vydrží... prý jsme roztomilý a dokonalý pár, říkaly holky.*“ Přítelkyně dojíždí z nedaleké vesnice, bydlí v bytě s matkou a mladším bratrem a někdy tráví společné víkendy. Rodiče mladíka E přijali slečnu a rodiče slečny přijali mladíka E. „*Paní... je fakt milá, když k nim přijedu, hned si se mnou povídá, co bylo ve škole a tak.*“

Za největší klady své přítelkyně považuje mladík E její dobré vlastnosti, jako například upřímnost, spolehlivost, přátelskost, usměvavost, ale také vítá její krásný vzhled. „*Není jen krásná, ale taky chytrá,*“ tvrdí o ní. Jen jednu vlastnost by rád smazal z jejího repertoáru, a to žárlivost, protože už se kvůli tomu párkrát pohádali. Přesto ji miluje a snaží se ji dělat šťastnou. Když má dostatek finančních prostředků, zajdou si společně do kina, na večeri, nebo jí koupí nějaký dárek.

Ke konci rozhovoru jsme se dostali k tématu různých sexuálních orientací. Mladík E si je svou orientací jistý. Popsal, jak vnímá situaci ve škole: „*Co jsem si všiml, máme jich na škole pár. Jeden kluk je ve čtvrtáku, v další třídě jsou dvě holky a pak jsou ještě nějaké v nižších třídách, ale ty si na lesbičky, podle mě, jen hrají, protože chtějí být zajímavé. Jo a ještě bude jeden kluk určitě v prváku.*“ Jemu osobně homosexuální páry nevadí, přistupuje k nim jako ke komukoli jinému. Je mu líto, že jsou někteří lidi takoví sobci a vystupují proti nim vulgárně. Pak ještě dodal: „*... ale pokud se chtějí [homosexuálové] začlenit do společnosti, musí se taky chovat trošku jinak... nejhorší jsou ti, co jsou infantilní.*“

Na závěr měl mladík E pár dotazů na život v Olomouci a studium na Univerzitě Palackého v Olomouci. Vážně přemýšlí, že by se na ni chtěl v příštím roce hlásit. Zodpověděl jsem mu dotazy a odkázal ho na některé internetové zdroje informací. Během celého rozhovoru byl mladík E klidný, žádná otázka ho nevyvedla z míry, reagoval okamžitě a občas zapojil i vtipné odpovědi.

8.6 Případová studie: mladík F

Základní údaje: mladík 20 let, 4. ročník SŠ

Získ informací: rozhovor a pozorování během praxe

Osobní anamnéza:

Mladík F působí na první pohled introvertním dojmem, zejména k cizím lidem. Je ovšem velmi společenský, rád si povídá a filozofuje nad závažnými i banálními otázkami života. V dívčím kolektivu je oblíben díky svému pozornému a citlivému vystupování. Mezi jeho koníčky patří malování, umění, dějiny a jízda na kole. Za svůj životní cíl považuje vystudování vysoké školy a spokojený plnohodnotný život.

Rodinná anamnéza:

Mladík F žije ve společné domácnosti s matkou. Nemá žádného sourozence a otce nikdy nepoznal. Bydlí v bytě 2+1, ve stejném městě, kam chodí na střední školu. Matka pracuje jako obchodní manažerka ve firmě. Po celou dobu si nenašla žádného partnera a upíná se na svého syna. Společně tráví čas poslechem hudby a cestováním po Evropě. Finanční stránka rodiny je nadprůměrná, rodina nikdy nestrádala. Odmalička chybí synovi mužský vzor, protože prarodiče žijí na Slovensku a vídá se s nimi jen dvakrát do roka.

Školní anamnéza:

Ve škole má mladík F výborný prospěch. Ve vyučování je pozorný, aktivní a rád pomáhá pedagogům. Silné stránky má v předmětech výtvarná výchova, anglický jazyk, dějepis, pedagogika, psychologie a základy společenských věd. Občas se účastní soutěží v anglickém jazyce, ale záměrně je nevyhledává. Na školu přišel z jiné střední školy, kde se necítil dobře (byly zjištěny pokusy o šikanu jeho osoby). Tehdy působil velmi bojácně a neprojevoval se. Nové školní prostředí mu pomohlo v získání ztracené sebedůvěry i díky školní psycholožce, která první půlrok s mladíkem pracovala. Nyní je vše v pořádku a neprojevují se žádné následky.

Volný popis rozhovoru:

Rozhovor s mladíkem F se nesl v tajemném duchu, musel jsem se občas doptat, co svými odpověďmi myslel. Přišel, posadil se, sám od sebe se mi představil, mluvil o svých zálibách a životních cílech. Bylo patrné, že se na rozhovor dopředu připravil. Po jeho úvodním monologu jsem se začal ptát na rodinu. Ochotně odpovídal a byl věcný. Svého vztahu k matce si velmi cení, jen ho mrzí, že nikdy nepoznal otce, ani nezná jeho jméno. Matka se o něm nikdy nebavila, říkala: „*Jsmo prostě jen my dva.*“ Taky mu trošku vadí, že si matka nenašla žádného přítele. „*Občas jsem chtěl něco vyřešit i s chlapem, ne pořád s mámou, a proto jsem si nechával věci pro sebe a s nikým je neřešil.*“ Když chodil mladík F na základní školu, měla na něj matka přehnané nároky a nechtěla ho pouštět ven s kamarády, protože se musel učit. Proto utíkal do virtuálního světa internetu, kde si hledal nové kamarády.

Dále jsme pokračovali v povídání o partnerských vztazích a sexualitě. Zeptal jsem se ho na jeho první vztah a uvítal jsem jeho upřímnou odpověď. „*Asi už to víš, protože to ví všichni. Jsem gay,*“ pronesl s klidným tónem v hlasu. Potvrdil jsem jeho domněnku a zeptal se ho, kdy si to uvědomil. Na základní škole chodil s holkami, líbal se s nimi a bylo to dle něj přirozené. Ani neví, jak přišel na svou sexuální orientaci: „*Najednou mě začali přitahovat kluci, říkal jsem si, jestli nejsem divnej.*“ Snažil se vše popřít a chovat se jako předtím. „*Nechtěl jsem si přiznat, kdo jsem.*“ Začal na internetu číst spoustu článků a blogů, registroval se na seznamce. Vytvořil si fiktivního uživatele a psal si s osobami stejného pohlaví. Postupně začal promítat své pocity do kreseb a trvalo dlouho, než si sám svou homosexuální orientaci přiznal.

Pak přišel přechod na střední školu. Začal chodit na soukromou střední školu, kde byli potomci samých bohatých lidí. Nevěděl, komu může a nemůže důvěřovat. V polovině prvního ročníku se svěřil se svou orientací údajně kamarádce, která vše roznesla po třídě a škole. Kluci se třídě se mu začali posmívat a slovně ho napadali, postupně se k nim přidávala děvčata. „*Tohle už nechci nikdy zažít, tehdy jsem to vnímal tak, že nechci žít ve svém vlastním těle.*“ Tlak se stupňoval, až mladík F zvolil variantu útěku a začal chodit za školu. Následně začalo všechno řešit vedení školy, pozvali si matku ohledně záškoláctví. Matka se na chlapce naštvála, vše mu vyčetla, ptala se, proč to dělá. Mladík F už větší tlak nevydržel a oznámil jí, že je gay. Matka nejdřív vše popírala, nalila si velkého panáka a ptala se ho, jestli to je jisté. Mladík si s ní sedl ke stolu a všechno, čím si procházel, jí řekl. Matka se rozbředla, omlouvala se mu a údajně řekla větu: „*Co se dá dělat, tak já nebudu mít vnoučata.*“ Dále situaci okomentoval: „*Ani nevíš, jaký mi spadl kámen ze srdce, když jsem se*

mámě přiznal.“ Matka synovu orientaci přijala a začala ihned špatnou školní situaci řešit. Odhlásila ho a společně začali hledat novou střední školu, „... *a tak je tady*“. Příchod na stávající střední školu proběhl v poklidu, potěšil ho zejména vřelý dívčí kolektiv. Hned na začátku řekl celé třídě, že je homosexuál. „*Překvapilo mě, že to holky vzaly tak dobře.*“ Ve třídě jsou ještě 4 kluci a ti jej taky přijali. Občas má někdo ze třídy popichující poznámku, ale ví, že je to v rámci kamarádských vztahů.

Po této výpovědi jsem mu poděkoval za upřímnost a zeptal se na partnerské vztahy. Nyní má mladík F rok přítele, se kterým se seznámil na internetu. Pochází ze stejného města a jeho rodiče dlouho bojovali s přijetím jeho sexuální orientace. Společně tráví veškerý volný čas, dívají se na filmy, rozebírají současné světové dění, chodí na výstavy a za kulturou. Mladík F si na svém protějšku nejvíce cení jeho povahy, která je optimistická, upřímná, pravdomluvná. Nezapomněl zmínit, že ho pořád také fyzicky přitahuje. Změnu by uvítal v jeho přístupu k práci, měl by být více pracovitý a pořádný. Společně chodí i s dalšími páry, které jsou ovšem heterosexuálně orientovány, ven. Podnikají výlety do přírody, chodí hromadně do klubu. „*Jsem rád, že nás oba berou.*“

Na závěr jsme se dostali k tématu, jak on sám vnímá lidi s menšinovou sexuální orientací. Mladík F by chtěl stejná práva a rovné příležitosti. Myslí si, že je společnost stále diskriminuje, například v pracovním procesu či adopci („*Jsmo taky lidi z masa a kostí, tak proč dělat rozdíly, když jsem gay...*“). Na konci ještě mimo téma zhodnotil současnou migrační vlnu a zeptal se mě na můj názor. Po krátké konverzaci na toto téma jsem mu poděkoval za rozhovor, v jehož průběhu se trochu zasmušil, zvláště když jsme se bavili o jeho problémech na dřívější škole, jinak reagoval pohotově a občas si zafilozofoval.

9 Diskuse

Již v dřívější době jsem se zajímal o problematiku partnerských vztahů. Jsou tématem neustále aktuálním, každý, kdo má vztah, o něm mluví s blízkými přáteli. Četba odborných knih ve mně podnítila ještě větší zájem. Seznamoval jsem se s lidmi a snažil se poznat jejich pohled na jejich vztahy i vztahy ve společnosti obecně. Naše univerzita nám umožnila pedagogickou praxi v místě bydliště, a jelikož se v blízkosti mého bydliště nachází střední škola, kterou jsem vystudoval, zkontaktoval jsem její vedení a domluvil se na spolupráci. Jmenovitě se jedná o Střední pedagogickou a Střední zdravotnickou školu v Krnově. Seznámil jsem se tak s prostředím této školy z jiného úhlu pohledu.

Vedení školy jsem obeznámil se záměrem provést zde výzkum k diplomové práci, dostalo se mi vřelého přijetí a doporučení konzultace se školní výchovnou poradkyní. Ta mě upozornila na problematické oblasti z praxe, které byly relevantní k mým výzkumným otázkám. Během vlastní praxe jsem studenty vyšších ročníků seznámil s tématem a záměrem výzkumu. Studenty, kteří projevíli zájem, jsem pozoroval a následně si z nich vybral šest vhodných kandidátů pro účel tohoto výzkumu (podmínkou bylo splnění požadavku, aby v dané době vedli partnerský vztah). Vytipovanou šestici jsem oslovil, aby se mnou uskutečnila rozhovor. Po souhlasu jsme stanovili termíny jednotlivých schůzek. Se všemi dotazovanými studenty jsem se setkával ve vyučovacích hodinách a pozoroval jejich chování jak v hodině, tak i o přestávkách.

Vyjádření k hlavní výzkumné otázce: *Jak hodnotí středoškoláci svůj současný partnerský vztah?*

Z rozhovorů vyplývá, že pět dotazovaných má trvalý partnerský vztah, jedna slečna vede vztah volný, který je založen pouze na ukojení sexuální tužby. Všichni hodnotí svůj vztah kladnými superlativy, ovšem najdou se pokaždé drobnosti, na kterých by protějšek mohl do budoucna zapracovat.

Slečny A a C svými výpověďmi podporují tvrzení, že ženy potřebují ve vztahu emocionální oporu a potřebují také cítit, že jsou milovány. U slečny B je na předních místech potřeba kvalitního sexuálního soužití, vzhled a určité postavení ve společnosti. Jednotným prvkem u mladíků D, E a F je priorita fyzického vzhledu, což potvrzuje klasickou mužskou touhu po kráse a atraktivitě. Následně se však částečně rozchází. Mladík D potřebuje cítit ve vztahu poddajnost partnerky a svou dominanci, slečna E vítá od partnerky upřímnost,

společenskost a dochvilnost, zatímco mladík F žádá po partnerovi pozitivní přístup a rovněž upřímnost.

Všichni by odsoudili nevěru partnera, někteří se s ní osobně setkali. Slečna B na nevěru přišla náhodou z internetového profilu svého tehdejšího přítele a mladík D ji sám aktivně praktikuje. Souhrnně by slečny uvítaly u partnerů změny v přístupu k pracovitosti, pořádkumilovnosti a větší ochotě si vzájemně povídat. Jen slečna C by na partnerce nic neměnila.

Společnými faktory trávení volného času partnerů jsou procházky a výlety, trávení času s kamarády a jejich partnery, sledování filmu doma či v kině a užívání si společného humoru a soužití. Respondenti s menšinovou sexuální orientací mají podobné zájmy jako jejich protějšky, a o to více času spolu tráví.

Vyjádření k dílčí výzkumné otázce: *Jak ovlivňuje rodina partnerský život středoškoláků?*

Rodina tvoří určitý vzor, podle kterého se nevědomky necháme řídit, vnímáme především soužití matky a otce. V některých případech se potvrzuje, že pokud se rozvedou rodiče, jejich potomci se v budoucnu taky rozejdou. Mladík D zažil situaci, že otec odešel od rodiny a po čase se zase vrátil, a tato skutečnost může působit na jeho promiskuitní chování.

V případě neúplných rodin chybí často role určitého rodinného příslušníka, nejčastěji otce. Slečně B chyběla potřebná mužská autorita, kterou matka nedovedla zajistit. U mladíka F byl nedostatečný mužský vzor, a proto se objevila fixace na matku. Rozvod je dalším kritickým momentem v rodině, dítě je svědkem hádek a bouřlivé atmosféry, která jej jistě ovlivní. Slečna C prožila během své puberty otřes v podobě rozvodu a musela střídavě bydlet u obou rodičů.

Vztahy mezi sourozenci většinou nemají přímý vliv na partnerské soužití. Může nastat situace, kdy se mladší sourozenec chce vymanit ze stínu úspěšného staršího sourozence nebo má tendence se mu za každou cenu vyrovnat. Záleží na tom, jak přistupují rodiče k výchově sourozenců, jestli mají všichni stejné povinnosti, pokud ne, hrozí pocit křivdy a mezi sourozenci začne růst pocit nesnášenlivosti.

Středoškoláci si nepřiznávají, že přejímají podobné vzory chování z rodiny, často chtějí být v opozičním postavení, aby dokázali svou svobodu a nezávislost. Rady a podněty neakceptují. Názorům na partnera si ovšem všímají a záleží jim na tom, jak je vnímán protějšek rodiči.

Vyjádření k dílčí výzkumné otázce: *Kdy začínají studenti středních škol navazovat partnerské vztahy?*

K navazování prvních vztahů dochází už na základní škole. Tehdy se děti tzv. oťukávají, projevují zvědavost a zájem o vše, co se týká opačného pohlaví. Dochází k prvním schůzkám, dotekům a polibkům. Vážnější partnerské vztahy se začínají utvářet v deváté třídě ZŠ a na střední škole. Stejně je tomu u dotazovaných, tři měli první vztah v 9. třídě, jedna v prvním ročníku SŠ, jedna už v sedmé třídě a další až v 18 letech střední školy.

Počátky hledání jsou nejprve v prozkoumávání a všímání si okolních lidí, kteří s námi jezdí hromadnou dopravou, potkáváme je pravidelně na ulici, na diskotéce či ve škole. Přichází první oslovení a kontakt. Následně přichází na řadu schůzky a projevy lásky, které posléze přejdou v hlubší vztah.

Situace se za posledních deset let příliš nezměnila, objevují se podobné rysy. Dívky začínají vlivem dřívější mentální vyspělosti navazovat vztahy časněji než chlapci a zaobírají se touto problematikou veřejně. Muži obecně své city tají a neradi je dávají najevo zejména ve věku mladší adolescence. Objevují se i tací, kteří si na partnerský vztah počkají, ale i ti, co vztah záměrně vyhledávají již v brzkém věku.

Vyjádření k dílčí výzkumné otázce: *Kdy začínají středoškoláci vnímat vlastní sexuální orientaci?*

V řadě případů si adolescenti uvědomí svou sexuální orientaci na druhém stupni základní školy, na střední škole už experimentují a začínají podnikat první sexuální exkurze. Poznávají, co jim může sexuální aktivita nabídnout, a hledají si protějšek, který by splňoval jejich představu. V období pozdní adolescence se jejich orientace vyhraňuje, čímž se naplňuje identita každého jedince.

Zkoumaní středoškoláci A, B, D a E si ujasnili sexuální vyhraněnost právě na druhém stupni ZŠ. Mladík F si nejprve nechtěl přiznat homosexuální orientaci, doslova s ní bojoval. Na první SŠ ji ovšem přijal, dopomohlo mu sdílení pocitů a odezva pod anonymním profilem na sociálních sítích. V současnosti už ji přijal naplno a nebrání se ji veřejně projevovat. Slečna C objevila vlastní orientaci až na střední škole, nejprve se cítila být heterosexuálem, měla vztah s chlapcem, na který má příjemné vzpomínky. Ve třetím ročníku SŠ se sblížila s kamarádkou a jejich přátelství se proměnilo v partnerský vztah. Nyní se označuje za osobu bisexuálně orientovanou. Je možné, že si nechce připustit homosexuální

orientaci, protože si chce ponechat otevřená zadní vrátka k heterosexuálnímu vztahu. Lze ji označit za osobu s nevyhraněnou orientací.

K uvědomění si vlastní sexuální orientace dochází u všech jedinců přibližně ve stejném věku. Heterosexuálové nemají problém se s orientací ztotožnit, oproti tomu lidé s menšinovou sexuální orientací mají zpočátku obtíže ji přijmout, proto se u nich identita vytváří pozvolna a naplno se může rozvíjet až po přijetí sebe sama.

Vyjádření k dílčí výzkumné otázce: *Co si středoškoláci myslí o lidech s menšinovou sexuální orientací?*

Jelikož se jedná o mladou populaci, v níž se menšinová sexuální orientace objevuje od jejích dětských let, přijímají ji bez větších výhrad. Napomáhá tomu medializace a vzory významných osobností ve společnosti. V každém seriálu, který byl natočen v tomto století, se objevují prvky homosexuality, a to i u hlavních postav. Příběhy slavných osobností pomáhají jedincům s menšinovou sexuální orientací chystajícím se na coming out, mladí lidé v nich mohou vidět naději a pochopení.

Dotazovaní studenti se až na jednoho shodli, že jim homosexuální lidé nevadí. Přijímají je a někteří z nich jsou jejich přáteli. Uvítali by větší pochopení od starší populace, zejména kategorie osob v důchodovém věku, kteří podle nich nejvíce vystupují s homofobními názory. Jediný mladík D nepřijímá žádnou menšinovou sexuální orientaci a její projevy považuje za nechutné.

Současní středoškoláci žijí v době, kdy je normální být jiný, něčím se odlišovat. Může se zdát, že procentuální zastoupení v populaci roste, ale v dřívějších dobách se lidé za svou orientaci styděli a popírali ji i celý život. U některých adolescentů je patrné, že se chtějí záměrně odlišit a označí se za bisexuály, aby byli moderní a upoutali na sebe pozornost. I taková je dnešní doba.

Lidem s menšinovou sexuální orientací pomohlo přijetí antidiskriminačního zákona a také zákon o registrovaném partnerství. Znamená to, že mají určitá práva a zastání u soudů. Tento trend se šíří od minulého století celým světem, napomáhá a zastává se homosexuálů, bisexuálů či transsexuálů. Je však nutné podotknout, že existují země, kterým jejich kulturní a politické zvláštnosti nikdy nedovolí přijmout podobné zákony a kde lidé s menšinovou sexuální orientací budou nadále trestáni a zavrhováni.

Prognózy případových studií:

Slečna A má jasně stanovené životní cíle, věří v pokračování svého partnerského vztahu. S přítelem pravděpodobně zůstane, a pokud nenastane závažná porucha partnerského soužití, lze předpokládat, že jim vztah vydrží. Měla by umírnit své požadavky na partnera, které by mohly v budoucnu ústít v partnerské neshody. Ze strany partnera by vztahu pomohlo, kdyby projevoval více pocitů a svěřoval se slečně A se svými problémy, jelikož ženy potřebují sdílet vzájemné city a emoce.

Slečně B scházel od dětství mužský element. Její zájem o současné dění v módním odvětví ovlivňuje její aktuální vystupování a vzhled. Zkušeností v sexuální oblasti má na svůj věk poměrně dost. Prošla si zajímavými partnerskými vztahy, které ji ovlivnily. Nevěra a brzké ukončení prosperujícího soužití v ní zakořenily ostych z dalšího vážného vztahu, který se snaží skrývat. Musí najít ideálního partnera, jenž jí vynahradí dosavadní zklamání a poskytne dostatek lásky a opory, aby mu mohla plně důvěřovat. Buď se podřídí partnerovi, který bude splňovat její požadavky, nebo si najde protějšek s podobným pohledem na život a chutí užívat si vše naplno.

Slečna C svou vyrovnaností a jasně stanovenými pravidly bude určitě úspěšná. Svým vystupováním působí sebejistě, což má vliv na celkové vnímání její osoby okolím, které ji vnímá jako odtažitou a suverénní. Se svou současnou partnerkou tvoří vyrovnanou harmonickou dvojici. Společné plány mají reálné vize a zdá se, že partnerský vztah je postaven na pevných základech, navíc je podporován i rodinou. Partnerky sdílí společné zájmy, což výrazně utužuje již tak harmonický partnerský vztah.

Mladík D prochází bouřlivým obdobím. Jeho priority působí povrchně, ale pod tvrdou schránkou skrývá citlivou duši, kterou nechce ukázat, protože chce působit jako odolný muž s pevnými zásadami. Měl by si ujasnit priority vztahu, pokud takto neučiní, bude stále bloudit v kruhu a střídat partnerky. Současný stav mu vyhovuje, ale bylo by dobré, kdyby se rozhodl, se kterou dívkou bude nadále udržovat partnerský vztah, aby předešel vyhrocenému konfliktnímu období, jež by bylo po emoční stránce jistě náročné. Možnost je také ta, že ukončí oba vztahy a najde si partnerku, která bude splňovat všechna jeho očekávání. Profil nevěrníka je v něm zakódován a je jen na něm, jak se k němu postaví.

Mladík E bude mít klidnou a zároveň úspěšnou budoucnost, dokáže reagovat, lidé ho mají rádi a má snahu přizpůsobit se situaci. Jeho současný vztah je stále plný lásky, okolí ho hodnotí kladně a tato popularita mu do budoucna může na jedné straně pomoci a na druhé uškodit. Lze očekávat, že vztah bude nadále pokračovat, ale při přechodu mladíka E na

vysokou školu bude vystaven množství pokušení, jimž může podlehnout. Poté se k situaci jistě postaví čelem.

Současný vztah mladíka F zřejmě nevydrží dlouhou dobu. Je se vztahem sice spokojený, ale naznačil, že potřebuje načerpat více zkušeností. K jeho osobní pohodě zajisté přispělo vyjasnění sexuální orientace a obeznámení matky a blízkého okolí s touto skutečností. Zkušenost se šikanou ho do jisté míry ovlivnila, navozování přátelství a nových kontaktů mu činí potíže. Internetové vyhledávání nových kamarádů z gay komunity by mohlo vést k případným experimentům. Společné zájmy a trávení volného času napomáhají k udržení současného vztahu, i když budoucnost je otevřená.

Závěr

V diplomové práci bylo nastíněno téma partnerských vztahů a sexuality u středoškoláků. Cílem bylo zjistit, jak přistupují středoškoláci ke svým aktuálním partnerským vztahům. Dále jsem zkoumal vliv rodiny, dobu navazování prvních vztahů, objevování sexuální orientace a názory studentů na osoby s menšinovou sexuální orientací. V současnosti jsou partnerské vztahy mladých lidí silně spojeny se sexualitou, protože dnešní středoškoláci mají tendenci rychle dospět a vyrovnat se ostatním členům vrstevnické skupiny. Pohlavní styk a počet partnerů se u středoškoláků řadí k základním kritériím úspěšnosti v partnerských vztazích.

Středoškoláci si své aktuální partnerské vztahy pochvalují. Jsou s nimi spokojeni a uvítali by pouze drobné změny, které by v jejich očích posílily partnerské soužití. Problémy působí strach z nevěry, hrozí ztráta jistoty a opory. Někteří jedinci porušují věrnost, protože jim vztah neposkytuje vše, co od něj očekávají. Rodinný vzor středoškoláci nevnímají, ale při srovnání vztahů v rodině se vztahem partnerským je patrný. Projevili ovšem zájem o hodnocení svého protějšku rodiči. Záleží jim totiž na podpoře v rodině, i když si to nechtějí přiznat.

První sblížení, které je vnímáno jako partnerství, se uskutečňuje dříve než na střední škole. U žáků na konci druhého stupně základní školy je zcela normální hledat, poznávat a zkoušet nové zážitky spojené s partnerským vztahem. Na střední škole už očekávají plnohodnotný vztah, který bude obsahovat lásku, porozumění a sexuální aktivitu, díky němuž budou moci dosáhnout prestižního postavení ve společnosti. Tímto se chtějí vyrovnat vrstevníkům, ale zejména dospělým osobám. Partnerskými vztahy chtějí částečně manifestovat svou svobodu.

Uvědomění vlastní sexuální orientace nastává rovněž v období rané adolescence. U některých jedinců, zvláště pak u těch s menšinovou sexuální orientací, přichází její přijetí a ztotožnění s ní později. Je tomu tak, protože se jedinci obávají, že budou zavrženi rodinou, přáteli, vrstevníky i širokou veřejností. Lidé s menšinovou sexuální orientací podstupují proces coming outu nejprve před přáteli, pak v rodině a až následně ve společnosti. Většina středoškoláků se postavila za práva homosexuálů a uvítala by proměnu nahlížení majoritní většiny na menšinovou orientaci, méně se pak objevují i negativní postoje.

Partnerské vztahy byly, jsou a budou nedílnou součástí lidské společnosti. Často se stávaly důvodem konfliktů, což je zachyceno i v literární tvorbě, jde například o Trojskou Helenu, kdy proti sobě stály celé národy, lásku Romea a Julie, kde se stalo nepřátelství dvou

rodin důvodem smrti zamilovaného páru, nebo příběh Petra a Ester v novele *Romeo, Julie a tma*, v níž láska mladých lidí doplatí na židovský původ dívky.

Z pohledu pedagoga považuji za důležité být s problematikou partnerských vztahů a sexuality u středoškoláků srozuměn hned z několika důvodů. Domnívám se, že vztahové modely a principy hledání sexuální orientace jsou užitečné při pedagogické i speciálně pedagogické diagnostice a mohou pracovníkům ve školství posloužit jako nástroj k lepšímu pochopení osobnosti studentů, popř. jako nástroj prevence patopsychologických jevů. V kazuistikách se mj. ukázalo, jakým způsobem se může pojit sexuální orientace s šikanou či pozicí v třídním kolektivu nebo postoje k partnerství s nepozorností ve výuce (ve smyslu užívání mobilního telefonu jako prostředku k navazování nových známostí). Provázanost partnerství a sexuality s výchovně vzdělávacím procesem je tedy evidentní. Proto by pedagogové měli mít na paměti, že nejen aktuální rozpoložení, nálada a výkonnost, ale také celková motivace studentů, před které ve školských zařízeních předstupují, může být ovlivněna situací v oblasti partnerských vztahů a sexuality, v níž se adolescenti právě nachází.

Seznam literatury

1. ATKINSON, R. L. (2003). *Psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál.
2. BARRETT, L., DUNBAR, R. a LYCETT, J. (2002). *Human Evolutionary Psychology*. Vyd. 1. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
3. BAXTER, L. (1986). Gender differences in the heterosexual relationship rules embedded in break-up accounts. *Journal of Social and Personal Relationships*. 3(3), 289-306.
4. BERK, L. E. (2012). *Child Development*. Vyd. 9. Massachusetts: Pearson.
5. BIRNBAUM, M. G. (2009). Taking Goffman on tour of Facebook: College students and the presentation of self in a mediated digital environment. *Dissertation abstracts International Section A*, The University of Arizona, 69(8-A), (UMI No. 3320071).
6. BORNEMAN, E. (1994). *Encyklopedie sexuality*. Vyd. 1. Praha: Victoria Publishing.
7. BRACE, N. a WESTCOTT, H. L. (2008). *Applying Psychology*. Vyd. 2. Milton Keynes: Open University Worldwide.
8. CAPPONI, V., HAJNOVÁ, R. a NOVÁK, T. (1994). *Sexuologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Grada.
9. COLLIN, C. (2014). *Kniha psychologie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub v edici Universum.
10. COLLINS, W. A. a LAURSEN, B. (2004). Changing relationships, changing youth. Interpersonal context of adolescent development. *The Journal of Early Adolescence*. 24(1), 55-62.
11. CORNEAU, G. (2013). *Anatomie lásky*. Vyd. 5. Praha: Portál.
12. CUPACH, W. R. a METTS, S. (1995). The role of sexual attitude similarity in romantic heterosexual relationships. *Personal Relationships*. 2(4). 287-300.
13. ČAČKA, O. (2000). *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Vyd. 1. Brno: Doplněk.
14. DRAPELA, V. J. (2011). *Přehled teorie osobnosti*. Vyd. 6. Praha: Portál.
15. DUCK, S. (2007). *Human Relationships*. Vyd. 4. London: SAGE Publications.
16. DUNBAR, R. (1995). Are you lonesome tonight? *New Scientist*. 145(1964). 26-31.
17. ERIKSON, E. H. (2002). *Dětství a společnost*. Praha: Argo.
18. GECKOVÁ, A. (2000). Vplyv rodičov a rovesníkov na správanie adolescentov súvisiace so zdravím. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*. 35(3). 233-241.

19. GULLOTTA, T. P., ADAMS, G. R. a MARKSTOM, C. A. (2000). *The adolescent experience*. Vyd. 4. San Diego: Academic Press.
20. HENDL, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál.
21. HOFFMAN, L. N. W., PARIS, S. G., HALL, E. a SCHELL, R. E. (1994). *Developmental psychology today*. Vyd. 6. New York: McGraw-Hill.
22. CHMELÍK, J., BUDINA, Z., PORADA, V. a WEISS, P. (2003). *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Vyd.1. Praha: Portál.
23. JANOŠOVÁ, P. (2008). *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. Vyd. 1. Praha: Grada.
24. KALMAN, M. a VAŠÍČKOVÁ, J. (2013). *Zdraví a životní styl dětí a školáků*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
25. KELNAROVÁ, J. a MATĚJKOVÁ, E. (2010). *Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů*. Vyd. 1. Praha: Grada.
26. KERN, H. (2000). *Přehled psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál.
27. KIM, J. a HATFIELD, E. (2004). Love types and subjective well-being: A cross-cultural study. *Social Behavior and Personality*. 32(2), 173-182.
28. Kolektiv autorů. (2014). *Děti a jejich sexualita - rádce pro rodiče a pedagogy*. Vyd. 1. Brno: CPress.
29. KURDEK, L. A. (2005). What do we know about gay and lesbian couples?. *Current Directions on Psychological Science*. 14(5). 251-254.
30. LAMB, M. E. (2010). *The role of the father in child development*. Vyd. 5. New York: Wiley.
31. LANGLOIS, J. H., KALAKANIS, L., RUBENSTEIN, A. J., LARSON, A., HALLAM, M. a SMOOT, M. (2000). Mixims or myths of beauty: A meta analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*. 126(3). 390-423.
32. LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Grada.
33. LAWSON, H. a LECK, K. (2006). Dynamics of internet dating. *Social Science Computer Review*. 24(2). 189-208.
34. MACEK, P. (2003). *Adolescence*. Vyd. 2. Praha: Portál.
35. MACEK, P. a LACINOVÁ, L. (2012). *Vztahy v dospívání*. Vyd. 2. Brno: Barister & Principal.

36. MARKIEWICZ, D., DOYLE, A. B. a BRENDGEN, M. (2001). The quality of adolescents' friendships: Associations with mothers' interpersonal relationships, attachments to parents and friends, and prosocial behaviors. *Journal of Adolescence*. 24(4), 429-445.
37. MOŽNÝ, I. (1990). *Moderní rodina: Mýty a skutečnosti*. Vyd. 1. Brno: Blok.
38. MUSILOVÁ, M. (2003). *Případové studie jako součást pedagogické praxe*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
39. NAKONEČNÝ, M. (2012). *Emoce*. Vyd. 1. Praha: Triton.
40. PAPALIA, D. E., OLDS, S. W. a FELDMAN, R. D. (2009). *Human development*. Vyd. 11. New York: McGraw-Hill.
41. PIAGET, J. (1970). *Science of Education and the Psychology of the Child*. New York: Orion Press.
42. PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. a RABOCH, J. (2005). *O sexualitě a partnerských vztazích*. Vyd. 1. Praha: Galén.
43. PROCHÁZKA, I. (2002). *Coming out: Průvodce obdobím nejistoty, kdy kluci a holky hledají sami sebe*. Vyd.1. Brno: STUD.
44. ŘÍČAN, P. (1990). *Cesta životem*. Praha: Panorama.
45. SANTROCK, J. W. (2014). *Adolescence*. Vyd. 15. New York: McGraw-Hill Education.
46. SARASON, B. R. a DUCK, S. (2001). *Personal Relationships*. Vyd. 1. New York: Wiley.
47. SINGH, R. a HO, S. Y. (2000). Attitudes and attraction: A new test of the attraction, repulsion, and similarity dissimilarity asymmetry hypotheses. *British Journal of Social Psychology*. 39(2). 197-211.
48. SMITH, E. R. a MACKIE, D. M. (2007). *Social Psychology*. Vyd. 3. New York: Psychology Press.
49. SPRECHER, S. (1998). Social exchange theories and sexuality. *Journal of Sexual Research*. 35(1). 32-43.
50. SPRECHER, S., WENZEL, A. a HARVEY, J. (2008). *Handbook of Relationships Initiation*. Vyd. 1. New York: Psychology Press.
51. STEHLÍKOVÁ, D., PROCHÁZKA, I. a HROMADA, J. (1995). *Homosexualita, společnost a AIDS v ČR*. Vyd. 1. Praha: Orbis.
52. ŠMAHEL, D. a VESELÁ, M. (2006). Interpersonální atraktivita ve virtuálním prostředí. *Československá psychologie*. 50(2), 174-186.

53. ŠTEFANOVIČ, J. a GREISINGER, J. (1985). *Psychologie*. Vyd. 1. Praha: Avicenum.
54. ŠVARŤÍČEK, R. a ŠEĎOVÁ, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál.
55. VÁGNEROVÁ, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2. Praha: Karolinum.
56. VÝROST, J. a SLAMĚNÍK, I. (2008). *Sociální psychologie*. Vyd. 2. Praha: Grada.
57. WEISS, P. (2008). *Sexuální deviace: Klasifikace, diagnostika, léčba*. Vyd. 2. Praha: Portál.
58. WEISS, P. a ZVĚŘINA, J. (2001). *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál.
59. WILLERTON, J. (2012). *Psychologie mezilidských vztahů*. Vyd. 1. Praha: Grada.
60. ZVĚŘINA, J. (2012). *Lékařská sexuologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Adam Růžička
Katedra:	Katedra psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Iveta Tichá
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Partnerské vztahy a sexualita u středoškoláků
Název v angličtině:	Partner relationships and sexuality at students secondary school
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na partnerské vztahy a sexualitu u středoškoláků. Teoretická část se zabývá vztahy a sexualitou. Důraz je kladen na vývojové období, kdy dochází k prvním partnerským vztahům, dále na vztahy, které ovlivňují adolescenty, a zejména na partnerství a sexualitu. Praktická část zkoumá za pomoci případových studií studenty SŠ a názory na jejich současný partnerský vztah, dále se zabývá pojmáním sexuální orientace a postavení osob s menšinovou sexuální orientací ve společnosti.
Klíčová slova:	partnerský vztah, sexualita, středoškolák, rodina, vrstevníci, sexuální orientace
Anotace v angličtině:	This diploma thesis focuses on relationships between partners and secondary school students' sexuality. The theoretical part deals with relationships and sexuality with the emphasis on those stages of personality development in which relationships often start to appear. Further ahead, it concentrates on such relationships that have impact on adolescents especially on relationships between partners and sexuality. The practical part contains case studies that are aimed at discovering the secondary school students' opinions on contemporary relationships. Moreover, it deals with the conception of sexual orientation and the position of sexual minorities in the society.
Klíčová slova v angličtině:	partner relationship, sexuality, secondary school student, family, peers, sexual orientation
Přílohy vázané v práci:	0
Rozsah práce:	92 str.
Jazyk práce:	Český